

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 29.

Onsdagen den 1 juli.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på middagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr *Staaff* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 227, om politisk valrätt och valbarhet för kvinnor.

Denna motion bordlades på begäran.

§ 2.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning bevillningsutskottets betänkande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om utveckling av landets handelspolitik i riktning mot frihandel m. m.; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

*Ang. Sveriges
handelspolitik*

Herr *Karlsson* i *Fjäl*, som yttrade: Herr talman! Jag har icke kunnat undgå att säga några ord med anledning av herr *Palmstiernas* ganska obehärskade utfall mot det liberala partiet i allmänhet och särskilt mot de liberala ledamöterna i bevillningsutskottet. Han vände sig därvid särskilt mot min person, i det han utropade: »Var ha vi *Karlsson* i *Fjäl*, han som i fjol undertecknade en motion om nedsättning av tullarne och nu kan vara med på denna intetsägende reservation?» Talaren ville därmed tydligen inför kammaren slå fast och bevisa, vilken hållningslös stympare undertecknad vore i denna och dylika frågor. Nu är verkliga förhållandet det, att jag icke undertecknat vare sig den motion, som nu föreligger, ej heller den motion, som behandlas i bevillningsutskottets nästa utlåtande, på vilket förmodligen talaren syftade. Vad han därmed sålunda velat bevisa om mig och min hållningslöshet i hithörande frågor, har därmed fullständigt fallit till marken, och jag tror, att min hållning i denna och hithörande frågor fullt ut kan mäta sig med herr *Palmstiernas*. Det är icke obekant, att herr *Palmstierna* varit utsatt för åtskilligt klander från det parti, han själv tillhör, för sin hållning i tullfrågor. Då herr *Palmstierna* sysselsatt sig med det liberala partiet och dess hållning i tull-

Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)

frågor, så kan det icke vara ur vägen att även röra något vid hans parti såväl med avseende på den nu föreliggande motionen som med avseende på andra hithörande frågor. På grund av den hållning herr Palmstierna förra året intog såväl till denna som nästkommande fråga, har han varit föremål för mycket klander från sitt eget parti och icke minst från dess medlemmar i de delar av landet, därifrån jag är. Tydligt har nu herr Palmstierna velat reparera detta genom att på detta sätt göra ett utfall mot det liberala partiet. Det är möjligt, att han lyckas inför dem, jag nu åsyftar, men jag tror icke, att det lyckas inför denna kammars medlemmar, vilket parti de än må tillhöra, ty här är man litet mera i tillfälle att bedöma ställningen, och hur sakerna ligga. Jag tror i likhet med herr Röing, som något berörde detta i sitt anförande att det kan vara skäl i, att socialdemokraterna tala litet mindre högt om enigheten inom deras eget parti, då det gäller tullfrågor. Enigheten räcker nog icke heller där längre, än det rör sig om livsmedelstullarne. Då man kommer därutöver, brister enigheten, därpå finnas åtskilliga bevis. Herr Röing omnämnde sådana frågor som frågan om tull på cement, och förhållandet var detsamma med herr Fabian Månssons motion om nedsättning av lädertullen, då läderindustriarbetarnas förtroendemän överföll herr Månsson i sitt fackorgan på det mest hänsynslösa sätt, för det han ville förstöra läderindustrien såväl för industriidkarne som för arbetarne, och förmenade, att tullsatsen borde bibehållas. Jag anför blott detta som exempel på, att det icke heller är så helt med enigheten inom det socialdemokratiska partiet, så snart man kommer till livsmedelstullarnes område.

Nu är det ju sant, att bland alla tullar livsmedelstullarna äro de mest förhatliga, och jag tillhör dem, som äro med om att få dessa tullar nedsatta, ja rent av avskrivna, såvitt det låter sig göra, utan att som här säges, andra berättigade intressen skadas eller trädas alltför nära. Med den utredning som här begäres, ha vi ju velat få utrönt, i vad mån det går an att få dessa tullar nedsatta, så att man får en fast grund att stå på och icke behöver gå fram, som man eljest nödgas göra, ryckvis och ta den ena tullsatsen här och den andra där, godtyckligt utan att veta, huru det verkar vare sig i fråga om statsfinanserna eller i fråga om industrien eller jordbruket.

Vad nu norrlänningarne beträffar, är det klart, att vi i Norrland icke ha ringaste nytta av spannmålstullar eller livsmedelstullar. Vi ha nämligen därav endast olägenheter i form av förhöjda brödpriiser och livsmedelskostnader. Men trots detta äro vi medvetna om, att tullsystemet är så invävt med vårt ekonomiska liv, att det fordras en utredning, innan man på allvar kan taga itu med tullarnas, nedsättning och eventuellt deras avskaffande. Nu har sagts, att den reservation, som här föreligger, är alldeles för intetsägende, ity att den icke alls ger några direktiv, i vilken riktning utredningen bör gå. För min del skall jag uppriktigt säga, att jag önskat, att reservationen tydligare sagt ifrån, att man syftade hän mot frihandel. Emellertid är det ingen hemlighet, att meningarna, helt naturligt, även inom vårt parti gå betydligt isär, då det gäller tullar och fram-

för allt livsmedels- och spannmålstullar. När nu trots dessa olika meningar partiet enats om en utredning, har jag icke ansett mig här böra demonstrera min särmening genom att gå fram med en egen reservation, utan nöjt mig med att instämma i den föreliggande. Jag är nämligen övertygad om, att, om denna utredning kommer till stånd och blir slutförd, kan det icke undgås att med anledning av densamma vidtaga åtgärder. Även om den regering, som sitter vid makten, då utredningen kommit till stånd och blir slutförd, icke vidtager några åtgärder med anledning därav, finnes alltid en utredning att stå på för de motionärer, som önska förändring i tullsatserna, och man kan då med större styrka, än nu är fallet, gå till anfall mot tullarna.

*Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)*

Med dessa åsikter har jag kunnat gå med på den liberala reservationen och ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till densamma.

Vidare anförde:

Herr Sandler: Herr talman! Jag har begärt ordet för att på vissa punkter ingå på ett bemötande av vad som anförts i föregående anföranden. Jag skall då först be att få litet uppehålla mig vid den andra punkten i motionen, som avser en generell nedskrivning av tullsatserna med 10 % av beloppen. Det har mot detta yrkande, såvitt jag kan erinra mig, här gjorts tvenne olika anmärkningar. Det har dels sagts, att med en sådan generell nedskrivning skulle man komma att nedskriwa även tullsatserna på en hel del olika lyxvaror.

Beträffande den första anmärkningen, för vilken särskilt herr Lindman gjorde sig till tolk, skall jag be att få göra det inkastet, att, om det nu är så, att en generell nedskrivning med tio procent kommer att verka synnerligen ojämnt, så beror väl det på, att det nu bestående tullsystemet är ojämnt, och jag ber att få fråga herrar protektionister, som ha ansvaret för detta tullsystem, hur härmed kan förhålla sig. Om herr Lindman är bekymrad över, att en sådan generell nedskrivning skulle komma att medföra sådan ojämnhet, att det på någon punkt skulle kunna fordras större nedskrivning än med tio procent, så står det ju fullkomligt öppet att motionsvis begära större avskrivning på sådana punkter, där man för jämnhetens skull finner påkallat att taga till något mera. Det, som här är det väsentliga, är frågan: kan det påvisas något fall, där det icke är möjligt att gå ned så långt som till tio procents avskrivning? Såvitt jag kan finna av den förda debatten, har man icke här framdragit något enda sådant konkret fall.

Den andra anmärkningen var den, som särskilt framfördes av herr Röing, en anmärkning, som är en gammal bekant från i fjol. Man pekar på, att kaviar, gäslever och andra sådana saker skulle tagas med i denna nedsättning med tio procent, och tycker, att det ändå är orimligt att skriva av på tullsatserna på sådana varor. Ja, jag vet verkligen icke riktigt, om man

Ang. Sveriges
Handelspolitik.
(Forts.)

skall taga denna anmärkning på allra fullaste allvar. Det är ju ett inkast, som kan göra sig mycket bra i en debatt, det medges, men är det verkligen den allvarliga meningen hos de herrar, som framfört denna anmärkning, att, om man gjort ett sådant undantag, herrarna skulle ha tagit yrkandet? Är det verkligen meningen, att, om vi hade gjort de och de ytterligare undantagen, herr Röing och de andra, som vänt sig speciellt mot detta, då kunnat vara med? Och vidare bör man ha rätt att fråga sig, sedan det nu gjorts undantag för de fyra poster, som ha någon större statsfinansiell betydelse, vad det egentligen ligger för praktisk betydelse uti dessa undantag, som herr Röing särskilt tagit upp till behandling.

Sedan skall jag be att få yttra ett par ord med anledning av herr Jeansson's i Kalmar anförande, speciellt därför, att han gjorde gällande, att arbetslönerna i själva verket skulle ha stigit mera, än vad varupriserna gjort. Han sjöng en lovsång över, hur de svenska arbetslönerna stegrats under de senare åren, och han tycktes vilja göra gällande den meningen, att lönerna stigit vida mer än priserna. Jag yttrade redan i mitt första anförande, att det skulle vara synnerligen intressant, om detta påstående verkligen kunde på något sätt dokumenteras och man kunde förebbringa några bevis för, att det verkligen förhåller sig så. Påståendet återfinner man ju redan i utskottets betänkande, och vad vi sedan fingo av herr Jeansson, det var en uppredning av detta påstående med hänsyftning på svenska förhållanden.

Nu är det så, att lönestatistiken här i landet befinner sig i ett mycket bristfälligt skick, levnadskostnadsstatistiken likaså. Detta gör, att vi här icke kunna sätta upp någon sådan statistisk utredning, som kan jämföras med de utredningar, som finnas i vissa andra länder, och detta kan vara ett skäl för att man när det gäller det allmänna problemet anför siffror från utlandet. Men håller man sig till de speciellt svenska förhållandena, så peka de utredningar, som finnas, — ty vi ha dock en del — i den riktning, att icke hade herr Jeansson i Kalmar rätt i det påståendet, att arbetslönerna stigit mer än livsmedelspriserna. Jag kan erinra om nationalförmögenhetsutredningen, vari även frågan om penninglön och reallön är något litet avhandlad. Denna utredning pekar i den riktning, att reallönen icke stigit. Jag kan vidare peka på en utredning, som gjorts i Stockholm för ett synnerligen väl organiserat fack, nämligen järn- och metallfacket. Där har det visat sig, att penninglönens stegring nätt och jämnt följt matvaruprisernas stegring. Och slutligen skall jag be att få läsa upp ett utdrag ur ett anförande, som förre statsministern Staaff höll inför denna kammar i fjolårets remissdebatt, där det citeras en utredning av sakkunnige från kommerskollegium. Det säges där: »I fråga om arbetslönerna såväl inom industri som jordbruk bör slutligen anmärkas, att även om dessa, för hela den här behandlade

perioden räknat, stegrats proportionellt eller i det närmaste proportionellt med livsmedelskostnaderna, detta dock icke äger tillämpning i fråga om året 1912, i och för sig betraktat. Under sistnämnda år hava efter all sannolikhet lönerna icke hunnit höja sig lika hastigt som livsmedelspriser och levnadskostnader.»

Vad denna utredning för övrigt må kunna bevisa, icke kan den bevisa riktigheten av det påståendet, att lönerna skulle hava stigit hastigare än livsmedelspriserna.

Jag tillät mig i mitt första anförande att spörja, vad det liberala partiet egentligen vill i denna fråga, och jag får säga, att jag efter den förda debatten är lika vis som från början. Man har fått höra uttryck av vissa sympatier för frihandel — det börjar bli så talrikt med principiella frihandlare, men så rysligt sparsamt med praktiska frihandlare. Då jag hörde herr Torgéns anförande blev jag ganska förundrad. Det gick nästan runt i mitt huvud. Det föreföll mig som om innebörden i hans anförande skulle varit ungefär denna: det socialdemokratiska yrkandet är riktigt, på grund därav, herr talman, anhåller jag om bifall till det liberala yrkandet. Han förklarade, att man borde ha en utredning i riktning mot frihandel, och sedan yrkade han bifall till den liberala reservationen. Jag förmår icke fatta en sådan överensstämmelse mellan motivering och kläm. Men det kan ju hända, att det låter förklara sig, om man är principiell frihandlare. Han menade, att han visserligen ville ha frihandel, men eftersom det icke går att få, så får den norrländska befolkningen nöja sig med att betala tullarna under de närmaste åren. Ja, det är givet, att det icke går att få frihandel, om man utan vidare kastar yxan i sjön och från en sådan motivering hamnar i ett sådant yrkande.

Jag undrar verkligen, om man har rättighet att betrakta detta anförande från norrlandsbanken såsom ett uttryck för vad de norrländska frihandlarna inom det liberala partiet numera tänka och tycka i denna fråga. Herr Torgén riktade den anmärkningen mot herr Palmstierna, liksom denne förut riktat den mot ett par skåningar, att de icke talade med något bestämt uppdrag. Det vore av intresse att få veta, huruvida herr Torgén talade med något mandat från de norrländska frihandlarna. Det förefaller mig, att om det skulle vara så, att man numera här i kammaren får höra frihandeln utvecklas på detta sätt, så kan man så gott först som sist sätta som inskription på den liberala frihandeln några ord, som fäst sig i mitt minne, ur ett uttalande i första kammaren år 1912 av en liberal ledamot, nämligen bevillningsutskottets ärade ordförande. Han yttrade då under debatten, att han vid ett tidigare tillfälle sagt, att »frågan om tullsystemet kommit i ett sådant läge, att man numera knappast träffar på någon frihandlare av den sort, som yrkar på tullens borttagande» och vidare: »Man har ytterst svårt att upptäcka några frihandlare, som våga driva sina satsar synnerligen långt.»

*Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)*

Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)

Det förefaller mig som om åtminstone herr Torgéns anförande ginge i den riktning, som representeras av sådana frihandlare, som icke vilja driva sina satser så långt, att de yrka på tullarnas borttagande.

Herr talman, då jag för min del verkligen föredrar att vara praktisk frihandlare framför en principiell sådan skall jag be att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Det var egentligen icke min mening att förlänga denna debatt, men då ett par representanter för jordbrukarna, nämligen herrar Jönsson i Revinge och Nilsson i Bonarp, här uppträtt och talat så, som om de representerade hela den svenska bondeklassen, så vill jag säga dem, att vi nu kommit så långt i vårt land, att vi icke allenast ha att räkna med högerbönder och liberala bönder, utan även med socialdemokratiska bönder. Det fanns nog en tid, då bönder diskuterade frågan, huruvida en bonde kunde vara socialdemokrat, liksom de frireligiösa diskuterade frågan, om en kristen kunde vara socialdemokrat, men nu finnes det t. o. m. i denna kammare, visserligen icke så många, men i alla fall en liten grupp socialdemokratiska bönder, och vi tänka föra vår talan själva utan att låta representera oss då det gäller tullfrågor, vare sig av högerbönder eller liberala bönder.

Man har så många gånger förut, när det gällt tullfrågor, velat göra gällande den satsen, att Sverige skulle vara Skåne och möjligtvis de angränsande sydliga landskapen. Så var det under sockerstriden. Då var det endast fråga om Skåne, Halland och Blekinge och några andra sydliga provinser, men jag vill fästa uppmärksamheten på, att Sverige sträcker sig ända upptill ryska gränsen och omfattar sålunda icke bara de sydliga landskapen. Man har sagt många gånger förut, att när tullarna infördes i vårt land, så lurade man bönder genom löften, och jag skall icke gå in på frågan om man har hållit dessa löften. Det kan ju för övrigt vara förlåtligt, om man lurade bönder för ett kvarts sekel sedan, då det t. o. m. i detta nådens år har gått att lura bönder. Men det är väl då också förlåtligt, om bönder vakna till insikt om att de blivit lurade. Och det vill jag säga, att bönderna hava i stora massor vaknat till insikt om att de blivit lurade. De ha kommit underfund med, att det icke var meningen vid tullarnas införande att infria några löften till dem, utan meningen var blott att få in dem i den not, genom vilken man skulle få fram en majoritet för införandet av dessa tullar.

När man nu vill röra vid någon punkt i detta heliga tullsystem, så komma dess anhängare genast och försäkra, att det alldeles icke går an att röra vid den tullen, ty den är en skyddstull, och rör man vid en annan punkt, så säga de: »Nej stopp, det duger icke, ty detta är en finanstull, rör ni vid den, så måste

ni ta över hela linjen.» Och göra vi då detta, så säga de: »Nej det duger alls icke.» Detta bevisar naturligtvis, att man icke på någon punkt alls vill jämka med detta, som jag vågar fastslå, orättfärdiga system.

Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)

Jag vill icke förneka, att det finnes jordbrukare, som hava nytta av tullarna, men det är sådana jordbrukare, som bo i de sydliga landskapen samt hava så stora jordarealer, att de kunna producera spannmål i stora mängder och sälja vagnslastvis. För oss småbrukare däremot uppväges icke alla andra varors fördyrande av några öres större förtjänst på varje kilo spannmål. Om man också icke kan säga, att tullsystemet är den enda orsaken till det dyrtidstillstånd vi fått i landet, så är det i alla fall en av huvudorsakerna. Vi fingo i det kungliga trontalet i fjol löfte om att man skulle vidtaga åtgärder mot dyrtiden, men hur detta löfte kommer att infrias, det blir en annan sak. Kanske är det nog med en kompromiss sådan som den i sockerfrågan. Herr Sommelius tror, att vi få bättre tider, om vi ändra vårt mynt och få t. ex. en franc såsom penningenhets, ty kronan är för stor. Ja, det får jag säga, att är dyrtidsproblemet så lätt löst som genom att ändra namn på pengar, så tycker jag verkligen att vi, trots brådskan, böra försöka få denna ändring införd redan denna riksdag.

Det kunde vara frestande att gå in på åtskilliga repliker, som ha fällts under denna debatt, men jag tror, att herrarne äro trötta på debatten, och jag skall därför icke göra det. Men jag kan icke underlåta att, när herr Jeansson i Kalmar framkastade frågan, om vi ville gå tillbaka till tiden före 1888 samt pekade på den välsignelse tullsystemet medfört, för min del göra den frågan: Har det kunnat gå herr Jeansson obemärkt förbi, att även frihandelsländer, såsom Danmark och England, under denna tid varit stadda i en stark frammarsch? Jag tror, att om vi icke fått tullarna i vårt land, så skulle vi icke behöft stå och stampa på samma punkt på alla områden, som vi gjort.

Jag skall icke längre ingå på några repliker utan till sist bara säga, att när jag läste utskottsbetänkandet, så fann jag, att det ju var vad man kunde förvänta, ty högerns ståndpunkt i tullfrågan är klart utformad i orden: »det är bra som det är». Men när jag läste den liberala reservationen, då blev jag litet förvånad, ty hur det än är, så måste man i alla fall säga, att den reservationen säger betydligt litet. Det är nog icke så utan, att man spörjer: vad vill egentligen det liberala partiet i tullfrågan? Och efter herr Torgéns anförande här kan jag säga, att jag var ännu mera tveksam om att kunna läsa ut, vad partiet egentligen vill.

Jag skall sluta med att blott och bart yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Häruti instämde herrar *Flognfält* och *Andersson* i Härreklättan.

Herr Nilsson i Tänga: Herr talman! Jag hade icke alls

Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)

tänkt blanda mig i denna debatt, ty skall jag säga som jag tänker, så tycker jag, att herrarna å ömse sidor gjort sig skyldiga till litet överdrifter. Vad som emellertid föranledde mig att begära ordet, var ett par yttranden, dels av herr Nilsson i Bonarp och dels av herr Lindman. Dessa två herrar ha ju så synnerligen starkt strukit under betydelsen av spannmålstullarna för jordbruket. Jag skall nu inte inlåta mig på den frågan om dessa tullar varit till gagn eller skada för jordbruket, det är ett ganska komplicerat spörsmål, som icke kan utredas i en debatt som denna. Men jag skulle vilja ställa den frågan till herrar Nilsson och Lindman: äro herrarna så alldeles säkra på att detta skydd kommer jordbruket till del, och om så icke skulle vara fallet, vilja herrarna hjälpa till att vidtaga sådana åtgärder, att detta skydd, som är avsett för jordbruket, också kommer det till del, så att det icke går här som det gått på sockerindustriens område, att det blir de, som förädla jordbrukets produkter, som taga lejonparten av tullskyddet? Men då kan det ju hända, att vi finna herrar Nilsson i Bonarp och Lindman i motsatta lägret.

Att det icke är så alldeles tvärsäkert, att detta spannmålskydd kommer jordbruket till del, skall jag bevisa med ett exempel. Hösten 1912 kostade omalen vete åtminstone i min hemtrakt 16,50 à 17 kronor per 100 kg. Vetemjålet stod då i ett pris av 27 kronor per 100 kg. Sistlidne höst betalades vete av samma kvalitet — det var åtminstone samma holländska vikt — med 13,50 à 14 kronor per 100 kg. Men vetemjålet kostade fortfarande 27 kronor per 100 kg. Sedermera gick priset ned något litet. Detta var ju något, som naturligen väckte ganska blandade känslor åtminstone bland jordbrukarna, och föranledde till en ganska vidlyftig pressdebatt, ty det var ju onekligen ett märkvärdigt förhållande. Att kvarnägare betalade vetet med 3 kr. lägre pris, men mjålet betingade fortfarande samma höga pris. Det föranledde som sagt debatt i pressen, och i denna pressdebatt gjorde chefen för ett kvarnbolag ett inlägg, som är ganska betecknande. Han skulle lämna ett slags förklaring till detta förhållande, och han sade då: man har tagit bort tullsatsen på majs, lantmännen använda majsen till utfodring; detta har verkat dithän att avfallsprodukterna vid kvarnarna, kli o. d. fallit i pris, och nu måste kvarnarna hålla sig skadeslösa genom högre mjölpris, och nog tyckes herrar kvarnägare, tack vare sin sammanslutning, ha lyckats ganska bra häri. Det tycker jag dock är ganska krasst, att, därför att lantmännen finna det med sin ekonomiska fördel förenligt att använda ett visst fodermedel, den konsumerande allmänheten skall betala sitt bröd dyrare. Vilja herrarna på den kanten vidtaga åtgärder mot dessa moderna företeelser på näringslivets område, som heta truster, karteller och ringbildningar, då är det ju möjligt, att vi skulle kunna hjälpa varandra, så länge vi nu skola ha dessa tullsatser kvar. Det är endast detta jag velat säga.

Herr Ekerot: Herr talman! Friherre Palmstierna har uppropat mig två år å rad och jag anser mig tvungen att giva honom de upplysningar, som han verkligen tyckes vara i behov utav. När han talade om det mindre jordbrukets ställning till tullfrågan, anförde han som ett bevis för att det mindre jordbruket icke har någon vidare fördel av tullarna, att den berättelse över småbrukens premiering i Kristianstads län, som jag avgav hösten 1911 visar, att det icke sålts nämnvärt säd från de mindre jordbruken. Jag skall då be att få rikta friherre Palmstiernas uppmärksamhet på att i den berättelsen, som jag förmodar han har, förekommer icke allenast dessa räkningsammandrag utan även uppgifter över skörden å olika mindre jordbruk, som varit föremål för premiering. Jag skall be att ur den berättelsen få anföras, att en jordbrukare, som har två tunnland odlad jord, har skördat icke mindre än 1,200 kg. höstsäd. En annan, som har ungefär 16 tunnland odlad jord, har skördat 6,100 kg. höstsäd. En granne till honom, som har 19 tunnland, har skördat ungefär 5,000 kg. höstsäd. Jag skulle kunna peka på en tredje, som har ungefär 23 tunnland och som skördat 7,200 kg. höstsäd. Det finns för övrigt en hel rad siffror.

*Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)*

Jag vill med detta hava sagt, att det moderna småbruket icke bygger uteslutande på husdjursskötsel utan söker få mer än en sträng på bågen, och jag vill även framhålla, att det visat sig tendenser i den riktning, att icke längre odla så mycket vårsäd som förut utan i stället odla mera brödsäd. Det är två orsaker härtill. Den ena är, att majstullen är borttagen. I majsen ha vi fått fodersäd framför allt åt svinen men även åt dragdjuren. Följden är den, att man icke behöver producera så mycket vårsäd. Men det är även en annan orsak. I och med en mycket utsträckt rotfruktsodling vid de mindre jordbruken kommer behovet av stråfoder att bli betydligt större än förut. Och det är en bekant sak för dem, som sysslat med jordbruk något litet, att höstsäden i regel lämnar mera halm som fyllnadsfoder till kreaturen. Jag ber därför herr Palmstierna icke taga såsom en given sak, att det mindre jordbrukets framtid vilar uteslutande på husdjursskötseln. Den vilar fortfarande såsom hittills på en allsidig odling, där naturligtvis husdjursskötseln på grund av naturliga orsaker kommer att bedrivas särskilt intensivt men även spannmålsodlingen kommer att bedrivas med god framgång. Sett från det sydsvenska mindre jordbrukets synpunkt är tullfrågan icke utan betydelse utan i stället av ofanligt stor betydelse, och detta beroende därav, att vårt land är omgivet av mäktiga grannar, som hava möjlighet att genom bidrag från respektive stater överföra till vårt land spannmål till så billigt pris, att det skulle vara föga lönande för oss att odla den själva, om vi icke hade tullskyddet.

Detta är vidare, en fråga, som kan ses ur rent nationalekonomisk synpunkt. Är det så, att vi behöva höstsäd och brödsäd,

Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)

så böra vi försöka att med de medel, som stå till buds, främja denna odling. Om den dag kunde komma, och vi hoppas att den skall komma, då det svenska jordbruket kan producera, vad den svenska nationen konsumerar, så skulle det svenska jordbruket hava fyllt en stor uppgift. Och det skulle vara lyckligare, om vi kunde producera allsidigt och icke ensidigt samt vara oberoende av import. Det är detta, som jag vill särskilt anmärka, sett från det mindre jordbrukets synpunkt.

Jag vill framställa en fråga och även söka med några ord besvara den. Gynnar tullsänkningen spannmålsodlingen inom landet? Otvivelaktigt gör den det icke. Det blir åtminstone icke en framåtgång, det *måste* bli en tillbakagång.

Medan jag är inne på detta, ber jag att få besvara en fråga, som herr Månsson framställde förra året, då vi debatterade denna fråga. Han frågade då i ett anförande, varpå jag icke var i tillfälle att då svara, om den utveckling, som jag hade talat om, icke var beroende på andra omständigheter, och om det verkligen skett en framåtgång i odling av säd, räknat per hektar. Ja, den officiella statistiken visar, att under åren 1881 till 1885 var medeltalet 17,2 hl. höstsäd per hektar, och under 1911 var samma siffra 22,1. Vårsädesskörden under åren 1881—1885 var 25,1 hl. per hektar, under det att den år 1911 var 27,6 hl. per hektar. Jag anser mig därmed hava besvarat den fråga, som då framställdes; svaret kommer visserligen litet sent, men jag lämnar det för fullständighetens skull.

Jag anser sålunda, att en tullsänkning skulle verka ned-sättande på vår spannmålsproduktion, framför allt på brödsädesproduktionen, ty vi bli då helt enkelt tvingade att kasta oss över husdjursskötseln som det enda målet för vår strävan; och denna ensidighet skulle straffa sig. Vi äro icke ens färdiga att gå över till husdjursskötsel såsom huvudnäring inom hela vårt land. Det mindre jordbruket följer i detta fall samma lagar som det större, fastän det naturligtvis inom det mindre jordbruket är rum för en mera ingående specialisering.

Jag skall även be att få vända mig till mina vänner norrlänningarna. Det har talats om att för Norrland äro tullarna ett alldeles förfärligt ont. Jag känner nu icke det norrländska jordbrukets produktion så ingående, att jag kan yttra mig något vidare över denna, men en sak är säker, att det norrländska jordbruket har stora möjligheter att gå framåt. Det var en talare, herr Torgén, som sade i dag på förmiddagen, att den viktigaste frågan för Norrland är tullfrågan. Är detta sant, herr Torgén? Jag tror det näppeligen. Den viktigaste frågan för Norrland är icke tullfrågan utan helt enkelt att vi få kommunikationerna ordnade inom Norrland. Kunna vi få det, så kan det norrländska jordbruket stå på egna fötter och giva sin ägare eller brukare den bärgning, allt jordbruk bör giva. Om den frågan ordnas, och vi få den sädesodling till stånd, som kan lämna sig efter norrländska förhållanden, så kan det hända, att Norr-

land en dag kommer att odla så pass mycket brödsäd, att det icke bara förser sig självt utan också möjligen sprider den på andra håll. Jag vill därmed hava sagt, att Norrland har större och mera djupgående intressen än tullfrågan, och jag vill säga eder mina yrkesbröder från den landsändan att vi böra i jordbrukets intresse kunna se en smula stort på denna fråga och icke försöka ställa Sydsverige och Norrland mot varandra. Vi ha visserligen i mångt och mycket skilda intressen, men vi ha så mycket som binder oss samman. I det hänseendet böra vi således söka samarbeta och icke blott tänka på eget bästa utan, som det heter, även på andras. Jag är säker på att vi behöva detta, då jordbruket icke är en sådan guldgruva, att man kan experimentera med det hur som helst.

Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)

Vidare skulle jag vilja framhålla, att denna fråga sedd från en annan synpunkt icke är en fråga för den ena eller andra klassen. Jag vill framhålla, att om denna fråga är ett svärd riktat mot södra och mellersta Sveriges jordbruk, så är det i själva verket ett tveeggat svärd, som icke går spårlöst förbi för vare sig den ena eller andra. En sak som följer med borttagande av spannmålstullarna blir en genomgående sänkning av jordprisen. Det har sagts av en talare, att tullarna ha kapitaliserats i ett högre jordvärde. Jag vill icke bistrida detta, då det nog kanske i någon mån är riktigt, men om den förra generationen skördat frukterna därav, så återstår för den nuvarande generationen det minskade värdet på egendomarna därest tullarna borttagas. Det är visserligen gott och väl, att den mindre bemedlade kan komma att förvärva jorden billigare, men de nuvarande jordägarna komma sannerligen icke att skörda guld på det, utan på grund av skulderna kan genom sjunkande jordvärde deras förmögenhet till slut bli plus minus noll.

Till slut skall jag be att få rikta en fråga till friherre Palmstierna. Han påstår, om jag icke missminner mig, att han talade både på producenternas och konsumenternas vägnar. Att friherre Palmstierna har konsumerat, det förstår jag, men har friherre Palmstierna även producerat något?

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Med herr Ekerot förenade sig herrar *Jesperon, Eurén, Andersson* i Hågelåkra, *Svensson* i Betingetorp, *Olsson* i Blådinge, *Lindvall, Jönsson* i Boa, *Larsson* i Dala, *Jönsson* i Slätåker, *Andersson* i Knäppinge, *Lundell, Åkerlindh, Nilsson* i Antnäs. *Lindmark, Olsson* i Tyllered, *Henriksson, Welin, Svensson* i Saläng och *Lingström*.

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Sandler gjorde en direkt fråga till oss norrlänningar, om vi givit herr Torgén något uppdrag att tala för oss. Då vill jag svara för min egen personliga del, att jag icke givit herr Torgén något uppdrag att tala å mina vägnar varken i denna el-

Ang. Sveriges
handelspolitik.

(Forts.)

ler några andra frågor. Herr Torgén har förut talat för oss norrlänningar i allmänhet, men jag ber en gång för alla få säga, att jag icke lämnar fullmakt åt någon, utan jag tror, att var och en har full syssla med att svara för sig i kammaren.

Herr Sundström: Herr talman! Jag skall icke alls förlänga debatten utan endast i anledning av herr Sänders fråga be att få tillkännagiva, att jag icke heller givit herr Torgén något uppdrag att tala å mina vägnar i denna fråga, och jag talar å goda grunder, då jag säger, att jag icke heller tror, att någon annan representant från Norrland har givit honom något sådant uppdrag.

Herr Palmstierna: Herr talman! Endast ett par repliker. Den första till herr Ekerot. Jag vet icke varifrån han fått, att jag skulle sagt, att jag talade både på producenternas och konsumenternas vägnar. Jag vill tillkännagiva, att jag i denna fråga liksom i övriga ekonomiska frågor, som komma fram i denna kammare, alltid söker anlägga nationalekonomiska synpunkter, således vad som gagnar land och folk i det stora hela, medan de separatistiska intressena göra sig gällande från herrarnas håll, vilket jag bestämt reagerar emot.

Sedan får jag verkligen säga, att när vi kommo till Kristianstads län, där den ärade talaren är jordbrukskonsulent, vars framgångsrika verksamhet för jordbruket jag visst icke bestrider utan tvärt om hyllar, så trodde jag att han skulle mörda mig ganska kraftigt ifråga om småbruket. Nu hade han emellertid själv satt vapen i händerna på mig genom att lämna material om de premierade jordbruket i hans län. Med anledning härav räknade jag med de förut nämnda 39 småbrukarna och fann till min överraskning hur ringa antal det är som har någon spannmål till avsalu. Vad blir emellertid svaret här på frågan herr Ekerot? Han meddelade för några få jordbruk *skördens* storlek, men det avgörande spørsmålet här är icke skörden i och för sig utan hur mycket har man till avsalu och därom gav jag medeltal.

Härmed skulle jag kunna lämna vad herr Ekerot vidare yttrade. Han svarade ju på en del frågor själv, och jag misstänker, att han är lika tillfreds med sina svar, som jag är otillfredsställd med dem.

Herr Karlsson i Fjäl har visserligen icke varit med om att underteckna motionen, däri har han rätt, men då vederbörande motionär meddelat mig, att han oförbehållsamt uttalat sitt gillande av motionen, väckte det min häpnad och uppmärksamhet, när han icke ville biträda motionen inom bevillningsutskottet, i synnerhet som han sitter som representent för Norrlands intressen. Faktum är dock, att all brödsäd praktiskt taget importerar till Norrland. Jag skulle kunna säga siffrorna, om det behövdes. För övrigt har herr Karlsson tillfälle att i nästa punkt klargöra sin ståndpunkt i denna fråga.

Vad beträffar socialdemokraterna i Sundsvall — det var en socialdemokratisk tidning i Sundsvall, och man behöver icke alltid identifiera tidningens uppfattning med uppfattningen hos alla medlemmarna i ett helt distrikt — vill jag säga, att varför tidningen polemiserade mot mig var för att jag var för moderat.

Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)

Sedan några ord med anledning av herr Røings anförande mot mig. Herr Røing gav litet blygsamt eller smått generat några små interiörer från utskottet, några små detaljer, när frågan dock gäller hela det stora principiella spørsmålet rörande tullfrågan i dess helhet. Det är ju självklart, att i en underordnad fråga divergenser kunna göra sig gällande. Jag vill säga, fastän spørsmålet icke riktades direkt mot mig, att en och annan representant väl kan i en alldeles speciell sak, som icke berör frågan i dess helhet, intaga en avvikande mening. Men vad jag särskilt uppmärksammade i herr Røings anförande och vill taga fasta på äro de ord, som han därvid fällde, att för den händelse icke någon utredning av det slag han närmast skisserat i sitt anförande, skulle komma till stånd, då vore han för sin del beredd att biträda framställningar från socialdemokratiskt håll. Jag vill säga, att ett yttrande av den beskaffenheten är något, som jag givetvis med all sympati måste hälsa, ty det visar dock ett tillmötesgående gent emot den uppfattningen, att man icke längre kan nöja sig med allmänna utredningar, utan att man vill komma till handling i denna sak. Emellertid hoppas jag, att jag riktigt tolkade hans uttalande.

Hur ligger frågan nu? Vi ha icke någon regering som tager hand om en utredning av detta slag. Vi fingo dock åtminstone ett löfte, när vi hade den liberala regeringen, att den skulle göra en sådan, men det var vissa parlamentariska hinder, som då lågo i vägen för att den igångsattes genast. Nu ha vi en regering, vars finansminister just i denna fråga herr Røing bittert har bekämpat, och vi kunna vara säkra på, att finansministern icke har det ringaste intresse att i någon mån tillmötesgå vad som kan ligga inlindat i det liberala förslaget, och borde detta göra liberala partiet mer benäget att redan nu gå till handling och det i all synnerhet, när vi hörde, huru herr Lindman liksom repeterande ett eko från första kammaren, att den nuvarande regeringen måtte sätta igång en utredning av tullspørsmålet med hänsyn till de blivande handelstraktatförhandlingarna. Det borde väl åstadkomma en reagens, som gör att man redan i afton biträder ett bestämt uttalande.

Jag yrkar fortfarande bifall till motionen.

Herr Torgén: Herr talman! Jag skall be, att först få rikta mig mot herr Ekerot. Jag sade icke alls, att tullfrågan var Norrlands största fråga. Jag sade, att den helt naturligt måste vara en stor fråga för Norrland, därför att Norrland i stort sett är mer en konsumerande än en producerande provins av Sverige, och det bör ju vara helt naturligt. Jag tror vidare icke att det finns någon

Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)

möjlighet för herr Ekerot, icke ens med tillhjälp av de många instämmanden han fått på sitt anförande, att genom kommunikationerna i Norrland åstadkomma odlande av brödsäd ens för Norrlands eget behov, då det geografiska läget torde vara mera avgörande för den frågan än kommunikationerna.

Jag var olyckligtvis icke inne i kammaren och hörde herr Sanderlans anförande, men det har uppgivits för mig, att han sagt, att mitt yttrande icke överensstämde med mitt yrkande. Jag ber få säga, att om jag ansluter mig till den frisinnade reservationen, ehuruväl jag för egen del gärna ser att vi kunna genomföra beslut om tullarnas avskrivning med ens, så har jag gjort det, vilket jag tillräckligt tydligt sagt ifrån, därför, att jag trodde det skulle vara möjligt att få igenom en utredning, som jag trodde skulle utfalla i frihandelsriktning. Jag sade också, att jag var övertygad om, att man lika litet nu kunde få en sådan utredning med förutbestämelsen att utfalla för frihandel som jag var övertygad om, att en utredning skulle visa, att det vore möjligt icke blott nedsätta tullarna till en del, utan även att avskrivna vissa av dem. På grund härav kunde jag ansluta mig till en fullkomligt objektiv utredning, sådan den liberala reservationen innebär.

När jag i detta fall talat om Norrland, har jag gjort det i egenkap av riksdagsman och på samma gång norrlänning, och jag ber att få säga, att liksom jag protesterar emot att stå under något förmynderskap av skåningar, så protesterar jag mot att ställas under förmynderskap av herrar Olofsson i Digernäs och Sundström.

Herr Ekerot: Herr talman! Endast ett par ord. Jag vill säga, att herr Palmstierna näppeligen skall kunna från de siffror som han har, komma till det resultat, vartill han kommit. Det är nämligen så, att när vi i räkenskaperna för publicering införa siffrorna över försåld säd, samt försålda sockerbeter och potatis etc., så komma dessa siffror i regel tillsammans. Man får också komma ihåg, att före majstullens borttagande användes en del av höstsäden till direkt utfordring, framför allt då, såsom icke sällan sker skörden skadats av regn.

Jag skall emellertid nämna, att på ett jordbruk om fyra tunnland, är siffran över direkt försålda jordbruksalster kronor 376:42, vilket icke är så obetydligt på ett så litet jordbruk. På ett annat är siffran för sockerbeter, potatis och säd tillsammans 1,111:40. Jag kan nämna ett tredje jordbruk med en areal av 16 tunnland, där det såldes säd och potatis för 640:84 kronor. Från ett annat jordbruk om 11 hektar såldes säd och potatis för 1,204:34 kronor. Det är således icke så små summor, men det är alldeles givet, att de, som i många fall läga stor vikt vid husdjurskötsel, komma att utfordra, så att de sälja endast det bästa, och det ligger naturligtvis någon ekonomi i detta under vissa givna förhållanden. Men jag vill å andra sidan stryka under, att icke lida de därav, att det är tull på säd, ty säden blir icke dyrare att utfordra på det sättet än på det andra.

Tullfrågan är icke utan betydelse för mindre jordbruk, det vill jag framhålla, och av den största betydelse är den, där jordbruket icke hunnit så stark utveckling.

*Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)*

Herr R ö i n g: Herr Palmstierna återgav mina ord på ett felaktigt sätt. Han påstod, att jag i förmiddags skulle hava sagt, att i händelse icke en objektiv och allsidig utredning av det gällande tullsystemets verkningar kommer till stånd, ämnade jag giva min röst till förmån för den socialdemokratiska motionen. Så föllo icke mina ord. Jag replikerade herr Lindman, som uttalade som sin åsikt, att det icke var möjligt att åstadkomma en dylik objektiv och allsidig utredning, och då sade jag: är denna uppfattning riktig, kan man icke komma till något resultat utan att gå den väg, som socialdemokraterna föreslagit. Men då jag ansåg, att en dylik objektiv och allsidig utredning var möjlig att åstadkomma, yrkade jag, bifall till den av herr Karlsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr M å n s s o n: Herr Röing uppkallade mig genom en fråga, som jag skall be att få giva ett svar på. Det var nämligen då han frågade, om jag skulle vara med om att sänka tullen på rysk kaviar och sådana saker. Nu kan detta ju synas vara en obetydlighet, och det är så i tulltaxan, men det är icke någon obetydlighet principiellt, ty det heter, att litet surdeg genomsyrar hela degen, och om vi icke hade annat än tull på kaviar, skulle jag bekämpa den därför, att genom den skulle det kunna dragas in en rent protektionistisk samhällsordning. Jag skulle nämligen absolut vara med om att sänka tullen på kaviar, märk väl, när var och en betalar sin andel av skatten efter sin ekonomiska bärkraft. Ty när jag betalat min andel av alla skatter i förhållande till min ekonomiska bärkraft, sedan är jag fri från dessa ekonomiska skulder till samhället; sedan angår det icke samhället, vad jag äter eller dricker, blott jag därmed icke skadar samhället. Följaktligen menar jag, att jag icke skall betala någon extra skatt till samhället för att jag behagar äta den ena matsorten eller den andra. Det talet om tull på kaviar är ett försök, se herrarna, att kasta något slags rättfärdighetens skimmer över systemet. Där finnes icke ett spår av rättfärdighet i systemet. Det är orättfärdighet och luren-drejeri alltsammans.

Herr Ekerot har varit förskräckligt värtalig här i dag. Jag trodde aldrig, att en sak, som är så påtagligt och upprörande orättvis, skulle kunna få en man att uppflamma av en så glödande värtalighet. Hade det varit för frihandeln, skulle jag hava begripit det, men när det gäller tullen, tycker jag, att det är alldeles otroligt. Jag trodde aldrig, att plånboken hade en så värmande förmåga på ett hjärta som den haft i dag på herr Ekerots. Han påpekar här, att under en viss period har höstskörden ökats från 17,2 hektoliter per hektar till 22,1. Jag undrar: finnes det något land på jorden, från Island till Kongo,

Ang. Sveriges
handelspolitik.

(Forts.)

där icke skörden ökats per hektar? Vi hava fått helt andra jordbrukssystem, djupplöjning och radsåning, som göra att sädeskornen komma lika långt ned. Vad spelar icke radsåningsmaskinen för roll för sädesskördens ökning per hektar? Vad spelar icke konstgödningsen för roll för denna ökning? Vad spelar icke rationell utdikning för roll jämte många andra förhållanden? Vilket land på jorden finns det, där icke skörden per hektar ökats? Herr Ekerot kommer kanske nu med exempel från Italien, Frankrike och Ungern, där skörden ständigt varit avsevärt mindre per hektar än i Sverige, såsom det i regel är med dessa länder där jorden är delad på storgods och dess skötsel är sämre.

Herr Jönsson i Revinge kom med en historia om, att de ryska bönderna begärt spannmålstull och fått den på grund av den tillförsel med hjälp av exportpremier, som Tyskland bedrivit dit under en del år. Det är tvärtom så, att de ryska bönderna längs gränsen hava levat högt på den tyska välgöreheten. Senast 1911, när det var så ont om råg, att de i Tyskland fingo blanda potatis, ärter och vicker i rågen, utfördes massor av råg från Tyskland till Ryssland. Detta berodde dels på att man har spannmålslagerhus, dels på den för sådan export billiga järnvägsfrakten, dels också på utförselspremierna, allt saker som man också här ivrar att få, och denna debatt med all sin våltalighet är blott inledningen till nästa trappsteg, då man också kommer att begära Ausfuhrscheine.

Tack vara detta kan professor Brentano i München visa, att de ryska bönderna köpte nämnda år för 125 mark per ton den tyska rågen, som var för dyr att ätas — av tyskar och gävo sina svin densamma. De sålde i stället på världsmarknaden sitt sexradiga korn, som man annars giver grisarna, för 135 mark per ton eller 10 mark mer per ton, än de gävo för den tyska rågen. Han visar vidare, att det i Ryssland nära tyska gränsen uppstått en stor rysk kvarnidustri, som levat högt på tysk välgörehet. Dessa kvarnar köpte år 1911 råg för 125 mark per ton. Sedan maldes den, och kliet sändes tillbaka samt såldes för 140 mark per ton i Tyskland eller för 15 mark per ton mer än tyskarna fått för sin råg.

Klart är, att på de stora godsägarna i Ryssland har det verkat irriterande att se Tyskland på det sättet exportera sin spannmål för att svälta ut sitt eget folk. Till följd därav hava de nu genomdrivit denna tull, och det är icke de ryska bönderna, som gjort det, ty de hava sannerligen icke mycket att säga till om, utan det är de stora ryska eller tyska godsägarna i östersjöprovinserna, som hava regeringens, dumans och riksrådets öra.

Herr Jeansson i Kalmar: Blott ett par ord. Jag kan icke låta stå oemotsagt herr Nilssons i Tänga påstående angående mjölprisernas förhållande till spannmålspriserna 1912 och 1913.

Han sade, att vetepriset var 17 kronor år 1912 och vetemjölspriiset 27 kronor, och att vetepriset år 1913 var 13.50 à 14 kronor

och vetemjölspriiset då också 27 kronor. Nu vill jag däremot invända, att när vetepriiset sattes ned — icke till 13,50, det tvivlar jag på, men jag vet, att det under en kort tid i Skåne gick ned till 14 kronor —, då sänktes mjölpriset till 25 kronor. Därmed anser jag mig hava visat, att herr Nilssons påstående icke är riktigt. Att foderpriset står i förhållande till och inverkar på mjölpriset det vet var och en, som känner till förhållandena. Låga foderpris fördyra mjölpriserna.

*Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)*

Ett par ord angående herr Fabian Månssons replik, att man år 1888, innan tullarna infördes, odlade brödsäd i Sverige. Men år 1888 hade ännu icke de tyska exportpremierna kommit till stånd. De kommo år 1906, och därmed kom ett nytt moment in, som man måste taga hänsyn till. Skall man följa herr Månssons tullkatekes, då skall man, när en vara kan produceras billigare i utlandet, köpa den från utlandet och icke producera den inom landet.

Slutligen vill jag säga något angående herr Sandler's resone-mang om arbetslönerna. Det är ett faktum, att år 1888 hade vi i Sverige väsentligt lägre arbetslöner än i Tyskland, men år 1913 hade vi återigen högre löner i Sverige än i Tyskland. Följaktligen hava arbetslönerna stigit väsentligt mera i Sverige än i Tyskland, och då kan man väl icke lägga en tysk statistikers utredning till grund för bedömandet av våra förhållanden!

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! Jag har, sedan herr Jeansson i Kalmar hade sitt förra anförande, funderat något på, huruvida tullsystemet inverkat fördelaktigt på arbetslönerna, och jag har nu återigen fått samma uppfattning som förut i avseende på herr Jeanssons uppgift i detta fall.

Herr Sandler har, i vad det gäller landet i dess helhet, besvarat herr Jeanssons påstående, och jag vill således endast, så att säga, lokalisera mitt anförande, byggt på praktisk erfarenhet, anställd som jag varit under 17 år som arbetare hos konsul Jeansson såsom chef för en av Skandinaviens största kvarnar, Kalmar ångkvarn. Så sent som år 1905 utgjorde lönerna för vissa fullgoda arbetare vid Kalmar ångkvarn 13 å 14 kronor per vecka plus naturaförmåner, värderade i runt tal till kronor 2 å 2:50, således en reallön på 15 å 16 kronor per vecka. Jag frågar herr Jeansson i vad mån han tror, att tullsystemet inverkat på storleken av dessa löner, och jag nästan ryser vid tanken på den avlöning, som skulle hava utgått vid Kalmar ångkvarn, om vi hade saknat tullsystem. Jag vill erkänna, att sedan 1905 har avlöningen vid detta industrietablisement höjts och utgår för närvarande — om jag icke är oriktigt underrättad — till åtskilliga arbetare med 19 kronor per vecka plus åtskilliga förmåner. Herr Jeansson är emellertid fullt på det klara med, lika väl som jag, att det icke varit tullen som inverkat på denna lönestegring, utan att det nog varit andra faktorer, som jag icke här vill vidröra.

För att ytterligare belysa detta mitt påstående skall jag be att få erinra om, att den uppfattningen gör sig gällande, att i synnerhet kvarnindustrien hade en gyllene period under den första tiden, då

Ang. Sveriges
handelspolitik.

(Forts.)

tullarna verkade. På senare åren har det icke varit så stor vinst av tullarna. Inom kvarnindustrien betalades det oaktat lägre avlöningar under den tidsperiod, då största vinsten av tullsystemet erhöles, och avlöningarna hava ökats något under den period, då man icke kan påvisa så stor vinst av tullsystemet. Det är således en fullständig motsägelse, åtminstone vad det gäller kvarnarna, då man påstår, att arbetarna skulle hava tillgodosetts större löner, beroende på tullsystemets verkningar. Äro övriga argument, som framförts från tullvänligt håll, icke hållbarare och starkare än detta, då kan jag med fullt fog yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr Nilsson i Tånga: Blott ett par ord. Herr Jeansson tycktes draga i tvivelsmål riktigheten av de uppgifter jag lämnade med avseende på det låga priset å omalet vete och att ett så lågt pris som kronor 13,50 pr 100 kg. för fullgod kvalitét icke förekommit. Men om jag säger hr Jeansson att jag själv nödgades sälja till detta låga pris då kanske hr Jeansson är vänlig att inte tvivla på uppgiftens riktighet. Jag kan dessutom tillägga för att han skall få klart för sig att det var någorlunda prima kvalitét vilket han tycktes betvivla, att den vägde 128 skålpund holländsk vikt, och då tror jag, att herr Jeansson skall nödgas erkänna, att det var prima kvalitét. Vidare sade herr Jeansson, att det blev prisfall på vetemjöl omedelbart efter prisförändringen å omalet vete, priset å vetemjöl skulle omedelbart ha gått ned till 25 kronor per 100 kilogram. Detta var åtminstone icke förhållandet i Skåne. Där gick vetemjölpriset ned 50 öre per säck, men det var först ett par månader efter prisfallet å omalet vete, och skedde i samband med den storm, som restes där nere mot det otillbörliga förhållandet, att kvarnarna förskaffade sig en så oerhört stor profit. I alla händelser var det ju ingen rimlig proportion i prissänkningen å malet och omalet vete.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr K. G. Karlsson m. fl. avgivna reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes likväl, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bevilningsutskottets betänkande nr 6, antager yrkandet om bifall till den av herr K. G. Karlsson m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

*Ang. Sveriges
handelspolitik.
(Forts.)*

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 68 ja, men 117 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Huvudvoteringen utföll med 92 ja mot 79 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Å föredragninglistan fanns härefter upptaget betänkande, nr 7, i anledning av väckt motion om ändring i gällande tullsatser å råg m. m. *Ang. ändring
i gällande
tullsatser å råg
m. m.*

Uti en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 131, hade herr *Wedin* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att göra följande ändringar i nu gällande tulltaxa:

tullen å råg, vete och korn; ävensom ärter och bönor, tjänliga till människoföda, 2 kronor per 100 kilogram;

havre; ävensom vicker, sojabönor samt andra ärter och bönor ej till nästföregående rubrik hänförliga fria;

malt, ävensom krossat, 100 kilogram 3 kronor 50 öre;

majs fri;

mjöl och gryn alla slag; ävensom mjöl av arrowrot och andra vegetabilier ej till annan rubrik hänförligt; 100 kilogram 3 kronor 50 öre.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid betänkandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Bäckström*, *Källman* och *Uddenberg*, vilka inom utskottet yrkat bifall till motionen; och

Ang. ändring
i gällande
tullsatser å råg
m. m.
(Forts.)

av herr *Månsson*, som hänvisat till sin reservation vid punkt 1:o) av bevillningsutskottets betänkande nr 45 år 1913.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Wedin*, som yttrade: Med hänsyn till den uttömmande debatt, som ägde rum vid behandlingen av föregående fråga, vilken givet sammanhänger med den nu förevarande, ber jag att få inskränka mig till att yrka bifall till motionen.

Härpå anförde

Herr *Nilsson* i Bonarp: Med hänsyn till den långvariga debatt, som nyss avslutats, tror jag mig bäst motsvara kammarens önskningsar, om jag kort och gott yrkar bifall till utskottets hemställan utan vidare motivering.

Överläggningen var härmed slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å samma hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr *Wedin*, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner *Nej*, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 105 ja mot 75 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos vart för sig bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, angående bestämmelser rörande utdelning m. m. av upp-
rättat register till riksdagens protokoll med bihang för åren 1900—
1910; och

nr 5, i anledning av väckt motion om anslag till utgivande av en uppslagsbok över 1914 års lagtima riksdagars verksamhet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt blev av kammaren bifallet.

§ 5.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckta motioner angående visst tillägg till lagen om reglering av prästerskapets avlöning; och yttrade därvid

Ang. ändring i lagen om reglering av prästerskapets avlöning.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Jag skall be att först få frambara mitt tack till lagutskottet för den välvilliga behandling, som utskottet ägnat min motion. Men jag begärde egentligen ordet för att få till protokollet antecknad en vördsam hemställan till regeringen, att den måtte *redan för nästkommande års riksdag* framlägga proposition om den ifrågavarande lagändringen och gör jag det därför att, på sätt lagutskottet angivit, det erfordras kyrkomötets bifall för lagändringen. Nu sammanträder nästa kyrkomöte 1915. Men skulle icke då frågan komma till behandling, utan det dröjer till därpå följande kyrkomöte, skulle detta medföra synnerligen stora olägenheter åtminstone för Norrköpings församling.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, angående herr Palmstiernas motion, nr 69, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående semester åt arbetare och med dem likställda personer med stadigvarande sysselsättning vid statsförvaltningen, biföll kammaren utskottets hemställan; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 7.

Vidare förekom till behandling lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en social arrendelagstiftning till skydd för torpare, bolagsarrendatorer m. fl.

Ang. arrendelagstiftning till skydd för torpare m. fl.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 137, hade herr *Lindhagen* jämte elva andra ledamöter av kammaren hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande angelägenheten att åstadkomma en för hela landet gällande social arrendelagstiftning till skydd och trygghet för torpare, bolagsarrendatorer och deras vederlikar av skilda slag bland arrendatorsklassen.

Ang. arrendelagstiftning till skydd för torpare m. fl.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits av:

herrar *Lindhagen*, *C. G. Lindley* och *Svensson* i Eskilstuna, vilka hemställt om bifall till det i motionen framställda yrkandet; samt

herrar *Pettersson* i Södertälje, *Schotte* och *Igel*, vilka föreslagit, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga under överbägande, i vad mån lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 skulle kunna jämkas i syfte att bereda torpare, bolagsarrendatorer och med dem socialt jämställda arrendatorer större självständighet och trygghet i utövningen av deras yrke som odlare, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av:

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Kammaren har i dag både på förmiddagen och eftermiddagen åhört åtskilliga förklaringar om statsmakternas skyldighet att skydda vårt lands modernäring. Om en sådan skyldighet existerar, så innebär den även en förpliktelse att sörja för den talrika klass av jordbrukare, som består av torpare, bolagsarrendatorer och med dem likställda. Dessa jordbrukares bekymmersamma ställning beror ofta därpå att de sakna förmåga att själva sörja för sina intressen, särskilt när det gäller att upprätta arrendekontrakt. Nu är det sant, att deras ställning nog i någon mån förbättrats genom lagen om nyttjanderätt till fast egendom av år 1907. Men det förefaller, som om vad därigenom vunnits endast är ett minimum, och att åtskilligt ännu återstår att göra förr att denna jordbrukareklass' intressen skola kunna anses behörigen skyddade. Riksdagen har också erkänt detta beträffande arrendatorerna i vissa delar av vårt land. Men det lider intet tvivel, att missförhållanden, motsvarande dem, som uppvisats i Norrland, existera också i andra delar av riket.

Därför ha nu herrar *Schotte* och *Igel* och jag reserverat oss mot utskottets beslut och hemställa om en undersökning, i vad mån sådana missförhållanden föreligga, varjämte vi föreslå att, när resultatet av denna undersökning föreligger, förslag till tryggande av torparnas och bolagsarrendatorernas ställning skall föreläggas riksdagen. Detta förslag hava vi tänkt oss såsom utgörande en komplettering av 1907 års nyttjanderättslag. Andra kammaren har vid årets första lagtima riksdag uttalat sin anslutning till den tanke, som vi sålunda framfört, och jag föreställer mig, att någon ändring i kammarens hållning uti denna fråga icke har inträtt efter de nya valen.

Vad beträffar formen för den nya lagstiftningen, som vi

tillåtit oss förorda, ha vi i vår reservation icke vågat gå så långt, som motionärerna ha gjort. D. v. s. vi anse oss icke kunna i frågans nuvarande skick påstå, att det behöves en särskild s. k. social arrendelag, utan vi ha tänkt oss, att saken möjligen skulle kunna ordnas så, som jag här nyss nämnde, nämligen genom ändring av 1907 års arrendelag. Emellertid vill jag för min del säga, att denna del av vår framställning icke är för oss huvudsaken, utan om utredningen skulle visa, att det vore lämpligare och mera praktiskt att stifta en särskild social arrendelag, har åtminstone jag för min del icke något emot den saken.

Ang. arrendelagstiftning till skydd för torpare m. fl.
(Forts.)

Med betonande av detta, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Schotte, Igel och mig avgivna reservationen.

Vidare anförde:

Herr Holmdahl: Herr talman! Då jag med min röst inom utskottet bidragit till det avstyrkande av motionen, som utskottet här hemställt om, vill jag i korthet angiva de skäl, som därvid för mig varit bestämmande.

Av motionen framgår ju, att här icke är fråga om någon ändring i eller tillägg till 1907 års arrendelag, utan meningen är att få till stånd vid sidan av denna lag en arrendelagstiftning, som huvudsakligen tar sikte på rent sociala förhållanden. Motionärerna vilja, såsom de uttala i motionen, söka bereda arrendatorer och torpare den självägande bondens självständighet och söka betrygga dem i utövningen av deras yrke. Motionärerna synas ha tänkt sig, att man skulle kunna nå det målet genom att de bestämmelser i den norrländska arrendelagen, som röra sig om arrendatorernas rättigheter, skulle kunna utsträckas att gälla för hela vårt land. Men nu förhåller det sig ju så, att den norrländska arrendelagen är en undantagslag. Den har tillkommit med hänsyn till de säregna förhållanden, som varit och äro rådande i de norrländska länen, och den avser dessutom endast en särskild kategori av arrendatorer, nämligen de s. k. bolagsarrendatorerna inom dessa län. Att under sådana förhållanden ge denna arrendelag eller vissa delar av densamma en vidare utsträckning, synes mig icke vara tillrädligt, i synnerhet som man ju icke har någon erfarenhet ännu, hur denna lag hittills verkat inom det område, för vilket den ursprungligen är avsedd.

Motionärerna ha ju själva i en motion till denna riksdag framhållit, att man saknar kännedom om, hur vanhävds- och arrendelagarna ha verkat inom Norrland, och de ha därför också påkallat en utredning i sådant avseende. Det synes mig därför vara att gå händelserna något i förväg, om man, innan en sådan utredning föreligger, nu skulle vilja utsträcka den norrländska arrendelagen eller några delar av densamma att gälla för övriga delar av vårt land och för andra kategorier av arrendatorer än dem, för vilka lagen ursprungligen varit avsedd.

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

Då nu härtill kommer, att motionärerna icke genom någon utredning eller på annat sätt visat eller ens gjort sannolikt, att något behov föreligger för en hela vårt land omfattande social arrendelagstiftning, så må det icke förvåna, att man inom utskottet har ställt sig tveksam gent emot lagbestämmelser av den innebörd och av den räckvidd, som det här är fråga om.

Ty vad är det som motionärerna åsyfta med denna sociala arrendelagstiftning? Jo, man får en föreställning därom i slutet av motionen, där motionärerna ha framlagt några riktlinjer för denna lagstiftning. Såsom en huvudpunkt har framhållits fastställandet av en minimiarrendetid av tjugu år. Det kan ju ha sitt intresse att i detta sammanhang erinra om, vad en ärad ledamot av denna kammare, herr Olofsson i Ävik, yttrade, då denna fråga för några månader sedan behandlades här i kammaren. Han framhöll, att inom den trakt, där han är bosatt, ville icke torparna binda sig för längre tid än fem, högst tio år, oaktat man från jordägarnas sida icke gjort några som helst svårigheter för torparna att få arrendekontraktet utsträckt på längre tid, och han uttalade därjämte den farhågan, att om man nu skulle fastslå en minimiarrendetid sådan som här är ifrågasatt, man icke vidare skulle få några torpare ute i landet. Detta herr Olofssons uttalande visar ju med all önskvärd tydlighet, att det icke går an att för hela vårt land fastslå en minimiarrendetid, som möjligen kan vara lämplig på en eller annan plats, men som på andra visar sig vara fullkomligt olämplig.

De förmåner i övrigt, som motionärerna genom sin arrendelagstiftning skulle vilja tillförsäkra arrendatorerna, äro rätt till nybyggnad och större reparationer på jordägarens bekostnad, vidare rätt till nyodling, rätt till ersättning för odlingsarbete och jordförbättringar, rätt till husbehovsvirke, rätt till vedbrand, rätt till bete för kreatur och rätt till fiske. Det är, såsom herrarna finna, inga obetydliga fordringar, som man här ställer på jordägaren, och dock är att märka, att, såsom motionärerna tydligt framhålla, detta endast är några huvudpunkter, som böra komma på tal, då det gäller en social arrendelagstiftning.

Jag undrar, om motionärerna, då de uppgjorde dessa grundlinjer till en social arrendelagstiftning, övervägt, huru många av våra hemmansägare med en eller annan torpare på sitt ägoområde skulle kunna gå i land med dessa skyldigheter, eller hur många jordägare, som skulle vara villiga att upplåta sin jord på arrende, om motionärernas förslag blir upphöjt till lag. Vill man, för att nu begagna motionärernas uttryckssätt, lägga en död hand på det jordbruk, som hittills med framgång bedrivits av våra arrendatorer och torpare, synes man näppeligen kunna välja ett verksammare sätt än här föreslagits. Motionärernas strävan att söka förbättra arrendatorernas och torparnas ställning är ju värd allt erkännande, men motionärerna ha tydligen icke tänkt sig in i konsekvenserna

av den lagstiftning, som de här föreslagit, och framför allt ha de icke tänkt på, hur jordägarna skulle kunna bära de bördor, som man vill pålägga dem.

Det har i denna motion talats om olusten här i landet, och man har velat ställa den i samband med bristen på en social arrendelagstiftning. Ja, om det nu verkligen finnes en sådan olust här i landet, så tyckes det icke vara motionärernas mening att söka bortarbета den, utan att i stället söka överflytta den från en samhällsklass till en annan, från arrendatorerna till jordägarna.

1907 års lag vilar ju, som bekant, på den principen, att de kontraherande parterna, d. v. s. jordägaren och arrendatorn, äga att på överenskommelsens väg fritt ordna sina rättsförhållanden. Arrendelagens bestämmelser äro ju, som bekant, endast i några få fall av förbindande karaktär. Genom denna avtalsfrihet vinnes den fördelen, att parterna kunna ordna sina angelägenheter efter eget tycke och efter förhållandena på den ort, där avtalet ingåtts. Det är därför all anledning, att man noga tänker sig för innan man överger denna princip och slår in på den väg, som motionärerna ha föreslagit, nämligen tvångslagstiftningens väg.

Vad jag här har yttrat gäller i huvudsak jämväl det yrkande som reservationsvis framstälts av herr Jakob Pettersson i Södertälje m. fl. Detta yrkande skiljer sig ifrån motionärernas endast därutinnan, att dessa reserverter ha velat åvägbringa en utredning, innan man skrider till lagstiftningsåtgärder, och — vad som dock är av mindre betydelse — de vilja tydligen infoga dessa nya lagbestämmelser i 1907 års arrendelag. Men principiellt synes det mig, att dessa reserverter stå på samma ståndpunkt som motionärerna. Det är samma skyldigheter, som de vilja pålägga jordägarna, samma rättigheter, som de vilja tillerkänna arrendatorerna, och allt detta på tvångslagstiftningens väg.

På de skäl, som jag nu här anfört och med åberopande jämväl av vad utskottet uttalat, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Denna motion har framförts vid denna riksdag främst för sakens skull men även såsom dess motto angiver, såsom en protest mot »försvaret främst». Ty denna riksdag bör väl även intressera sig för den sociala frågan, d. v. s. för Sveriges inre frihet, och icke blott för dess yttre frihet. Emellertid visar erfarenheten, att det »försvaret främst» icke känner med svenska folkets inre frihet och huru det svenska folket har det. Varje förslag om social lagstiftning, som här föres fram, förkastas med lika glatt mod och lika sorgfritt hjärta nu som vid alla föregående tillfällen. Med andra ord, vi böra nu taga fasta på detta förhållande och förstå, att detta tal om försvaret främst är blott ett sätt att

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.*
(Forts.)

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

för framtiden ytterligare strypa möjligheterna för folket. Det är en ensidig rörelse, som i själva verket ganska litet intresserar sig för det svenska folket såsom sådant i dess dagliga bekymmer.

Nu är det ganska ofruktbart att diskutera detta ämne med den föregående talaren, ty han intar alldeles samma ståndpunkt, som från den sidan alltid göres gällande i dessa saker: non possumus, vi kunna det icke! Det blir alltid en maktfråga, när något sådant som detta skall kunna avgöras. Vid årets första riksdag fälldes icke ett ord i första kammaren om denna sak; nu vid denna riksdag har man där voterat i frågan, och utgången blev 41 röster för motionen. Men det kommer en tid, då första kammaren och det åskådningssätt, som även den siste talaren representerar, komma att få böja knä, tyvärr icke på grund av sin eftertanke, utan på grund av att de bli av livsförhållandena överväldigade, alldeles så som det gick i fråga om den norrländska arrendelagen. I den frågan hördes samma tal, som den siste talaren här förde, men livet krävde, att det verkligen skulle bli någon ansats till skydd för de svaga i detta fall även inom detta land, och så måste slutligen även högerpartiet böja sig. Visserligen förstörde de lagen till hälften, men man måste i alla fall ge ett tecken av rättrådighet ifrån sig inom det parlamentariska livet.

Den siste talaren har alla möjliga undanflykter och förevändningar. Vi ha icke vunnit erfarenhet ännu av de norrländska arrendelagarna, säger han, och därför skola vi nu icke skydda bolagsarrendatorerna och torparna i södra och mellersta Sverige. Men huru kunde man då antaga en sådan lag som den norrländska arrendelagen, då man icke hade någon erfarenhet om, huru en sådan lag verkade? Men man antog den i alla fall och väntade icke. Ty skulle man det göra, skulle man icke kunna få någon lagstiftning alls. Men livsförhållandena i Norrland befallde, att man måste försöka med en arrendelag. Nu mena motionärerna, att oavsett huru den norrländska arrendelagen verkar kräva förhållandena i södra och mellersta Sverige, att även där göres någonting i förevarande avseende, och vad för övrigt den norrländska arrendelagens verkningar angår och vad man därom vill veta, är det ju likväl så, att det faller ingen människa in, att det skall leda till, att man tar bort denna lagstiftning, utan det skall leda till, att man vill förbättra densamma och göra den verksammare. Erfarenhet i fråga om den norrländska arrendelagen behöves man således icke avvakta för att göra något för torparna och bolagsarrendatorerna i södra och mellersta Sverige.

Vidare anförde den siste talaren, att den norrländska arrendelagstiftningen är en undantagslag. Ja, den lagstiftning, varom nu är fråga, är likaledes avsedd att bli en undantagslag. Den skall ju gälla för sådana förhållanden, som kräva en alldeles särskild lagstiftning. Vare sig man kallar den en undantagslagstiftning eller ger den något annat namn, såsom social arrendelagstiftning, som motionärerna kalla densamma, blir detta blott ett rytteri om ord, och man kan icke på det sättet komma ifrån själva beho-

vet av en dylik lagstiftning. Jag kallar den en social arrendelagstiftning, den siste talaren kallar den en undantagslagstiftning. Vilket namn man än ger densamma, är behovet i detta avseende lika stort.

Vidare kommer den siste talaren med det fruktansvärda påståendet, att motionärerna icke ens ha gjort sannolikt, att torparna i mellersta och södra Sverige behöva något skydd. Ja, antingen är den siste talaren en inbiten stadsbo, som aldrig kommit utanför stadstullarna, eller också är han av egna intressen så bländad, att han icke kan se, vad som tränger folket ute på landet. Detta tycker jag är sorgligt, särskilt när det gäller en så human person som den siste talaren allmänt anses vara, och som jag också anser honom vara. Huru skall man då kunna komma någon vart? Ha vi icke så pass mycket reda på förhållandena ute på landsbygden i alla fall, att vi veta, att ett av de mest överklagade missförhållandena där är, att odlaren icke får åtnjuta sitt arbetes frukter, att en stackars torpare eller en stackars bolagsarrendator icke har rätt till ersättning för odling. Om han förbättrar jorden, så har han icke rätt till ersättning därför, utan i stället är det så, att om jorden sålunda förbättras, höjes arrendet eller också säljes jorden just på grund av att han utträttat detta arbete. Detta är ju en vanlig företeelse, och det är en av de stora anledningarna till den olust i landet, som det klagas över. Det är, såsom jag en gång tillät mig att säga här i denna kammare, så, att egendom är stöld, när man på detta sätt lägger sig till med andras arbete, emedan det icke finnes någon lag, som skyddar dem, som utfört arbetet. Detta är ju ett ofantligt stort missförhållande. Huru skall man då kunna göra något, fastän det är fråga om så allmänt kända saker och fastän missförhållandena vitsordas från alla håll och kanter och var och en, som ser sådant, vet, att här något behöver göras. Men huru skall man kunna komma någon vart, när man här står upp och säger, att det har icke ens gjorts sannolikt, att torparna i mellersta och södra Sverige behöva något skydd, utan de ha det tvärt om alldeles utomordentligt bra.

Men så kommer den siste talaren i alla fall in på denna tankegång: ja, det är visserligen olust kanske i landet, men man skall då icke överflytta denna olust från torparna till jordägarna. Den siste talaren menar väl, att man bör låta torparna ha sin olust, och då man icke kan avskaffa den för alla, låt då åtminstone jordägarna ha det lustigt och bra tillsvidare. Om man emellertid skall välja det ena framför det andra, bör det väl vara så, att de, som ha den största anledningen till olust, böra mest hjälpas, och här är det dessa småbrukare ute på de stora domänerna, som man i första hand bör tänka på. Om den siste talaren icke tror, att jordägarna kunna existera utan att stjåla torparnas arbete, då vill jag säga, att jordägarna stå på synnerligen klena fötter. Att det här i riksdagen predikas uppenbart, att stöld av andras arbete bör tolereras, det är verkligen fruktansvärt.

Så har den siste talaren fått en stor auktoritet i herr Olofsson i Digernäs, vilken sagt, att det bleve just vackert, om man finge

Ang. arrendelagstiftning till skydd för torpare m. fl.
(Forts.)

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fi.*

(Forts.)

en sådan lagstiftning som denna för södra och mellersta Sverige, ty då skulle inga torpare vilja binda sig för längre tid än fem år. Men för den landsändan, som herr Olofsson i Digernäs är ifrån, nämligen Jämtland, gäller ju den norrländska arrendelagen, och där har man 20-årigt arrende, och jag tror knappast, att herr Olofssons i Digernäs vill påstå, att jämtlänningarna vilja bli av med den norrländska arrendelagen. — Ja, nu får jag be om ursäkt, det var, hör jag någon säga, icke Olofsson i Digernäs, utan Olofsson i Ävik, som skulle sagt detta. Men jag skall då i stället be att få upplysa den siste talaren om, att jag har erfarenhet om förhållandena i Värmland uti nu ifrågakvarande avseende och i Värmland bor ju herr Olofsson i Ävik. — Nu upplyses jag om att han bor i Närke. Ja, mina herrar, de här Olofssonerna verkligen förbrylla mig, så jag skall icke mera tala om vad de sagt. Jag vill nu endast säga, att Värmland ligger ju mycket nära Närke, och att arrendatorerna och torparnas ställning är mycket dålig mångenstädes i Värmland och att de behöva där detta skydd. Och jag föreställer mig, att det förhåller sig på samma sätt i bolagsbygderna nere i Närke.

Jag vill vidare säga, att en sådan lagstiftning som denna behöver icke nödvändigt gå ut därpå, att arrendatorerna skola vara bundna för tjugu år. Norrlandskommittén fastslog uttryckligen, att arrendatorerna själva må, i fall de ha utsikt till bättre livsuppehälle, kunna uppsäga sina arrendekontrakt efter fem år. Nu kom norrländska arrendelagen till genom en kompromiss här i riksdagen, och därigenom blev visserligen denna bestämmelse bortfuskad, men det kvarstår ändock några reminiscenser därav till förmån för bolagsarrendatorerna och torparna, så att de kunna bli fria från sitt arrendekontrakt tidigare, därest de så önska.

Den siste talaren återopade det gamla temat om avtalsfriheten, vilket vi så väl känna till. Torparna ha sin fulla frihet att göra avtal, och då behöver man icke alls på något sätt lägga sig i deras göranden och låtanden, säger den siste talaren. Ja, det är verkligen en stor skillnad i uppfattningen, vem som i detta fall har verklig frihet i ekonomiska ting. En stackars person, som inte har något uppehälle, måste ju slå sig på det arrende han möjligen kan få i närheten, och när han så kommer till den store jordägaren och ber att få arrendera, så säger denne: jag vill stipulera de och de villkoren. Då kommer den av den siste talaren så berömda avtalsfriheten, och då kan torparen enligt talarens mening säga: detta är alldeles orimligt, var så god och ändra ögonblickligen villkoren! Men jag vill fråga den siste talaren, om det verkligen är så, som det går till ute i verkligheten. Är det icke i stället så, att de stackars torparna måste finna sig i vad jordägarna föreskriva? Däri består den stora friheten.

Nu har det varit olika meningar här mellan de socialdemokratiska och de liberala reservanterna. Liberalerna föreställa sig, att rättelse i dessa missförhållanden bör ske genom en jämkning i den allmänna arrendelagstiftningen, medan socialdemokraterna föreställa sig, att om man skall få en social arrendelagstiftning för mel-

lersta och södra Sverige, så måste det bli en särskild lag, sådan som man har för Norrland. Det är emellertid fullkomligt likgiltigt, vilken form lagstiftningen i detta fall har. Men när den liberala justitieministern här talade om, att en social expropriationslag skulle komma till stånd och att man då även kunde föra in bitar därav i den allmänna expropriationslagen, vilket även den liberala regeringen försökte i ett par småpunkter, och man då från annat håll kom och sade: var så god och utveckla detta förslag och inför i den allmänna expropriationslagen, även andra former av social expropriation, — så svarades från den liberala sidan: nej, det går icke för sig, utan det måste bli en särskild social expropriationslagstiftning. Nu ha vi här påyrkat en särskild social arrendelag. Men än är det på det ena och än på det andra sättet. Formen är emellertid, som sagt, mig likgiltig. Jag är för min del övertygad om, att det måste bli en särskild social arrendelagstiftning, men då reservanten herr Pettersson i Södertälje förklarar, att han icke håller särskilt strängt på motiveringen till sitt yrkande utan vill lämna även den andra frågan öppen, skall jag även denna gång liksom vid förra riksdagen för att vinna enighet förena mig med honom i den formulering av yrkandet, som återfinnes i den liberala reservationen, och till detta slutyrkande ber jag således nu få hemställa om bifall.

Ang. arrendelagstiftning till skydd för torpare m. fl.
(Forts.)

Herr Åkerlindh: Herr talman, mina herrar! Jag är av en alldeles motsatt uppfattning mot den, som den siste ärade talaren här gjort gällande. Jag hyser nämligen den åsikten, att dessa torpare och arrendatorer i många fall redan äro likställda med de mindre hemmansägarna, men det kan ju nog hända, att det i detta avseende är olika på olika orter. Det torde för övrigt vara ganska svårt att lagstifta i en sådan sak som denna, vilken mera är en sak mellan jordägaren och arrendatorn, åtminstone enligt vad jag för min del anser. Enligt den erfarenhet, som jag gjort, har det varit så, att vad Värmland beträffar, så har i flertalet fall den försäljning, som under senare tider ägt rum av egendomar till bolag delvis berott därpå, att man ansett torparnas och arrendatorernas ställning bättre än de mindre hemmansägarnas.

Arrendatorerna och torparna ha i många fall fått hjälp av bolagen, såsom till utsäde under svåra år o. s. v. De ha fått hjälp till foder åt sina kreatur, under det att de självägande jordbrukarna ingen hjälp kunnat få. Med den kännedom jag har om de nu existerande förhållandena, är det min uppfattning, att dessa torpare och arrendatorer i många fall ha fått arrendekontrakten uppgjorda dels på 5 år, dels på 10 år och dels ända till på 20 år, så att reservanternas fordringar i detta hänseende ha redan, delvis åtminstone, kommit till uppfyllelse.

Även i fråga om byggnadsskyldigheten är det alls icke så, att densamma åligger arrendatorerna, utan den åligger bolagen och jordägarna, och arrendatorerna ha endast skyldighet att underhålla en del inrede i husen. Jag kan därför icke anse, att i det hänseendet något särskilt behov föreligger.

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

Vad vidare beträffar den frågan, huruvida det ännu kommit därhän, att arrendatorerna ha rätt till ersättning för odlingar och jordförbättringar, så är detta något, som är svårare att bestämma, då arrendatorerna i de flesta fall icke gärna vilja stanna länge på samma egendom, utan flytta till nya, och de äro icke heller benägna att odla åker och äng, utan de vilja helst göra körslor, kola och tjäna pengar.

Vad angår bete för kreatur, fiske och vedbrand få arrendatorerna också alldeles tillräckligt vad de i dessa avseenden behöva. Jag kan därför icke anse, att något särskilt behov, åtminstone enligt vad jag känner till, föreligger för att införa en lagstiftning, som likställer arrendatorerna med hemmansägarna. Arrendatorernas rättigheter och villkor och förhållanden i övrigt äro därtill så bra, att de fullt ut uppväga vad de mindre hemmansägarna ha i den vägen.

Jag hemställer även till borgmästare Lindhagen, som reste i Värmland förlidet år, om han såg, att några särskilda behov där förefunnos för dessa torpare och arrendatorer, och om han såg, att någon särskild nöd för dem var å färde, så ber jag, att han besvarar den frågan.

I övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olofsson i Ävik. Herr talman! Jag är delvis förekommen av den sista högt ärade talaren i vad jag här tänkt säga. Då herr Holmdahl åberopade vad jag nämnde här i denna kammare för någon tid sedan om obenägenheten hos torparna att binda sig för så lång tid som 20 år, ber jag att nu få tillägga att ett av de starkaste skälen, som bidraga till detta förhållande i den trakt, som jag känner till, är, att å de större gårdarna och bolagsegendomarna, där det finnes torpare, går det i allmänhet så till, att när det kommer en ny torpare, så får han ett av de mindre och mera obetydliga torpen, men så snart som en torpare på något av de bättre torpen dör eller flyttar bort, är det vanligt, att en uppflyttning sker, så att den som ifrån början haft ett mindre torp då får ett av de större. Jag tror, att detta är ett av de starkaste skälen till att dessa torpare icke vilja binda sig vid ett visst torp för så lång tid som 20 år. Jag tror icke det vore möjligt att få någon i min trakt att binda sig genom sådana kontrakt, och det är ju en av bestämmelserna i norrlandslagstiftningen och en av de bestämmelser, som herr Lindhagen vill ha införda för andra delar av landet.

De överdrifter, som herr Lindhagen gjorde sig skyldig till, då han skildrade de betryckande förhållanden, som skulle vara rådande bland torparna ute i landet, ber jag få protestera emot. Jag har samma erfarenhet som den föregående talaren, att jordtorparna i allmänhet reda sig bättre än de små hemmansägarna.

Här har påpekats av reservanterna åtskilligt som torparna skulle ha rättighet till. Jordägaren skulle underhålla byggnaderna. Det kan ju låta ganska enkelt, men faktum är, att om

ägaren måste underhålla husen å torpen, är det solklart, att det blir dyrare, än om torparen, som finnes på platsen, gör det och gör det i rätt tid, innan husen förfallit. Då blir det betydligt billigare. Jag har åtminstone den erfarenheten från den tid, då vi hade den indelade soldaten, då rust- och rothållarna måste underhålla husen, att det blev oerhörda kostnader, just därför att den person, som bodde på platsen, hade ingen skyldighet att underhålla husen, till följd varav reparationerna blevo mångdubbelt dyrbarare än om den, som bodde där, kunnat se till detta. Jag tror icke det vore nyttigt, om torparna blevo befriade från sin skyldighet, ty naturligtvis måste jordägaren ha valuta för sitt arbete, och det skulle drabba torparen och icke leda till något gott resultat för honom. Jag ber att få säga, att jag hyser den varmaste sympati för torparna. Det är kanske det arbetsfolk, som lever det mest sunda och naturliga liv, och det är kanske från de hemmen, som ofta de bästa och friskaste barnen utgå. Ett sådant system bör man uppmuntra, men då måste man fara försiktigt fram och icke gå fram så, att man skadar den sak man vill gagna. Jag har den uppfattningen om 1907 års arrendelag och den stämning, som gjort sig gällande i landet, att de äro betryggande för torparna under förutsättning att dessa ha något så när reda på sig själva och vad de göra. De måste underkasta sig kontrakt, och det är väl om den saken, som herrarna vilja ha in bestämmelse i lagen, men jag måste bestämt säga ifrån att det vore oriktigt.

Här talas om fisket. Ja, naturligtvis kan man upplåta fisket åt torparna, när det låter sig göra. Men om det tages in i lagen, att torparna skulle ha rätt till gårdens fiske, hur skulle det då bli? Antag att det finnes ett bra fiske och en massa torpare. Om varje torpare skulle ha rätt till fiske, skulle fisket bli fördärvat. Ingen skulle kunna idka fiske. Att tänka sig att införa något sådant i lagen står för mig såsom något orimligt, och jag kan icke på några villkor antaga, att det vore till någon den ringaste fördel för dem, som man skulle vilja hjälpa.

Vad odlingen beträffar, vore det synnerligen olyckligt, om några föreskrifter i det avseendet skulle göras i lagen. Det kan man uppgöra i kontrakt med torparen om att det eller det stycket av marken skall odlas efter anvisning. Då kan han vid avträdet få en viss ersättning, men det får icke skrivas i lagen, att om torparen odlar, skall han ha betalt för det arbete han nedlagt. Det kunde bli en svår tvistefråga, om han finge odla var han ville. Ingen jordägare skulle lämna ut torpen under sådana förhållanden. Det skulle bli för stor risk för jordägaren och väl icke vara lyckligt för torparen, utan det synes mig bäst, om jordägaren och torparen få uppgöra den saken sins emellan.

Man talar om bolagsarrendatorer. Jag kan icke uppdraga någon skillnad emellan, om en enskild person, som äger ett stort

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)*

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

gods, utarrenderar torp och gårdar eller ett bolag gör det. Det vore icke någon mening med en särskild lag för bolagsarrendatorer, och jag vet icke, varför det uttrycket kommit in. Här är bara fråga om jordägare, arrendatorer och torpare. Det torde kanske ligga någon mening i uttrycket »bolagsarrendatorer», men jag förstår den icke.

Jag hyser för min del den uppfattningen, att något egentligt skäl icke föreligger till ett sådant förslag, som motionärerna framfört. Det är ju mycket bra, att man talar om den sociala frågan och lägger synnerlig tonvikt på att det skulle vara ömmande förhållanden, men jag för min del har ingen kännedom om sådana förhållanden. De förhållanden, som herr Lindhagen talat om, ha nog funnits och icke så långt bort i tiden, då det varit mycket klenst och dåligt ställt för jordtorparna. Men till följd av arbetslönernas stegring har deras ställning så ofantligt förbättrats, att jag anser, att de nu ha det i allmänhet mycket bra.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid. Då jag förra gången uppträdde i frågan, kunde jag endast lämna en upplysning, men då jag nu hunnit sätta mig något mera in i frågan, så djärves jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmdahl: Herr talman, mina herrar! Herr Lindhagen yttrade, att den tid torde komma, då jag och många med mig måste böja oss för nödvändigheten att antaga en lagstiftning sådan, som här är fråga om. Det kan mycket väl hända, men, jag vill säga herr Lindhagen att jag icke kommer att böja mig för annat än övertygande skäl. Innan en sådan lagstiftning som här ifrågasättes genomföres, måste ovillkorligen föreligga någon utredning som visar behovet av densamma. Herr Lindhagen får väl medgiva, att hans motion icke innebär en sådan utredning, utan är grundad på lösa påståenden och hypoteser, och för sådant kan jag icke böja mig. Det är sant, att jag icke sitter inne med samma erfarenhet och kunskap på detta område som herr Lindhagen, men gent emot uttalanden, som förekomma i hans motion, stå andra uttalanden från lantmän, som alldeles säkert sitta inne med lika stor kunskap på området som herr Lindhagen. Under sådana förhållanden är det för mycket begärt, att jag och andra med mig skola, såsom herr Lindhagen tycks ifrågasätta, svära på magistrernas ord.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Berg i Munkfors: Herr talman! Då jag är en av motionärerna, ber jag få säga några ord i frågan.

Herr Lindhagen har ju redan på ett så värtaligt och varmt sätt framhållit själva huvudsaken det här gäller och de olägenheter den ifrågasatta lagen skulle upphäva för att hjälpa de stackare i samhället det rör sig om, så det behöver icke tilläggas mycket till detta. Emellertid får man väl se frågan så, som den ter sig i levande livet,

och då ligger den så till, att även om man måste medgiva, att det i vårt lands finnes ställen, där torparna behandlas på ett mera humant sätt och där vederbörande sköta sina torpare och arrendatorer mera ordentligt, så är det ock givet, att det finnes många andra jordägare, som icke hunnit med den nya tidens utveckling, utan fortfarande stå kvar på en sådan ståndpunkt, att torparna och arrendatorerna många gånger ha det ganska svårt.

Nu brukar det i riksdagen talas om hur viktigt det är att få ut så många armar som möjligt på jorden och hur man bör ordna jordfrågan på sådant sätt, att den passar för alla och så att olika riktningar i fråga om jordens brukande bliva beaktade. Som bekant finnes det ock en hel del områden, som de, som vilja arbeta på jorden, icke kunna få till egen jord, utan där de måste arbeta under andra förhållanden än dem, varunder de, som kunna få köpa jord, få arbeta. De ha icke pengar att köpa jord för. I Värmland finnes en mängd sådana människor. Då är det väl rimligt och rätt, att riksdagen gör vad göras kan för att underlätta för dessa att bruka jorden. Framför allt på ett område, vill jag betona, har herr Lindhagen absolut rätt, och det i synnerhet på den linjen, då det gäller att upparbeta ny jord. Det är många fall jag fått del av — jag kan referera till brev från olika personer i Värmland och jag känner många personer där — där man har kommit i ett sådant läge, att man icke kan upparbeta ny jord, och där så skett har man i stället för tillmötesgående, erkännande och välvilja rönt ett rakt motsatt bemötande från dem, som ägt jorden.

Herr Olofssons i Åvik erfarenhet torde inskränka sig till alltför liten periferi, då denna fråga omfattar hela vårt land och icke enstaka delar.

Herr Holmdahl såsom stadsbo torde icke ha den erfarenhet, som man bör ha för att kunna så strikte säga, att här behöves ingenting.

Beräffande herr Åkerlindhs anförande, att det är bra ställt i Värmland och att arrendatorerna där ha det bättre än de små jordägarna, vill jag utöver vad jag redan sagt tillägga, att det kan vara så i vissa fall och på vissa områden, men säkert är, att det finnes många platser, där en sådan lagstiftning, som här ifrågasättes, skulle vara av stor betydelse för kultur och utveckling. I den mån vi söka utjämna svårigheterna och hjälpa de små stackare det här är fråga om, komma vi att skörda rika frukter. Fastän jag tillhör det område av kulturen, där man arbetar i industrien, har jag dock den erfarenheten, att det finnes många människor på det område det här gäller, som behöva hjälpas och föras fram i en riktning, som är till största bättnad för hela landet. Därför vill jag ytterligare betona, att detta är ett lagstiftningsområde, som är av största betydelse. Om man måste skriva en lag, som faller utom den allmänna lagen, så är det dock något, som är tillbörligt och riktigt, om denna lag vill avhjälpa de svårigheter, som möta inom detta område.

På grund av vad jag nu anført, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

Herr Helger: Herr talman! Då jag under januaririksdagen hade tillfälle att yttra några ord i denna fråga, skall jag nu icke länge upptaga kamamrens tid. Jag måste dock göra några randanmärkningar till de uttalanden, som här hållits.

Här ha nu två borgmästare uppträtt och yttrat sig i frågan om jordbrukstorparnas ställning å landsbygden. Här ha också två hemmansägare uppträtt i samma fråga. Av de två borgmästarna må jag säga, att jag tror, att herr Lindhagen har den större erfarenheten om dessa torpares ställning än vad den andra borgmästaren har, och vad de båda andra talarna beträffar, är det väl fråga, huruvida de icke skulle kunna räknas som motparter till dem, det här gäller att hjälpa. Jag ber herrarna tänka efter vad de skulle säga, som det här närmast gäller, nämligen bolagstorparna, om de hade säte och stämma i denna församling. Tyvärr ha vi icke, såvitt jag vet, någon enda representant för dessa ibland oss. Det må därför tillåtas en, som visserligen icke tillhör deras kategori, men som känner ganska noga till deras förhållanden efter att ha levat bland dem ett tiotal år, att yttra ett par ord om sina erfarenheter, och då måste jag säga, att de icke sammanfalla med de erfarenheter, som uttalats vare sig av min värderade vän och knäkamrat eller av herr Olofsson i Ävik.

Beträffande herr Åkerlindhs yttrande, att torparna i vissa fall ha det bättre än självägande bönder och att åtskilliga självägande bönder ha sålt sina egendomar till bolag, därför att de därigenom skulle komma i bättre ställning, så vill jag icke bestrida, att sådant i undantagsfall kan ha skett. Det förhåller sig nämligen så, att på somliga ställen i Värmland och efter vad jag vet även i Norrland, är de självägande böndernas antal synnerligen litet, och dessutom äro de omgivna av bolagsdomäner; och representanter för dessa bolagsdomäner söka hindra dessa självägande jordbrukare från all förtjänst och göra livet surt för dem, jag vill inte säga avsiktligt, för att så småningom komma i besittning av deras jord. Men följden blir, att när den självägande bonden på detta sätt icke kan reda sig, bolaget kommer i besittning av hans egendom. I allmänhet tror jag man ändå kan säga, att den självägande jordbrukaren icke säljer sin jord för att han skall komma i en bättre ställning som bolagstorpare, utan han söker nog i allmänhet behålla sin jord och finner sig ha det bättre som självägande än som bolagstorpare.

Jag vill icke heller bestrida, att en och annan bolagstorpare kan ha det bra. Det förhåller sig nämligen så, att bolagen favorisera en och annan torpare, som av den ena eller andra anledningen är dem till behag, under det att däremot de andra ha det synnerligen svårt. Som exempel kan jag nämna, att ett av Värmlands största bolag har börjat att bygga ganska bra hus åt somliga av sina torpare, och för detta är det naturligtvis värt allt erkännande, men samma bolag har på åtskilliga torp, särskilt mera avlägsna sådana, bostäder, som det rent av är en skam att ha till människoboningar.

Herr Olofsson i Ävik nämnde, att han varit med vid syneför rättningar och att det därvid visat sig, att bolagen sökt avhjälpa de

brister, som finnas på byggnaderna. Javäl, men har herr Olofsson i Åvik övertygat sig om, att det som blivit påpekat vid dessa syneförrättningar också blivit avhjälpt? Jag erinrar mig, att jag för en kort tid sedan besökte ett sådant bolagstorp, som förut varit herrgård, men på vilket nu sitter en bolagstorpäres med en familj på 9 personer, och såväl bostad som ladugård befinna sig i det mest bedrövliga skick man kan tänka sig, och det upplystes, att denna bostad var utdömd för fyra år sedan såsom människoboning och ladugården var också utdömd. Under dessa fyra år hade sålunda bristerna icke blivit avhjälpta, utan familjen ifråga bodde på detta bedrövliga sätt.

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)*

Jag anser för min del, att det är en utomordentlig viktig fråga att få de missförhållanden avhjälpta, under vilka torparklassen i många fall lever. Herr Åkerlindh nämnde, att torparna i allmänhet få sina kontrakt på 5, 10 och 20 år, men jag vet, att på somliga ställen, och detta till och med inom herr Åkerlindhs valkrets, finnas torpare, som ha ettåriga kontrakt, och det ligger i sakens natur, att man icke kan begära av torpare, att de skola verkställa odlingar, när de sitta så löst som på ettåriga kontrakt.

Vad som här behöves är icke en lagstiftning för en landsända och en annan för en annan, utan det behöves en lagstiftning för hela den kategori, som det här är fråga om. Såsom jag nämnde i mitt anförande vid januaririksdagen, kunna icke samma bestämmelser passa för en bolagsarrendator, som har jordbruk som bisysselsättning och för övrigt lever av skogsarbete, och för en stor arrendator, som har ett stort jordbruk, där han måste utföra sitt arbete med en massa lejt folk; det ligger i sakens natur.

Här har talats om norrlandslagstiftningen, och det har sagts, att den var en undantagslagstiftning för Norrland. Men när nu samma förhållanden råda för en landsända alldeles intill Norrland, är det då rim och reson uti, att det skall vara en lagstiftning på det ena hållet och en annan lagstiftning på det andra, då människorna leva under alldeles enahanda förhållanden? Vad som behöves är vad herr Lindhagen föreslår, nämligen en lagstiftning, avpassad för de människor, som leva under dessa förhållanden, och därför tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till motionen.

Herr Igel: Herr talman! Då jag är en av reservanterna, skall jag be att få säga några ord. Tiden är långt framskriden, och det har redan talats mycket i frågan, varför jag kan fatta mig kort.

Det förhåller sig nog så, att både bolag och enskilda behöva torpare. De äro i behov av folk för sina bruk och bruksegdomar och för sina skogar. De äro sålunda i stort behov av dessa människor. Sedan är det ju en annan sak, som vi alla arbeta på, och det är, att söka binda så mycket arbetande folk som möjligt vid landsbygden. Då är det alldeles klart, att om bolag och enskilda personer behöva dessa människor och det är ett statsintresse att binda så många som möjligt vid en nyttig och god

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

sysselsättning på landsbygden, det bör ligga statsmakterna om hjärtat att se till, att dessa människor, som skola vara därute, få det så bra som möjligt. Det är därför man försöker att ernå en sådan lagstiftning, att dessa nyttiga ändamål därigenom i sin mån skola kunna förverkligas.

Nu veta vi alla, hurudana bolag och enskilda äro. Var och en söker nämligen, om han kan, att få denna hjälp på så billiga villkor som möjligt, och det har varit vanligt här i vårt land, att de, som varit torpare och statare, skola ha det minsta möjliga, och ännu den dag som är, är det nog så, att dessa lantarbetare, som arbeta där ute, icke ha kunnat kämpa sig till stora förmåner, som industribetarne gjort. De ha mindre betalt för sitt arbete, som består i att hugga, kola och köra kol o. s. v., än de, som ha sitt arbete vid verkstäderna; det kan icke förnekas, att de äro ganska långt efter i den delen. Utom det att de icke ha synnerligen mycket betalt för sitt arbete, ha de också stora skyldigheter. De äro skyldiga att göra så och så många kördagsverken allt efter bestämt pris, och dessutom ha de andra skyldigheter, såsom stängselskyldighet, byggnadsskyldighet o. s. v. Till och med herr Akerlindh erkänner, att de ha skyldighet att göra inredningsarbeten, ja, de ha till och med skyldigheter att göra en del reparationsarbeten m. m., som icke betyder så litet.

Men det var en sak, som syntes ligga min ärade bankkamrat på hjärtat. Han var rädd för, att de med en sådan lag skulle bli jämfärdade med jordägare. Jag är själv jordägare och har en sjättedels mantal på ett ställe, men jag får säga, att om en torpare skulle bli ekonomiskt, socialt och vilket annat avseende som helst jämfärdad med mig, jag icke skulle ha något emot det. I det avseendet skall jag be att få taga bestämt avstånd från min ärade bankkamrat, och jag tror, att många skola instämma med mig däri, att det är ett onödigt bekymmer, om man säger, att dessa torpare genom denna lagstiftning skulle bli så högt ställda, att de skulle kunna bli jämfärdade med jordägarna. De må gärna bli det, och jag önskar dem i den delen allt gott.

Sedan framhöll herr Akerlindh, att det förekommit, att jordägare sålt sina hemman och blivit torpare för att därigenom få det bättre. Ja, vad gör man icke, när man icke är i tillfälle att göra riktiga och kloka beräkningar? I de flesta fall ha de, som sålt sina hemman, sålt dem i tanke, att de fått så mycket belat för dem, att de därför borde sälja dem, och de ha icke vetat förrän många år efteråt, att de sålt dem till vrakpris, kanske för en fjärdedel av vad de varit värda. Jag känner ett hemman i Värmland, som nu helt och hållet äges av ett bolag med 7,000 tunnland skog. Och huru har det uppkommit? Jo, man började att sälja där den ena lilla hemmanslotten efter den andra till dem som köpte upp. Man sålde först för att man tyckte, att man fick bra betalt. De, som väntade med försäljningen till det sista, fingo mångdubbelt mer pr skattöre än de, som först hade sålt. Den dag som i dag är säljes naturligtvis icke detta hemman för

det tiodubbla av vad det egentligen kostade den som först sålde det. Dessa forna innehavare hade möjligen, som herr Åkerlindh säger, den tanken, att det är bättre att vara torpare än självägare, men sedan åren gått, ha de ändå kommit till klarhet om, att deras beräkningar hade varit mycket, mycket felaktiga.

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.*
(Forts.)

När nu dessa människor efter sådana felaktiga beräkningar kommit i denna icke avundsvärda ställning, anse vi reservanter, att det alls icke är ur vägen, att lagstiftningen till någon del kommer dem till hjälp och förbättrar deras ställning. Vi tro att därigenom icke vederfares dem något ont, som äga jorden och hemmanen, som dessa arrendatorer bebo och bruka. Ty jordägarna behöva dem, och statens intresse bör väl också vara att binda så många som möjligt av dessa arbetare vid jorden.

Med anledning av dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som jag också har tecknat mitt namn under.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Då jag i utskottet deltagit i behandlingen av denna fråga, ber jag att nu få yttra några få ord.

Frågan var uppe under slutet av förra riksdagen och föranledde då åtskillig debatt i andra kammaren. Nu kommer herr Lindhagen återigen med samma motion. Sedan frågan förra gången var uppe, är det bara 4 månader, och ingenting har ju under tiden inträffat, som gör det i minsta mån antagligt, att någon av oss sedan dess skulle ha ändrat ståndpunkt i denna fråga. Motionen är, som sagt, densamma. Behandlingen inom utskottet har varit synnerligen summarisk, ja så summarisk, som den gärna kan bli. Utskottet inskränker sig helt enkelt till att avskriva sitt utlåtande från detta års första riksdag. Reservationerna äro också alldeles desamma, något annat kunde man naturligtvis ej gärna vänta sig, och diskussionen här i kammaren är också, synes det mig, ungefär densamma, fastän den nu tycks bliva något längre än förra gången.

Jag hade då tillfälle att i ett par anföranden ganska utförligt motivera min ställning, och jag vill icke trötta kammaren med att ånyo upprepa vad jag då yttrade. Min ställning är naturligtvis densamma nu som den var då. Så mycket vill jag dock upprepa, att jag anser, att vad som kan göras för att stärka bondens, såväl den självägande som arrendatorns, ställning i vårt land, är en fråga som jag anser fullt ut lika viktig, ja kanske viktigare än någon annan fråga. Och allt vad som i det fallet kan göras kommer jag icke att motsätta mig. Men det är verkligen fråga, om det förslag som här föreligger är någon-ting att taga vara på. Det är det jag icke kan finna.

Beträffande nu särskilt torparna är det ju ganska intressant att här höra de erfarenheter, som ha gjorts av olika personer från olika landsdelar. Det är ju alldeles tydligt och klart, och det visste man förut, innan man hörde denna debatt, att

Ang. arrendelagstiftning till skydd för torpare m. fl.
(Forts.)

på en del ställen i vårt land torparne ha det alldeles utmärkt bra och på en hel del andra ställen naturligtvis missförhållanden råda. Det är ju så givetvis på alla områden. Dock tror jag mig kunna säga, att av alla dem som bruka Sveriges jord torpareklassen är den, som har den svagaste ställningen, och behöver något göras här, är det nog till fördel för dessa torpare, det vill jag visst icke förneka.

Men herrarne tyckas under den senare delen av debatten alldeles ha tappat bort något, nämligen torpkommissionen och torpkommissionens förslag. Det tillsattes ju för några år sedan en s. k. torpkommission, som skulle utreda torparnes förhållanden och framlägga förslag till förbättring av deras ställning. Den kommissionen har sedermera framkommit med sitt förslag. Det ligger väl nu hos Kungl. Maj:t, och jag förmodar, att vi med det allra första ha att därifrån förvänta proposition i detta hänseende. Under sådana förhållanden kan jag för min del icke inse, varför vi skola ånyo skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning och nya förslag beträffande torparne, det kan jag för min del verkligen icke förstå. Visserligen säger herr Lindhagen, att denna torpkommission icke har upptagit frågan i hela dess vidd, men det hindrar väl icke, att Kungl. Maj:t kan, ifall det skulle vara någon lucka, fylla i den, och ifall Kungl. Maj:t icke gör det, har likvisst utskottet i fråga rätt att komma med förslag i den vägen. Jag är alldeles övertygad om, att ifall det finnes någon lucka, då denna fråga kommer fram här i riksdagen, den skall på lämpligaste sätt fyllas.

Sedan vill jag alls icke förneka, att det beträffande arrendatorerna kan finnas missförhållanden liksom på alla andra håll, men jag får uppriktigt säga, att varken motionären eller reseranterna ha påvisat, att sådana förhållandena föreligga; och ifall sådana förhållanden föreligga, så är det icke rätta vägen att göra så, som motionären föreslagit: att ställa i gång med en särskild social arrendelagstiftning, utan rätta vägen är naturligtvis då, att vi taga fram arrendelagen och se efter vilka missförhållanden som finnas och hur denna arrendelag skall ändras, för att det skall rådas bot för dessa. Detta är den enda riktiga och rätta vägen, så vitt jag kan förstå. Vill man därför från det håll, där man nu särskilt har fått för sig, att det råder så stora missförhållanden på detta område, komma fram med förslag till revision av denna arrendelag, ett förslag, som klart och tydligt påvisar, att det råder missförhållanden och vilka missförhållanden som här äro rådande, samt dessutom påvisar de riktlinjer man bör gå, för att råda bot för dessa förhållanden, ja, då skall jag lova, att jag för min del ej skall lägga några stenar i vägen för en sådan revision. Men att gå med reseranterna nu i deras hemställan om en utredning, till grund för vilken ligger en kort reservation utan någon nämnvärd undersökning, utan egentligt påvisande av behovet, utan några egentliga riktlinjer, det kan jag icke anse vara riktigt, och jag kan så mycket mindre göra

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.*
(Forts.)

det, som bakgrunden till denna reservation är herr Lindhagens motion med hela den motivering, som där finnes. Den motiveringen tror jag knappast, att någon, som hyser en hög tanke om jordäganderätten i vårt land, gärna kan vara med på. Det är jag alldeles övertygad om. Jag har naturligtvis ingen rättighet att klandra herr Lindhagen för hans åsikter angående den svenska jordäganderätten, men jag vill uppriktigt säga ifrån, att jag kan icke på vis och villkor vara med om en skrivelse om en utredning med dessa herr Lindhagens motiver såsom utgångspunkter eller såsom bakgrund. Det är ifrån den synpunkten jag har nödgats, oaktat jag gärna skulle vilja vara med på att göra någonting, ifall det behöves, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman, mina herrar! Blott ett par ord. Jag är för min del fullt övertygad om att någonting måste göras för att hjälpa de samhällsklasser, varom här är fråga. Jag tänker då mindre på bolagsarrendatorer, d. v. s. arrendatorer på stora eller medelstora gårdar. De bli i allmänhet bättre behandlade och kunna bättre tillvarataga sina intressen än vad fallet är med torpare och med dem likställda. Dessa äro mera hänvisade till jordägarens godtycke, än vad de större arrendatorerna äro.

Här har nu talats om förhållandena i södra och mellersta Sverige, och man har velat göra gällande, att den ifrågasatta lagen skulle vara obehörlig i mellersta Sverige. Jag är visserligen representant för en norrlandsvalkrets, men jag är därför icke obekant med förhållandena i södra Sverige. Jag är född i södra Sverige och just på ett sådant torp, varom här är fråga. Jag är uppväxt på ett s. k. arrende- eller dagsverkstorp, som innehades utan ringaste trygghet i fråga om besittningsrätten. I den mån den stora barnskaran växte upp, nödgades vi ge oss ut ur hemmet. Slutligen blev far ensam på torpet, oförmögen att fullgöra den stränga dagsverksskyldigheten. Följden blev, att han fick lämna stället, där han nedlagt hela sitt livs arbetskraft, utan ett öres ersättning för de jordförbättringar han där åstadkommit.

Den som har sådana minnen från sin uppväxttid, kan icke annat än på det livligaste tillstyrka, att någonting göres för att komma de befolkningslager till hjälp, varom här är fråga. Det är måhända sant, att de senare åren möjligen förbättrat torparklassens ställning, men jag tror dock icke, att denna förbättring fortskridit så långt, att det icke är behöfligt, att lagstiftningen här kommer till hjälp.

Nu framhölls av den siste talaren, att reservanternas glömt torpkommissionen. Jag skall då be att få erinra om, att torpkommissionens uppdrag icke omfattar, såsom också herr Lindhagen framhållit i sin reservation, alla slag av torp, utan en hel del av dessa komma att lämnas utanför. Denna omständighet att torpkommissionens förslag föreligger, onödiggör icke på något sätt ett bifall till vad reservanternas föreslagit, och jag för min del ber att få yrka bifall till herr Pettersson i Södertälje m. fl:s reservation.

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

Herr Akerlindh: Herr talman! Jag har för närvarande ej stor anledning att uppträda, då mina ärade kamrater på Värmlandsbänken icke bestritt de påståenden jag uttalat.

Jag måste dock bemöta min ärade vän, herr Helger i ett par punkter och även min ärade vän herr Igel. Herr Helger sade, att jag hade sagt, att en torpare skulle kunna få det lika bra, som en hemmansägare hade det. Ja, det säger sig alldeles självvt, att om en hemmansägare är skuldsatt och han icke kan betala räntorna på sin skuld, det väl är bäst för honom att sälja egendomen, betala sin skuld och bli arrendator, så att han kan försörja sig och sin familj och reda sig. Så har hänt i många fall. Det kan hända, att det finns undantag, att det finns sådana som det är sämre förr; det vill jag icke bestrida, sådana finnas överallt. Det finns personer, som icke sköta sig, det finns sådana, som ingenting vilja taga sig för, för dem blir det naturligtvis också mycket dåligt med deras bärkning och ställning. Men jag vet fall, där en torpare, som haft en egendom med en häst och fem eller sex kor, när han slutat sitt arrende vid 50 eller 60 års ålder och hållit auktion, varit skuldfri och haft ett lösörebo på 3,000 kronor. Han hade kanske börjat som dräng och hans hustru som piga utan det ringaste. För en sådan anser jag, att det har gått ganska bra, under det att kanske en hemmansägare, som tagit emot en gård, när han började, slitits hårt med stora skulder hela livet och när han slutat och sålt sin egendom icke haft ett öre över.

Jag vill därför göra den invändningen, att när en hemmansägare är skuldsatt, så kan det vara bra mycket bättre för honom att bli arrendator. Men det är klart, att det icke alltid är jämställt i det hänseendet, att arrendatorn och hemmansägaren ha det lika bra när de skiljas från livet. Ty det kan ju också hända, att arrendatorn har blivit skuldsatt och kommit i betryckt ställning, under det kanske hemmansägaren har tak över huvudet för sig och sin familj. Det är ju så olika i olika fall, och det är klart, att man icke kan säga något bestämt beträffande alla fall.

Jag vill också bemöta min ärade vän herr Helger, då han sade, att torparna endast ha ettåriga kontrakt. Ja, de vilja icke ha mer. De vilja sitta på obestämd tid för att kunna flytta. Det kan jag anföra bevis för. Men jag kan också anföra bevis för vad jag sade, att större delen av dem jag känner i mitt grannskap ha tjuguariga kontrakt, naturligtvis med uppsägningsrätt, men de få sitta kvar så länge, såvida det icke kommer något särskilt hinder eller fel i vägen.

Min ärade vän herr Igel sade, att jag icke ville, att arrendatorerna skulle likställas med hemmansägarna. Det har jag visst ingenting emot. Jag vill, att de skola få det så bra som möjligt, och jag önskar dem allt gott. Men på grund av de erfarenheter jag har i detta hänseende, tror jag bestämt, att det icke föreligger något behov av en lagstiftning i detta fall.

Då min ärade vän herr Helger klandrade en av de borgmästare, som uttalat sig i denna fråga, så vill jag säga, att han själv är folkskollärare och att han nog icke har större insikter härvidlag än borgmästaren.

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.*

(Forts.)

Herr Lundell: Herr talman! Jag vill icke bestrida, utan jag känner mig fullt övertygad, att herr Lindhagen med sin motion har de allra bästa avsikter att hjälpa just den klass, som anges i motionen. Men icke tror jag, att han därmed hjälper torpareinstitutionen eller torparna.

Nu äro ju förhållandena i landets olika delar högst olika, och då ingen har uttalat sig angående förhållandena i södra Sverige, så anser jag mig böra i största korthet säga några ord om saken från det hållet.

Vad herr Lindhagens åsikter beträffar, så förskriva de sig antingen från undantagsfall eller från en svunnen tid. Förhållandena äro icke nu sådana, att en torpare är nödsakad att behålla ett torp eller sitta kvar i den ställningen, om han har det dåligt. Det finns så många utvägar för honom att försörja sig utan att vara torpare, att han har alls icke någon anledning att vara det, ifall icke hans ställning är bra. Vill jordägaren ha en torpare, så får han nog ge sådana villkor, att denne kan existera. Jag har ju en ganska vidsträckt erfarenhet om existensförhållandena för torpare och mindre jordägare, då jag, sedan den institutionen började, varit ordförande i prisbelöningsnämnden för mindre jordbruk. Därvid har jag varit i tillfälle att ge belöning åt en hel del torpare, som skött sitt jordbruk utmärkt och om vilka det också varit tydligt, att deras ställning varit bra.

Jag tror icke, att denna lag, som herr Lindhagen har föreslagit, är, såsom herr Berg i Munkfors uttalade, till för att hjälpa stackare. Stackare kan det finnas både bland självägare och torpare, men det är ej lagstiftningens fel, och vad jag erfarit är, att torparna genom den hjälp och det stöd, som de ofta få från jordägarnas sida mången gång komma i bättre ställning, än vad de självägande kunna vara, som ofta äro betydligt skuldsatta. Att här göra en lagstiftning att gälla för alla med minutiösa bestämmelser tror jag är opraktisk. Jag tror, att om man vill behålla torpareinstitutionen, så får man ge frihet till avtal efter förhållandena på den ena och den andra orten och efter jordägarens ekonomiska ställning. Det är långt ifrån att denna alltid är så lysande. Det är alldeles nödvändigt, såvida torpareinstitutionen skall finnas kvar, att dessa uppgörelser få ske under sådana förhållanden, som gör det möjligt för bägge parterna att förlika sig med villkoren. Förhållandena äro nu sådana, att införa vi dessa minutiösa bestämmelser och den lagstiftning för torpareinstitutionen, som herr Lindhagen påyrkar, så komma torparna att försvinna. Det skulle då icke bli möjligt

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

för en hel massa jordägare att ha några torpare. De skulle nödgas både avvisa sökande till nya torp och lägga ned de gamla, ty de skulle icke finna någon fördel, att hava torpare med sådana villkor, som denna lag skulle medföra.

Beträffande en talares yttrande, att en hel del torpare ha endast ettåriga kontrakt, så finns det ju ingen anledning till att sådant skall kunna existera efter den nya arrendelagens tillkomst. Jag tror på grund av den erfarenhet jag haft, att herr Akerlindhs och Olofssons i Ävik iakttagelser äro fullt riktiga. Några bolag, som äro jordägare, ha vi icke i den ort jag tillhör. Om det funnes sådana, så skulle de nog också liksom de enskilda jordägarna i dessa trakter få rätta sig efter förhållandena och omständigheterna, sådana de äro och alltmer och mer bliva. Jag vill skarpt betona att om torpareinstitutionen skall kunna existera, måste de fria avtalen få göra sig gällande, och på något annat sätt kan man icke hjälpa vare sig torparna eller jordägarna. Man måste ha jordägarnas och torparnas gemensamma fördel i sikte, om icke torpareinstitutionen skall upphöra ock dithän strävar man ju icke.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman, mina herrar! Innan riksdagens andra kammare går att fatta beslut i denna enligt min mening synnerligen viktiga fråga, skall jag be att få framföra ett par synpunkter rörande förhållandena i södra delen av landet.

Jag har under de senare åren vunnit en ganska stor erfarenhet om förhållandena bland torparna i synnerhet vid de stora herregodsen i Skåne. Vid flera tillfällen under denna debatt och i all synnerhet från en ärad talare på Blekingebänken har med styrka framhållits, att något egentligt behov av en särskild lagstiftning för dessa människor, speciellt för torparna, skulle nu, sedan arrendelagen kommit till, icke förefinnas. Jag skall då be att få framföra ett par exempel på, varför man dock kan anse, att en sådan lag är av behovet påkallad.

Först skall jag då be att något litet få till beaktande framföra exempelvis den bekanta dagsverksskyldigheten, som är rådande på de stora godsen för deras torpare. Det är sant, att dagsverksskyldigheten på sina håll kanske kan vara av betydelse för torparna, och kanske de helt enkelt själva äro tillfredsställda därmed. Men å andra sidan gives det så många exempel, och de äro nog övertygande, på huru dagsverksskyldigheten innebär för dessa fattiga medborgare, för dessa torpare en tunga, en pålaga av synnerligen hårt slag. Det finnes nämligen till och med i vår provins i Skåne orter, där de stora godsens torpare ha dagsverksskyldighet med två dagsverk i veckan. Under hösttiden ha de då ofta icke möjlighet

att bärga sin egen skörd utan måste låta den förfaras på grund av sin skyldighet att i främsta rummet göra dagsverken på herregodset. Och kanske just de få dagar, då de kunna arbeta åt sig själva, är väderleken sådan, att de på den grund icke kunna bärga sin skörd. Ett synnerligen starkt önskemål för dessa torpare särskilt vid de stora godsens utanför Kristianstad var vid den stora konflikt, som på sin tid pågick där, att bli befriade från dagsverksskyldigheten, och det lyckades omsider också att i detta avseende få torparnas synnerligen hårda villkor något förbättrade.

Men jag vill även anföra en annan synpunkt, som belyser behovet av en särskild lag för dessa torpare. De, som sitta värst, äro säkerligen de torpare, som åtagit sig att bygga till eller underhålla sina torp. De hålla sina byggnader väl i ordning, de lägga ned tusentals kronor därpå, det finnes verkligen sådana, jag känner personligen flera stycken. De ha kontrakt på tio år, och när de tio åren äro slut, säger förvaltaren eller godsägaren: detta torp är nu i sådant skick, att jag vill ha litet mer betalt, ett dagsverke mer i veckan eller tio kronor mer i arrende om året. Ty nu ger jorden så mycket mera än för tio år sedan. Nu heter det från flera herrar här i kammaren, att torparen kan ju flytta. Han har sin frihet att välja. Men vad är den friheten värd för den torpare, som lagt ned sitt livs besparingar, ett till tvåtusen kronor på sitt torp. När man säger till honom: gå in på det nya arrendekontraktet eller tag dina byggnader och flytta härifrån, så är det en frihet, som verkligen icke är mycket värd. Senast i går erhöll jag ett brev från en person, som varit torpare vid ett stort torp i det län jag representerar. Han har just i vinter fått se sina byggnader, värderade till 2,500 kronor, jämnade med jorden, därför att han icke ville gå in på en ökning i arrendeavgiften, som han ansåg orättvist pålagd för den förbättring, som han åstadkommit på jorden. Med sådana exempel för ögonen skall man icke kunna påstå, att det icke föreligger behov av denna särskilda lagstiftning.

Beträffande invändningen, att torpkommissionen — märk väl: med vissa inskränkningar! — förordat en ordning till det bättre för torparna, och att detta förslag med det snaraste skulle vara att emotse från regeringen, betvivlar jag synnerligen starkt, att det är att motse så snart. Det har emellertid hos bemärkta högermän icke förefunnits någon varm känsla för att särskilt pådriva torpkommissionens förslag och pådriva den lösning, som där förordas. Jag tror för min del, att en skrivelse i det syfte, som reservanterna nu här och närmast då i der Lindhagenska reservationen gjort sig till målsmän för, skulle verka så, att den påskyndade denna saks lösning. Och då enligt min mening härav förefinnes ett verkligt behov, icke bara vad beträffar torparna i norra och mellersta Sverige utan även i fråga om stora massor i södra delarna av landet, skall jag be att

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)*

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.

få yrka bifall till den av herr Lindhagen m. fl. avgivna reservationen.

(Forts.)

Herr Nordström: Herr talman, mina herrar! Det är så många värmlänningar, som ha varit uppe i denna fråga, att jag kunnat nöja mig med att instämma med herr Helger, och jag hade ej heller begärt ordet, om icke herr Åkerlindh för andra gången tagit till orda och då bland annat yttrat, att ingen bland kamraterna — d. v. s. kamraterna på värmlandsbänken — hade bestritt hans uppgifter om att bolagsarrendatorerna i Värmland skulle i regel ha det lika bra som de självägande jordbrukarna. *Då skall jag be att få bestrida den uppgiften*, på samma gång som jag erkänner, att det kan finnas något undantag, någon arrendator, som har det lika bra som de självägande bönderna.

Om icke bondetåget, som visst herr Åkerlindh deltog uti, kommit emellan, kunde ju han och jag blivit i tillfälle att i sommar göra en resa i övre Värmland för att få se dess förhållanden, se på bolagsväldets verkningar och hälsa på bolagsarrendatorerna i dessa bygder. Jag antager nämligen, att herr Åkerlindh har sina erfarenheter enbart från Lungsund- och Storforsbolagets domäner och att hans uppgifter därvidlag kunna vara riktiga. Men om han hade tillfälle att följa mig på en cykeltur genom norra och västra Värmland nästa sommar, skulle jag visa honom, hur de ha det där. Vi kunde börja i Gräsmark och gå uppför Fryksdalen och Älvdalen ned. Vi skulle då gå över dessa stora, gamla finnbyar, som finnas däruppe och som nu kommit i bolagens händer och där det nu till stor del är öde. Vidare genom övre Älvdalen där utländska bolag slagit under sig stora vidder och sedan till nedre Älvdalen och Uddeholmsbolagets stora domäner, och jag tror att herr Åkerlindh lika väl som jag under hela vägen skulle få svårt att leta upp en torpare eller arrendator, om vilken ens herr Åkerlindh själv kunde påstå, att han hade det lika bra som de självägande i dessa bygder. Och ändå ha icke jordägarna, bönderna, det så bra däruppe i finnbygderna och Älvdalen.

Jag vill icke upptaga tiden alltför länge, men jag vill dock nämna ett par exempel. Det ligger en by mellan Lekvattnet och Östmark, som heter Runsjön, där det finnes en eller två familjer kvar, som bruka hela byns jord, och ändock ha de det ej så bra som de forna självägarna utav byn. Det finnes en annan stor by, Flatåsen i Nyskoga kapellförsamling. Det skulle vara intressant att taga herr Åkerlindh med sig dit upp och visa honom, hur den byn ser ut, sedan Götabolaget slog sina klor i den. Jag skall sluta med ytterligare ett exempel ifrån en annan by. Det finnes där en man, som var självägande för några år sedan och hade det utmärkt bra, men som nu är arrendator under ett bolag och t. o. m. brukar två hemman mot ett förut. Man kunde då tycka, att han skulle ha det alldeles utmärkt bra, när han har två hemman nu mot ett för några år sedan. Men den mannen har väl aldrig ångrat något så, som att han sålde sin egendom till bolaget. Han sitter nu som beroende arrendator, och

många av de rättigheter, som blivit uppräknade såsom börande tillkomma en bolagsarrendator, saknar han.

Nu är det icke nog med att dessa arrendatorer ha dåliga villkor under arrendetiden, utan de riskera ju också att efter blott några få år, ett par tre, fyra eller fem år, få gå ifrån den jord, som de kanske själva en gång ägt och till stor del själva brutit upp, och det därför att de varit dumma nog att tro, såsom herr Åkerlindh sade, att de skulle få det bättre såsom arrendatorer än såsom ägare och därför sålt sin jord. Det kan nog hända, att det finnes människor, som varit så dumma, att de haft denna tro. Om nu möjligen någon av herr Åkerlindhs valmän skulle vara arrendator i den ort, varifrån han är, och herr Åkerlindh kommer hem och säger: Jag har som din representant i riksdagen i andra kammaren sagt att du har det lika bra som jag, — så skulle jag vilja se eller höra, hur den valmannen komme att handla vid nästa val.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till herr Petterssons i Södertälje m. fl. reservation.

Herr Lindhagen. Jag har begärt ordet för att yttra något med anledning av herr Åkerlindhs anföranden. Han är visserligen redan bemött av sina kamrater, men jag vill nu förklara, att jag har aldrig inom riksdagen, icke ens i första kammaren, mött en så optimistisk syn på bolagsväldet, som herr Åkerlindh framförde. Jag nästan förundrar mig över att han själv sitter kvar som självständig hemmansägare och icke övergår till detta paradiset, som består i att vara beroende år från år av aktiemajoriteten i ett bolag. Jag har verkligen talat med mycket s. k. bolagsfolk i Värmland, de ha varit mycket hyggliga att tala med och gjort en hel del erkännanden, att naturligtvis ha dessa arrendatorer en osjälvständig ställning och nog vore det bättre, tycker många, om de kunde utvecklas till ett självständigt bondestånd. Men en sådan skönmålning av det förhållandet att vara arrendator hos ett bolag som herr Åkerlindh framfört har icke förekommit vare sig från dessa bolagsmäns sida eller inom riksdagen.

Nu har ju emigrationsutredningen sagt sitt ord i saken och den har sagt, att här behöver göras något för att förekomma olusten i landet. Men vad skall göras? För det första måste man bereda självständiga utskotstmöjligheter åt så mycket folk som möjligt, och då vila ju blickarna också på jordbruket, och man hoppas, att man där skall kunna bereda verkligt självständiga hem åt många familjer. Då är det klart, att man måste försöka skaffa dessa jordbrukare en sådan tillvaro, att de med någon fördel kunna ägna sig åt jordbruket.

Herr Åkerlindh talade om i sitt första anförande att i hans trakt hade arrendatorerna fem och tio ja till och med tjugo års arrende. Det föreföll således, som om herr Åkerlindh ansåg, att det vore förmånligt för den, som idkar jordbruk, att ha en någorlunda varaktig besittning. Men när det sedan upplyses, vad herr Åkerlindh icke sade, att hundratals arrendatorer just inom hans krets ha

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.*
(Forts.)

Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

blott ettåriga kontrakt, så säger han: de vilja icke ha annat. Ja, har herr Åkerlindh undersökt det? Men om de icke vilja ha annat, så beror det på, att bolaget kastat dit sådant folk, som icke passar till jordbrukare eller anse det på de erbjudna villkoren hopplöst att slå sig ned som jordbrukare, eller kommit dit såsom tillfälliga skogsarbetare. Men skall man få ett ordentligt jordbruk, som skall kunna föda sin man, går det icke an att ha jorden på ett år i sänder, och sålunda vara fullkomligt beroende av jordägaren.

Det är märkvärdigt, hur olika det kan ställa sig. Vid upplåtelse av småbruk från statens mark åt enskilda, ifrågasattes av mången att det skall ske med så varaktigt och trygg besittningsrätt, att den kan anses likställd med äganderätt, men icke med full äganderätt, så att man kan befara, att brukarne skola skuldsätta sig, såsom herr Åkerlindh sade, eller sälja jorden till främmande ändamål. Men då säger man från herr Åkerlindhs meningsfränder: full äganderätt, ty det är det enda, som någon människa kan trivas med. Men när man sedan kommer till den enskilda jorden och det föreslås: låt oss bereda dessa jordbrukare en besittningsrätt, som nägorlunda påminner om äganderätt, då duger inte det, utan då heter det, ju längre bort från äganderätten, desto härligare. Tycker herr Åkerlindh, att det är någon logik i detta? Jag är övertygad om, att herr Åkerlindh under någon debatt längre fram om upplåtelse av statens jord kommer att hylla den åsikten: endast full äganderätt, det måste vi ha, utan någon omtanke. Det är denna dualism från högerpartiet, som jag alltid förvånat mig över. Statens jord skall upplåtas med full äganderätt utan någon omtanke, men på den enskilda jorden ingen som helst äganderätt. Tänk om vi skulle föreslå, herr Åkerlindh, att dessa bolagstorpäre skulle få ärftlig besittningsrätt eller kanske full äganderätt genom expropriation? Vore det inte alldeles utmärkt, om de fingo äganderätt? Nej, då skulle han rösta emot, och anse det vara det mest förkastliga man kunde tänka sig. — Där ser man sålunda att det är enskilda intressen, som i mycket ligga bakom, och att man icke ser saken ur allmänna, sociala synpunkter.

Nu har jag yrkat bifall av opportunism till den liberala reservationens slutkläm. Herr Helger har yrkat bifall till motionen. Det är naturligtvis mycket renhårigare att göra så, och det gläder mig, att han gjorde det, men då jag nu en gång instämt i den liberala reservationen, ber jag att från min opportunistiska och demoraliserade ståndpunkt få vidhålla detta yrkande.

Herr I n g v a r s o n: Då en representant här på Blekingebanken anslutit sig till och nu förfäktar utskottsmajoritetens ståndpunkt att inga som helst åtgärder skola vidtagas, så kunde kammaren kanske därav ha fått den uppfattningen, att i Blekinge är allt väl beställt och att inga människor finnas där i en sådan situation, att den påkallar dylik lagstiftning. Jag har emellertid en personlig erfarenhet av förhållandena i länet, och vill därför meddela, att en sådan uppfattning icke är riktig. Det finnes fastmer i den landsändan

många människor, som ha ett synnerligen stort behov av att åtgärder av denna beskaffenhet vidtagas, och det är denna mening jag vill ge uttryck åt, innan den nu pågående debatten avslutas.

*Ang. arrende-
lagstiftning
till skydd för
torpare m. fl.*

(Forts.)

Herr Holmdahl yttrade, att han för sin del icke lär i stånd att böja sig endast för den personliga mening, som motionärerna föra fram. Han vill ha starka skäl och helst en utredning att hålla sig till, en utredning, som skulle ådagalägga behovet av dylika åtgärder. Jag ber då få säga, att endast under de år jag suttit här i kammaren har det gång på gång föreslagits åtgärder för att tillvarata ifrågavarande medborgargrupperns intressen, men varje gång sådana förslag framkommit, ha de obarmhärtigt nedröstats av herr Holmdahl och de med honom liktänkande och att nu återigen framföra liknande synpunkter, det är att fortsätta på den inslagna vägen. Vilket sätt man än kommer med och vilka åtgärder man än föreslår för att få bättre förhållanden säges det nej från herr Holmdahls och hans partis sida. Detta kan jag för min del icke stå till svars med, så länge det finnes otaliga medborgare, som lida i högsta grad under de nuvarande förhållandena, icke minst i det län, där jag hör hemma.

Av en representant på Värmlandsbänken fälldes nyss det yttrandet, att många bland torparna i hans län icke brydde sig om att odla upp marken och vidderna däromkring, utan hellre sysslade med skogskörsel. Ja, är det då underligt under nuvarande förhållanden, då de icke ha minsta förhoppning att vinna något med att arbeta på jordens förbättring? Få de någon tack eller glädje därav? Nej, de veta att resultatet av allt det arbete de nedlägga på jorden går ifrån dem den gång, då torpkontrakten gå till ända. Detta gäller icke endast i Värmland utan överallt, och jag kan av egen erfarenhet vittna om många hundratals fall, där det gestaltar sig på samma sätt. Det smyger sig då naturligtvis hopplöshet och missmod över dessa människor. De känna sig grymt behandlade av samhället, då deras livs strävanden fullständigt grusas på gamla dagar.

Det är därför jag anser, att det är oundgängligen nödvändigt att vidtaga åtgärder för att hjälpa dem till rätta. Det kan ske genom det förslag, som här föreligger och som jag ber att få yrka bifall till. Jag hade helst yrkat bifall till herr Lindhagens m. fl. reservation, men då han nu själv frånfällt den, har jag ingen anledning att göra detta, utan nöjer mig med att instämma i det yrkande, som han gjort.

Herr Helger: Jag vill endast rikta ett par ord till herr Akerlindh. När han yttrar att de torpare, som ha ettåriga kontrakt, icke önskat att få längre kontrakt, så vill jag säga, att detta är icke riktigt beträffande de torpare jag talade om; de önskade verkligen att få längre kontrakt, men fingo det icke.

Herr Akerlindh nämnde vidare, att en folkskollärare icke kunde ha bättre kännedom om torparnas förhållanden än en borgmästare. Nu veta vi ju alla, att herr Lindhagen ägnat denna sak ett särskilt studium, men jag får säga, att en folkskollärare,

Ang. arrende-
lagstifning
till skydd för
torpare m. fl.
(Forts.)

som i många år levat mitt ibland dessa torpare, som dagligen undervisar deras barn och ser hur de komma klädda till skolan och vad de ha i sin matsäck, han har nog i vanliga fall bättre reda på dessa saker än en borgmästare, det får herr Holmdahl ursäktas.

Jag har blivit uppmärksamgjord på att herr Lindhagen själv icke yrkat bifall till sin motion, utan i enighetens intresse biträdd den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivna reservationen. För min del skulle jag nog helst önskat bifall till motionen, men jag skall nu avstå därifrån och förena mig i yrkandet om bifall till nämnda reservation.

Herr Nordström: Jag skall be att få taga tillbaka ett par ord, som jag yttrade gentemot herr Akerlindh. Jag sade, att om icke bondetåget där herr Akerlindh visst deltog kommit emellan, så skulle vi gjort en resa i övre Värmland i sommar. Nu har jag fått upplysning om att han icke deltog i bondetåget, och därför skall jag be att få taga tillbaka den beskyllningen, om han uppfattade den såsom en sådan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan 2:o) avslag å samma hemställan och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade, av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivna reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 2:o) upptagna propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren med avslag å lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, bifaller den vid utlåtandet fogade, av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 117 ja mot 63 nej, vid vilken utgång kammaren således med avslag å utskottets hemställan bifallit den av herr Pettersson i Södertälje m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 8.

Härefter föreläg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, angående regleringen av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5, angående understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor samt åt elever vid dylika skolor. *Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.*

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 50, hade herr *Jönsson* i Slätåker hemställt, att riksdagen måtte besluta, att enskild lantbruksskola eller lantmannaskola skulle erhålla samma statsanslag som vanlig lantmannaskola och dess frielever samma statsunderstöd som frielever vid vanlig lantmannaskola allt under förutsättning, att skolans behövlighet vitsordades av länets hushållnings-sällskap eller dess förvaltningsutskott, att skolan emottoge stipulerat antal frielever samt att skolan ställdes under statens inspektion och att denna vitsordade skolans arbete.

Vidare hade herr *Säfstrand* i en likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 149, föreslagit att riksdagen måtte till understöd åt obemedlade eller mindre bemedlade personer, som åtnjöt statsunderstöd, enligt mera fria former organiserad jordbruksundervisning, ordnad på sätt i motionen angivits, bevilja ett årligt anslag av 10,000 kronor att utgå från och med år 1915 och enligt grunder, som Kungl. Maj:t ägde att bestämma.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner måtte av riksdagen avslås.

Vid punkten voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Linders*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av ovannämnda motioner måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och förelägga riksdagen förslag i syfte att bereda även enskild lantbruks- eller lantmannaskola, som visserligen icke ägde vald styrelse, men visat sig fylla måttet för en fullgod lantbruksundervisning, möjlighet till statsanslag som vanlig lantmannaskola och dess frielever samma statsunderstöd som frielever vid vanlig lantmannaskola; samt

av herr *Pers*, som instämt i det slut, vartill herr *Linders* kommit, dock utan instämmande i dennes motivering.

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 29. 4

Ang. under-
stöd åt vissa
lantbruks- och
lantmannas-
skolor m. m.
(Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr talmannen på begäran ordet till:

Herr Jönsson i Slätåker som yttrade: Jag ber att få yrka bifall till min motion, men jag har mycket svagt hopp om att kammaren skall godkänna densamma gent emot ett i det närmaste enhälligt utskott. Jag tycker dock, att min anhållan, som herrarna känna från motionen, är av sådan natur, att motionen skulle varit förtjänt av ett annat betyg. Vad jag begärt, det är statsanslag till enskilda lantbruksskolor, under förutsättning att de ställa sig under statens kontroll, att skolans behövlighet vitsordas av länets hushållningssällskap eller dess förvaltningsutskott samt att skolan emottager ett antal frielever. Detta är dock villkor, som äro ganska avsevärda, och det skulle icke varit någon fara med att lämna skolorna fria händer för övrigt. Det är ändå kanske litet märkvärdigt att en person, som arbetat fram en skola, vilken visat sig draga elever till sig i hundratal för att icke säga tusental, enligt de bestämmelser, som förefinnas, skall vara nödsakad att ha en styrelse över sig, en styrelse, som kanske, när den för gott finner, avsätter honom. Det blir ju något ganska egendomligt. Likaså finner jag det vara orätt gent emot de elever som besöka en enskild lantbruksskola, ty de komma icke i åtnjutande av stipendier, såsom de rätteligen borde göra.

Utskottet har ju trots sitt avslag givit ett erkännande åt det privata initiativet på ifrågavarande område. Därmed har utskottet velat visa en honnör för sådana institutioner, som finnas, och det är i och för sig glädjande.

Jag skall nu som sagt endast be att få yrka bifall till min motion. Jag skulle dock vilja rikta en vädjan till kammarens ledamöter, innan de avgöra denna fråga, att de måtte betänka vad de enskilda lantbruksskolorna gjort för vårt land genom att sprida kurskap och intresse för vår modernäring. Det kan hända, att bland de tusentals unga män, som hämtat sin utbildning vid dessa skolor, ganska många skulle sökt sin utkomst i det stora landet i väster eller också skulle hamnat i industrien.

Det finnes flera skäl att andraga, och det är möjligt, att de komma fram under den fortsatta debatten.

Vidare anförde:

Herr Larsson i Dala: Herr talman, mina herrar! Då denna punkt berör ett område, där jag arbetat sedan 1901, och då jag instämt i herr Jönssons i Slätåker motion och anser dess innebörd utomordentligt betydelsefull för främjande av lantbruksundervisningen i vårt land, ber jag att få yttra några ord i den föreliggande frågan.

Utskottet yrkar avslag på herr Jönssons i Slätåker motion samt uttalar som sin uppfattning, att utskottet icke kan finna, att något verkligt behov av ändring uti nu bestående förhållanden

på detta område föreligger. Utskottet är sålunda av den mening, att den gällande lagstiftningen för den lägre lantbruksundervisningen är så utmärkt, att några förändringar i densamma icke äro önskvärda. Det torde därför vara skäl att underkasta den nu gällande lagstiftningen på detta område en liten granskning för att därigenom utröna, huruvida den nu gällande lagstiftningen är så utmärkt, som utskottet anser.

Denna lagstiftning omfattar bland annat Kungl. Maj:ts nådiga reglemente n:r 117 av den 10 juni 1912 för de med understöd av statsmedel inrättade lantmannaskolor. Detta reglemente börjar med allmänna bestämmelser, där det i 2 § säges, att lantmannaskola kan inrättas under två med avseende å undervisningens omfattning skilda former: lantmannaskola litt. A och lantmannaskola litt. B. För min del anser jag, att det är ett olyckligt val av benämning för dessa båda skoltyper att kalla dem litt. A och B. Det hade varit avgjort bättre, om man bibehållit benämningen lantmannaskola för lantmannaskola litt. A och kallat lantmannaskola litt. B för småbruksskola. Därigenom hade man poängterat, att den skola, som officiellt kallas lantmannaskola litt. B, skall vara en småbruksskola i främsta rummet, avsedd att främja småbrukets utveckling genom att giva tillfredsställande yrkesutbildning åt den ungdom, som i framtiden kommer att välja småbruket som sitt livsarbete.

I fortsättningen av samma kungl. reglemente finnes det exempelvis i fråga om undervisningsämnen upptaget bakteriologi som en underavdelning av botanik, vilket jag anser vara oriktigt, därför att det knappast finnes något naturvetenskapligt ämne, som är så betydelsefullt som bakteriologi. Jag anser därför, att det ämnet borde varit upptaget som ett självständigt ämne, och att det vid skolorna borde lämnas en möjligast grundlig undervisning häri. Inom de egentliga huvudämnena har exempelvis redskapslära upptagits som underavdelning till jordbrukslära. Redskapslära är dock ett så pass viktigt ämne, att det är berättigat att få en självständig plats på skolschemat och icke bör degraderas till att vara endast en underavdelning under jordbrukslära. Vidare saknas en del ämnen, som jag anser höra hemma på undervisningsschemat, såsom kulturhistoria och samhällslära. Kulturhistoria saknas helt och hållet, och av samhällslära finnes blott kommunalkunskap, enligt mitt sätt att se en underavdelning till själva samhällsläran.

Vidkommande reglementets övriga paragrafer, står det angivet i 5 §, att det »på styrelsens för lantmannaskolans prövning må bero, huruvida och till vilket omfång undervisning må meddelas även i andra ämnen». Den bestämmelsen synes mig oriktig, därför att skolans föreståndare och lärare väl borde haft rätt att inverka just på denna sak, eftersom det i varje fall blir skolans föreståndare och lärare, som måste bära den ökade arbetsbörda, som blir en följd av, att undervisningsämnenas antal ökas.

Vidare säges i 7 §, att undervisningen skall meddelas genom

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.

(Forts.)

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.

(Forts.)

föredrag, repetitioner och övningar. Att i undervisningen skall ingå övningar, därom är ingenting annat än gott att säga, och att undervisningen skall meddelas i form av föredrag anser jag vara en fullkomligt riktig princip. Men det är att märka, att såsom detta ord »föredrag» här i denna paragraf blivit utvecklat till sin betydelse, så blir det i verkligheten icke föredrag, utan det blir fastmera lektioner, och vad som här kallas föredrag blir läxpreparering. Lektionen skall nämligen börja med läxförhör och fortsättas med preparering av läxor. Förhör plus preperation blir dock icke föredrag.

I 9 § finnes en motsägelse, som jag ber att få fästa herrarnas alldeles särskilda uppmärksamhet på. Det står nämligen i denna paragraf: »För undervisningens rätta bedrivande skall skolan hava tillgång till ett välskött lantbruk av sådan beskaffenhet, att det kan såsom undervisningsmateriel vara eleverna till verkligt gagn vid deras utbildning.» Men sedan heter det i fortsättningen av samma paragraf: »Därest sådant lantbruk icke av skolan innehaves, bör överenskommelse träffas med innehavare av i skolans närhet befintligt välskött lantbruk om rätt för skolans lärare att å detta verkställa demonstrationer för eleverna.» Jag anser, att det föreligger en motsägelse mellan paragrafens första och andra punkt, ty i första punkten säges uttryckligen, att skolan skall ha tillgång till ett välskött lantbruk, men i paragrafens andra punkt är detta befallande ord »skall» ändrat till det mjuka, böjliga och till intet avsevärt förbindande ordet »bör». Jag anser, att gällande lagstiftning i detta fall kräver för litet, ty det är ett av de viktigaste och mest vitala krav, när det gäller en lantmannaskola, att denna är förbunden med ett välskött lantbruk. Och jag skulle vilja skärpa kravet, så att den, som sköter lantbruket, vare sig det är skolans föreståndare eller någon annan av skolans lärare,, skall vara skyldig att föra fullständig driftkontroll för det ifrågavarande skolmåbruket, och insända kontrollräkenskaperna jämte den berättelse, som reglementsenligt skall avlämnas till kungl. lantbruksstyrelsen.

Det talas i 19 § om de krav, som skola ställas på föreståndare och lärare. Jag har ingenting annat att erinra ifråga om denna paragrafs innebörd än att, så vitt jag förstår, det allra första krav, som man bör ställa på en lantbrukslärare, för så vitt han skall fylla sin uppgift, är att han kan tända någon gnista hängivenhet och hänförelse hos den ynglingaskara, som han fått att handleda under skolkursen. Det är det primära kravet, och först därefter kommer kunskapsmeddelandet. Enligt min åsikt är detta senare något sekundärt i förhållande till det primära att kunna väcka hängivenhet för livsarbetet, att egga till självverksamhet på det område, där de unga i framtiden skola arbeta.

I 24 § står angivet, att skolans styrelse skall utgöras av minst 5 personer, och vidare att denna styrelse skall utses på

det sätt och för den tid, som av Kungl. Maj:t för varje särskild skola närmare bestämmes, då anslag till skolan första gången beviljas. I 25 § heter det, att »styrelsen tillkommer att antaga och entlediga föreståndare och lärare samt bestämma dessas avlöningsförmåner; och skall före tillsättandet av dylik befattning kungörelse om ledigheten utfärdas».

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.
(Forts.)

Nu anser jag det vara alldeles självklart, att när en skola växer fram utifrån, när den startas genom en kapitalsammanslutning, t. ex. i form av en garantiförening, måste det inom denna garantiförening väljas en styrelse, vilken får vissa funktioner, som äro närmare utvecklade i 25 §. Men å andra sidan synes det mig vara en upprörande orättfärdighet att fordra, att, om en enskild person genom nitiskt arbete och avsevärda uppoffringar framarbetat en skola till erkännande genom arbetsresultat och elevanslutning, det av denne person kräves, såsom enligt gällande lagstiftning, att han, för att skolan skall få anslag, träder åt sidan och överlämnar bestämmanderätten över sin egen skapelse åt en styrelse, utsedd av Kungl. Maj:t, och vilken styrelse, märk väl, har till uppgift att antaga och entlediga föreståndare utan att behöva ange skäl för entledigandet och utan att den entledigade föreståndaren har möjlighet att vinna upprättelse — och dock har denne person själv framarbetat den skola, där en dylik styrelse skulle sitta med så obegränsad maktfullkomlighet!

Jag skall senare komma till några andra frågor, som i detta sammanhang framställa sig. Jag ber emellertid först att få fästa uppmärksamheten på utskottets utlåtande dels på pagina 29 och dels i slutklämman på pagina 30. Utskottet säger på sidan 29: »Utskottet inser tillfullo det privata initiativets stora betydelse för utvecklingen av den lägre lantbruksundervisningen. Det var ett erkännande! Men sedan slutar utskottet på sidan 30 med följande ord: »På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa, att herrar Jönssons i Slåtåker och Säfstrands förevarande motioner må av riksdagen avslås.» Jag får ärligen erkänna, att, när jag läste dessa passusar i utskottets utlåtande, kom jag att tänka på Runebergs karaktäristik av Kulneff. Runeberg säger om honom, att »han smekte och slog ihjäl med samma varma själ». Utskottet uttalar på sidan 29 sitt fulla erkännande av det privata initiativets stora betydelse, men sedan kommer ihjälslagningen på sidan 30: »Utskottet får hemställa, att motionerna må av riksdagen avslås».

Utskottets utlåtande har åtminstone på mig verkat som oförstående och mörker, men det blir åtminstone någon gryning, när man kommer till herr Linders reservation, fastän jag givetvis icke kan obetingat ansluta mig till vare sig reservationens kläm eller till vissa uttalanden i reservationen. Herr Linders säger i sin reservation på sidan 104: »Dessa friare former kunna säkerligen aldrig helt utträngas; lyckligt vore det måhända ej heller.» Jag ber då att få säga, att de fria skolorna nog komma

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.

(Forts.)

att fortleva, fastän de komma att fortleva under svåra förhållanden, såvida icke lagstiftningen kommer att ändras till mera rättvisa. Jag tror emellertid, att jag ej säger för mycket, om jag uttalar den satsen, att de fria skolorna åtminstone understundom varit ett salt, varigenom man bibehållit friskheten i undervisningsarbetet. Jag tror, att jag i detta fall även skulle kunna hänvisa till den omständigheten, att den första skolan i vårt land, som började på detta svårbrutna område, lantbruksundervisningsområdet, var en enskild skola, nämligen Edvard Nonnens på Degeberg.

På sidan 104 säger herr Linders vidare: »Nu har det likväl synts utskottet rättvist, att redan existerande enskilda lantbruks- eller lantmannaskolor, vilka skapat sig en ställning, som i stort sett kan anses jämbördig med skolor av den officiella typen, böra äga samma rätt till statsunderstöd.» Jag skall icke här uppdraga någon jämförelse mellan enskilda skolor och skolor av den vanliga officiella typen. Jag vill endast understryka, att skall man få reda på det inbördes värdet av dessa skolformer, så finnes det icke mer än en väg att gå, och det är att tillsätta en undervisningskommission, vilken *under en hel vinterkurs* följer undervisningen vid de enskilda skolorna och de officiella skolorna och sedan avger vederbörlig berättelse till kungl. lantbruksstyrelsen för att därifrån vidareändas till Kungl. Maj:t.

Vidkommande den nuvarande lagstiftningens innebörd, vill jag emellertid erinra därom, att en enskild skola icke kan erhålla statsanslag enligt gällande lagstiftning. Det statsanslag, som utgår, tillerkännes icke skolan som sådan, utan den tillerkännes enskildas »undervisningsverksamhet i jordbruk och lantmannanäringar».

Jan anser, att det är staten värdigt att omhulda och understödja de nya skolor, som växa fram och ha att göra sin insats inom de bygder, där någon skola förut icke funnits. Men samtidigt som det är staten värdigt att på detta sätt främja nya skolor, som växa fram i behövande bygder, så anser jag, att det icke är staten värdigt att behandla banbrytande skolor på detta område som mycket illa behandlade styvbarn, utan de böra behandlas med opartiskhet.

Den föreliggande frågan visar särskilt, tror jag, vilka krav, som staten ovillkorligen måste fylla, såvida rättvisa skall kunna vinnas. Dessa krav skulle kunna sammanfattas sålunda, att statens stöd bör givas lantmannaskolor eller lantbruksskolor i rättvis enlighet med skolornas elevantal och arbetsresultat; att lärarna böra äga rätt att välja de resultatrikaste undervisningsformer, som de äro förmögna att fylla; att skolans undervisning utrönes genom statens inspektion; att frielever tillerkänns statsunderstöd; att frieleverna ha rätt att välja den skola, som de vilja genomgå och ej straffas, såsom nu är fallet, med statsunderstödet förlust, om de genomgå en en-

skild skola. Det fanns t. ex. i min skola i den fullständiga undervisningskursen 1912—1913 18 frielever, av vilka 15 blevo tillstyrkta statsunderstöd. Dessa 15 elever förlorade statsunderstödet, emedan de genomgingo min skola och icke en officiell skola. Under den sista kursen 1913—1914 funnos 23 frielever. Ingen av dessa erhöill statsunderstöd av nyssnämnda skäl, d. v. s. därför att de genomgingo min skola. —

Styrelse bör icke krävas för fristående skolor, när skolans undervisning inspekteras genom statens inspektion. Skolans behövlighet må vitsordas av länets hushållningssällskap eller dess förvaltningsutskott, och till gengäld för det anslag, som staten giver skolan, skall skolan emottaga ett bestämt antal frielever.

Så är det väsentligen ordnat i Danmark, och Danmark är dock föregångslandet på jordbrukets område. När en dylik lagstiftning i Danmark visat sig förmögen att låta den danska lantbruksundervisningen växa fram och utveckla sig så resultatrikt, som den danska undervisningen gjort och gör, så synas mig alla skäl tala för att en liknande lagstiftning i vårt land också skulle giva ett motsvarande rikt resultat.

Då jag är övertygad om att man på detta område skulle vinna de bästa resultat genom ett bifall till herr Jönssons i Slåtåker motion, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till ifrågavarande motion.

Herr S ä f s t r a n d: Herr talman! Ehuru min motion blivit av utskottets majoritet avstyrkt och väl på grund därav icke har stor utsikt att vinna riksdagens bifall, så skall jag likväl, då jag icke heller helt kan gilla tankegången i den gentemot syftet i min motion för övrigt välvilligt stämde reservationen, be att få yttra några ord i denna fråga. Den rör sig som bekant om tvenne olika principer: huruvida de lägre lantbruksundervisningsanstalterna alla skola vara stöpta i en och samma efter vissa normer reglementerade form, eller huruvida, vid sidan av dessa reglementerade lantbruks- och lantmannaskolor, även andra skolor med större armbågsrum för nya uppslag och initiativ på lantbruksundervisningsens område skola äga möjlighet att fortfarande existera.

Jag vill då säga, att jag är ense med jordbruksutskottet därom, att en ändring i bestående undervisningsförhållanden på den lägre lantbruksundervisningsens område av den räckvidd, som föreslås i herr Jönssons motion och i den huvudsakligen på denna motion grundade reservationen av herr Linders, icke kan anses vara av behovet påkallad. En sådan ändring skulle nämligen enligt min uppfattning föranleda en helt ny typ av lantmannaskolor. Då, som bekant, redan gentemot inrättandet av de nu existerande lantmannaskolorna av B-typen framhölls såsom en olägenhet, att man därigenom skulle få alltför många typer av lägre lantbruksundervisningsanstalter, så har jag svårt att förstå, att det skulle vara fördelaktigt att nu inrätta

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.

(Forts.)

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.
(Forts.)

ännu en typ, som skulle bli normerande för en hel rad av lantmannaskolor landet runt.

Men om jag sålunda icke tror det vara lämpligt att nu gå i författning om inrättandet av ännu en normalt typ för lägre lantbruksundervisningsanstalter, så har jag därmed icke sagt, att man icke skulle kunna tänka sig några smärre förändringar i de redan existerande förhållandena. Sålunda förefaller det mig, att, såsom det redan blivit framhållet, mindre ändringar i reglementet för lantmannaskolorna kunde göras. Föreståndarens vid en lantmannaskola ställning borde enligt min mening göras säkrare i så måtto, att i fråga om hans skiljande från anställning i skolans tjänst, vid vars behandling han icke ens äger rätt att yttra sig, styrelsen icke borde vara både första och sista instans. En ändring av reglementet i den riktning, att föreståndaren skulle äga rätt att hos t. ex. Konungens befallningshavande söka ändring i ett styrelsebeslut om hans avskedande torde vara fullt motiverad.

Vidare är jag av den meningen, att vid sidan av de efter vissa för hela landet gemensamma huvudgrunder ordnade lägre lantbruksundervisningsanstalterna borde finnas en eller ett par skolor med största möjliga rörelsefrihet för föreståndaren beträffande skolans organisation och undervisningsmetoder. Att den friare jordbruksundervisningen är av betydelse för landet, har riksdagen redan erkänt genom att bevilja anslag åt densamma, vilket anslag förra året t. o. m. blivit höjt. Nu säger utskottet visserligen, att »det anslag å 20,000 kronor, som anvisats till understöd åt den under mera fria former anordnade jordbruksundervisningen, mera torde hava avsett att utgöra oppmuntran och understöd åt vissa personer för den undervisning, som av dem utövats genom upplysningsverksamhet och föredrags hållande i de olika orterna, än själva skolverksamheten.» Även om detta skulle ha varit fallet, så har utskottet i alla händelser icke förnekat, att understödet dock har avseende även på skolverksamheten. Skulle ifrågavarande statsanslag icke avsett även skolverksamheten, så hade det varit svårt att förklara, att de beviljade understöden fått den storlek de ha. Och det lär väl icke heller kunna förnekas, att ett par sådana friare organiserade skolor som Hagaberg och Dala kunna ha sin stora betydelse såsom försöksskolor. Ätminstone förefaller det mig, som om ett par dylika skolor, där föreståndaren har full frihet att bringa sina intentioner till utförande, skulle verka välgörande, dels ifråga om tillkomsten av nya uppslag på lantbruksundervisningens område och dels för att såsom jämförelseobjekt tjäna till att förhindra, att de enhetligt reglementerade skolorna alltför mycket stelna i former och därigenom stanna i utvecklingen.

Om detta erkännes vara sant, vad är då naturligare än att, då föreståndarna för dessa skolor uppbära statsanslag, även bevilja anslag åt obemedlade eller mindre bemedlade elever vid deras skolor. Några mera vittgående konsekvenser härav kan jag icke tänka mig skulle uppstå, då stipendieanslaget, som utskottet mycket riktigt påpekar, endast skulle tillfalla sådana skolor, vilka erhålla understöd

ur det till 20,000 kr. uppgående anslaget, som är beviljat åt den fria lantbruksundervisningen.

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.
(Forts.)

Jag skall alltså be att få yrka bifall till min motion, men innan jag avslutar mitt anförande, skall jag be att få uttrycka min glädje över, att den diskussion, som förts i frågan angående dessa lantmannaskolors ställning av föreståndarna för vissa enskilda skolor, blivit förflyttad in i riksdagen. Som bekant har det förts en livlig agitation i denna fråga, skrifter och broschyrer ha spritts över hela landet, men angreppen ha haft en alldeles oriktig adress, då de riktats mot den föregående frisinnaede regeringen, under påståendet att denna regering begått en »orättfärdig gärning» genom att icke bevilja de förmåner, varom gjorts ansökan hos regeringen. Var och en, som är insatt i ärendet, förstår, att det icke är på denna regering det hänger, utan att det beror på riksdagen själv, som beslutat om vissa huvudgrunder för den administrativa lagstiftning, som sedan kommit till stånd på grundval av lantbruksundervisningskommitténs förslag. I detta förslag ingår också det reglemente, som här blivit kritiserat. Riksdagen har godkänt detta reglemente, såsom tydligt framgår av jordbruksutskottets föreliggande utlåtande. Det missnöje, som förefunnits över regeringens uppträdande, torde man få vända mot riksdagen själv. Nu är emellertid frågan bragt inför rätt forum, och jag har velat med min motion bidraga till att utjämna den orättvisa, som möjligen har blivit begången.

Herr Olausson: Herr talman, mina herrar! Då jag deltagit i behandlingen av denna fråga inom utskottet och därvid ställt mig på utskottets ståndpunkt, skall jag be att få säga några ord trots den sena timmen.

År 1911 antog riksdagen bestämmelser rörande dessa s. k. lantmannaskolor. Frågan hade då blivit fullständigt utredd av sakkunnige, och det var på deras förslag den kungl. propositionen grundade sig. Då beviljades statsanslag icke endast till skolornas undervisning utan även till stipendier åt eleverna. Men för att anslag skulle utgå föreskrev riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag åtskilliga villkor. Dessa villkor inneburo huvudsakligen, att skolan skulle ha en styrelse, som reglerade undervisningen, och att skolan skulle vara underkastad statens inspektion. De flesta skolor ha underkastat sig ifrågavarande villkor. Det återstår emellertid ett par privata undervisningsanstalter, nämligen Dala och, jag tror, Rösiöskola, som icke vilja underkasta sig desamma för erhållande av statsanslag, och jag förmodar, att det är för dessa skolors skull som nu förevarande motioner framkommit.

Utskottet anser, och jag delar i detta fall utskottets mening, att nämnda villkor icke äro överflödiga för innehavarna av ifrågavarande lantbruksskolor. Där stadgas att skolan vid sin sida skall ha en styrelse, som utses av Kungl. Maj:t, men lantbruksstyrelsen har gjort ett uttalande, att om föreståndaren har någon särskild önskan ifråga om styrelsens sammansättning,

Ang. under-
stöd åt vissa
lantbruks- och
lantmannas-
skolor m. m.

(Forts.)

kommer lantbruksstyrelsen att taga hänsyn därtill. Sålunda skulle föreståndarna få en styrelse, som de hade lätt att samarbeta med. Men innehavarna av de privata skolorna anse, att då de själva framarbetat skolorna och förskaffat dem anseende, böra de också i fortsättningen obehindrat kunna få sköta sina skolor utan styrelse. Jag skall villigt erkänna, att dessa skolor vunnit anseende, och jag hoppas, att även framdeles ordentlig undervisning skall bibringas i desamma, och jag anser, att staten därför gärna kunde lämna dem anslag. Men åtskilliga skäl tala för bibehållande av de nuvarande villkoren. Man kan tänka sig, att föreståndaren för en dylik skola under pågående kurs avlider, eller att han förlorar sitt förstånd, så att han blir intagen på vårdanstalt. Vem skall då ordna med undervisningen? Skall den avlidnes efterlämnade änka eller omyndiga barn regera skolan och tillsätta nya lärare? Är det icke behöfligt att i sådana fall en styrelse ordnar med saken och utser föreståndare samt tillser, att lärarekåren är fulltalig? Jag tror, att endast det skälet är tillräckligt för bibehållande av bestämmelsen om att skolan skall ha en styrelse, men styrelsen har dessutom flera andra uppgifter, som omnämns i utskottets betänkande. Jag vill emellertid icke upptaga tiden med att återge dem. Jag vill endast säga, att det är av vikt att man icke släpper efter på de villkor, som äro stipulerade för att statsanslag skall utgå.

Herr Jönsson i Slätåker har sagt, att det är alldeles tillräckligt, att skolans behöflighet vitsordas av hushållningssällskapet. Men även med ett sådant vitsordande har man ingen garanti för att skolundervisningen fortgår under hela terminen.

Herr Säfstrand har föreslagit, att eleverna vid de fria skolorna må erhålla stipendier på samma sätt som vid de officiella skolorna. Det är samma förhållande där. Skall staten lämna anslag till eleverna, bör det vara sörjt för att undervisning bibringas dem hela skolåret. Alla skäl tala för att de villkor, som statsmakterna föreskrivit för beviljande av statsbidrag och stipendier åt eleverna, icke eftersättas i någon mån.

Då förhållandena gestalta sig så, som jag här antytt, torde det vara ganska lätt för innehavarna av de fria skolorna att få en styrelse, som de kunna samarbeta med och som icke vållar någon större rubbning i undervisningen. Jag kan därför icke förstå, varför här omdebatterade villkor skola gå dessa herrars ära för när, så att de icke vilja underkasta sig dem för att komma i åtnjutande av statsbidrag.

Föregående talare har framhållit en oegentlighet i utskottets betänkande, då det på sid. 29 heter, att »utskottet inser till fullo det privata initiativets stora betydelse för utvecklingen av den lägre lantbruksundervisningen», medan det på nästföljande sida står, att utskottet hemställer, att herr Jönssons i Slätåker motion må av riksdagen avslås. Jag får då be den ärade talaren fortsätta läsningen av det stycke han först började

läsa upp, han lär då komma till en helt annan åsikt. Jag vill icke besvära kammaren med att läsa upp stycket, vem som helst kan ju lätt övertyga sig om, att där icke säges någonting annat, än att den privata verksamheten kan erhålla statsunderstöd, blott den vill uppfylla de villkor, som blivit uppställda. Det finns många privata skolor, som underkastat sig dessa villkor och erhållit statsanslag.

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.
(Forts.)

Vad skulle följden bli av ett bifall till motionerna? Jo, att det i vårt land skulle uppstå privata skolor av kanske tvektig karaktär, vilkas undervisning man kunde befara icke bleve av sådan beskaffenhet, som staten hade rätt att kräva för de stora anslag, som den beviljar. Det skulle kunna inträffa, att största delen av lantmannaskolorna ansåge sig icke behöva ha någon styrelse, då de kunde få anslag utan någon sådan, och det bleve till stor skada för hela lantbruksundervisningen. På dessa skäl har jag ansett mig böra ställa mig på utskottets ståndpunkt, och jag ber få yrka bifall till dess hemställan.

Herr Linders: Såsom redan blivit omnämnt, har jag i denna punkt avgivit en reservation. I motiveringen har jag i korta drag sökt angiva skälen för min ställning i denna fråga. Vad utskottet åberopat i sin motivering lika väl som vad den senaste talaren här anfört är ju egentligen icke riktat mot min reservation utan mot de avgivna motionerna och den däri framlagda motiveringen.

Huvudsumman av vad jag velat ernå med min reservation skulle jag kunna uttrycka i endast två punkter. Det ena är, att det anslag, som för närvarande utgår till lantbruksundervisning under friare former, skulle till ganska avsevärd del kunna användas mera konsekvent till s. k. fria skolor och sådana skolors upprättande. Den andra synpunkten är den, att man begär en orättvisa emot eleverna vid de fria skolorna — under förutsättning, att desamma få lika god undervisning och att lärarekrafterna äro lika kompetenta som vid de statsunderstödda lantmannaskolorna — då dessa elever icke få samma statsstipendier som eleverna vid de vanliga lantmannaskolorna. Detta anser jag vara ett synnerligen vägande skäl, som talar för det yrkande jag framställt i min reservation. Vi få betänka, att en stor del av eleverna vid de fria skolorna äro barn från fattiga hem, från småbrukar- och arbetarhem.

Nu befinner jag mig emellertid i en ganska egendomlig situation. Jag har inom utskottet sökt formulera en reservation, som särskilt beträffande motiveringen skulle vara försiktigt lagd. Till svar på herr Larssons i Dala randanmärkning till denna min motivering vill jag säga, att en dylik försiktig formulering nog är nödvändig för att den skall bliva godtagen i en fråga som denna, och jag anser mig därför icke kunna avstå från berörda motivering. Som sagt befinner jag mig i en egendomlig situation, då motionärerna, som jag velat hjälpa, var i sin stad taga avstånd från reservationen, till och med innan jag lyft ett finger till förmån för den kritiserade reservationen och motiveringen till densamma. Under sådana för-

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.

hållande, då icke motionärerna ha något nöje av reservationen, varför skulle då jag ensamt hålla på densamma? Jag ber därför — herr talman — att få avstå från att yrka bifall till min till utskottsberäkandet gjorda reservation!

(Forts.)

Herr vice talmannen D. P e r s s o n: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Larssons i Dala yttrande. Han sökte göra gällande, att jordbruksutskottet skulle ansett den nuvarande ordningen på detta område vara så förträfflig, att någon ändring i det avseendet icke vore behöfelig. Det har ju utskottet icke sagt. Men utskottet har däremot sagt, att utskottet vill vinna någon erfarenhet, innan utskottet vill förorda någon ändring i detta avseende. För övrigt anställde herr Larsson en kritik över gällande reglementes bestämmelser och kom till det resultatet, att han yrkade bifall till herr Jönssons i Slätåker motion. Den motionen innehåller emellertid icke alls något förslag om ändring i nuvarande bestämmelser, utan motionären vill i stället gå förbi dessa bestämmelser helt och hållet, och jag undrar ändå, om det kan vara fullt tillrädligt.

Efter de skarpa yttranden och de hårda omdömen, som herr Larsson i Dala hade beträffande jordbruksutskottet, så synes det mig förresten, som om han skulle kunna, även han, behöva en styrelse vid sin sida. När han påstår, att jordbruksutskottets utlåtande endast ådagalade oförståelse och mörker, så får jag verkligen säga, att han sökt göra några skolmästartag gällande, som vi nu för tiden icke äro riktigt vana att underkasta oss. Jordbruksutskottet har givit allt erkännande även åt den enskilda verksamheten på detta område, och det måste också herr Larsson i Dala erkänna. Men, såsom också herr Olausson riktigt anmärkte, aktade sig herr Larsson noggsamt för att läsa upp, vad utskottet i detta avseende har sagt. Jag tror sålunda icke, att herr Larsson framlagt några skäl i sitt anförande, som skulle kunna motivera ett bifall vare sig till herr Jönssons eller till herr Säfstrands motion.

Nu skall jag villigt erkänna, att det nog kanske är åtskilligt, som borde rättas och jämkas i de gällande bestämmelserna. Styrelsemedlemmarna äro kanske för många, och även beträffande åtskilliga andra bestämmelser kan man nog efter hand få erfara, att de kräva någon rättelse. Men därom föreligger nu icke något förslag alls. Och det är väl också skillnad mellan att anse styrelserna för stora och apparaten i det hela för tungrodd och att kasta bort alltsammans. Detta sistnämnda vill ju herr Larsson utan vidare göra. Jag undrar, om icke riksdagen gör klokt i att åtminstone söka vinna någon erfarenhet angående verkningarna av de bestämmelser, som nu gälla, innan riksdagen kastar alltsammans över ända. Slutligen vill jag försäkra herr Larsson i Dala, att jag för egen del, liksom jordbruksutskottet i sin helhet, är lika intresserad för jordbruks- och lantmannaundervisningen som någonsin herr Larsson själv, så lärare han är på detta område.

Och jag vill tillbakavisa hans ohemula beskyllningar gent emot jordbruksutskottet, vilka jag anser fullkomligt obefogade.

Då tiden är långt framskriden, skall jag nu endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.

(Forts.)

Herr Ekerot: Herr talman! Jag har skrivit under herr Jönssons i Slätåker motion i så måtto, att jag instämt i motionens syfte. Jag har gjort det på grund av två skäl. Jag anser för det första, att man med de nuvarande bestämmelserna beträffande inspektion skulle kunna ge återkall på styrelsekravet. Och det andra skälet är, att jag många gånger har varit med om att bevilja elever, som sedermera besökt dessa skolor, stipendier, som de emellertid icke blivit i tillfälle att lyfta just på grund av, att styrelse saknats.

Beträffande styrelsens uppgifter, finnas dessa fastställda i reglementet, som delvis är infört i utskottets betänkande på sidan 28. Av de olika uppgifter, som styrelsen har, är det egentligen endast en, beträffande vilken man kan säga, att det behövs någon annan än skolans föreståndare, nämligen punkten 5, »att årligen granska och fastställa undervisningsplan, läsordning och ordningsstadgar för skolan». När det gäller skolor, som ha understöd av allmänna medel, är det naturligtvis av betydelse, att det råder en viss enhetlighet i den lantbruksundervisning, som meddelas, framför allt i det hänseendet, att den skall kunna läggas till grund för fortsatt utbildning, t. ex. till kontroll-assistenten. De övriga punkter, som här förekomma, kunna utan vidare klaras med hjälp endast av inspektören, ja, även beträffande denna femte punkt skulle det kunna ordnas på det sättet, att inspektören godkände denna plan och därigenom gäve den det godkännande från det allmänna och den enhetlighet i förhållande till övriga skolor, som kan vara av behovet påkallad.

Dessa enskilda skolor erhålla anslag av staten icke i den form, att det gives skolan såsom sådan, utan det gives föreståndaren såsom ett bidrag till den upplysningsverksamhet, som han utövar. I betraktande härav skulle man kunna anse, att saken icke är så särskilt behjärtansvärd beträffande själva skolan. Det är också framför allt den andra synpunkten, jag har haft på denna fråga, och som synes mig vara den viktigaste, den synpunkten, nämligen, att eleverna skulle kunna erhålla samma understöd som vid skolor, där styrelse finnes.

Nu har herr Säfstrand i sin motion begärt ett anslag på 10,000 kronor för sådant ändamål, och det är påtagligt, att det skulle kunna ordnas så, att dessa elever erhålla understöd genom dessa 10,000 kronor. Men det är en praktisk svårighet, som man icke bör förbise, nämligen den, att de, som för närvarande bevilja dessa stipendier, hushållningssällskapen eller deras förvaltningsutskott, skulle få ganska svårt att hålla dessa kassor skilda, liksom det naturligtvis också skulle vara förenat med icke så ringa svårigheter för dessa myndigheter att göra ansökan om det

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.

(Forts.)

belopp, som skulle utgå för detta ändamål. För närvarande är det så, att hushållningssällskapen begära ett visst belopp, inom vilket de få bevilja stipendier, och däröver icke — ja, det vill säga, icke innanför det sökta utan innanför det av staten beviljade beloppet. Om man nu icke vet, vart eleverna ämna sig, till den ena eller andra skolan, så kommer det naturligtvis att vara ganska svårt att fördela dessa anslag. Det är det, som gör, att jag anser, att man skulle kunna gå förbi styrelsekravet, att om en skola upprättas och ledes av en enskild person, och om skolan vitsordas av vederbörande hushållningssällskap och undervisningen av inspektören, så skulle man kunna ge återkall på kravet beträffande styrelse, så att skolans elever vore jämställda med eleverna vid övriga likartade undervisningsanstalter. Jag vill erinra om, att de danska lantbruksskolorna, som äro tämligen lika våra lantmannaskolor, i allmänhet äro enskilda skapelser och ledas på ett så dugande sätt, att det icke kan göras några anmärkningar däremot, utan tvärtom endast varmt erkännande måste ges dem. Jag tror för övrigt, att styrelsen såsom sådan betydligt överskattas, ty i själva verket är det nog i alla fall så, att det är den duglige föreståndaren, som dikterar styrelsens beslut. Det kan invändas, att det icke är för de goda föreståndarna utan för de dåliga, som dessa styrelser behövas, men man bör i det hänseendet kunna känna sig tillfredsställd med vitsord från hushållningssällskapet och inspektören.

Frågan är nu mycket invecklad. Reservanten har tagit avstånd från sin reservation, och motionerna är det enda som återstår att yrka bifall till. Jag hade annars tänkt förena mig med herr Linders, men jag kan icke gärna yrka bifall till hans reservation, när han själv icke gjort det. Jag ber därför att, såsom frågan nu ligger, få yrka bifall till herr Jönssons i Slatåker motion.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga denna debatt, men då jag deltagit inom utskottet i behandlingen av denna fråga, kan jag icke underlåta att yttra några ord.

Jag har de största sympatier för den enskilda lantbruksundervisningen, och jag har den uppfattningen, att den bör erhålla allt det stöd, som den mera officiella undervisningsverksamheten får av staten. Men å andra sidan har jag också den uppfattningen, att man icke gärna kan frånga att också kräva garantier för, att den enskilda undervisningen skötes på ett fullt tillfredsställande sätt, såsom det kräves vid de övriga skolorna. Om man tänker på de enskilda undervisningen skötes på ett fullt tillfredsställande sätt, möjligen icke skulle behövas att där inrätta styrelser, men det kan ju hända, att det kommer andra personer framdeles och inrätta sådana skolor, och att man då på grund av vissa omständigheter skulle kunna behöva styrelser där, och då kan man icke gärna göra något undantag för den ena eller andra skolan. För övrigt skulle konse-

kvensen därav, att de enskilda skolorna skulle slippa styrelse, bliva den, att de mera officiella skolornas lärare förr eller senare skulle komma och säga så här: varför skola vi ha styrelse? Vi sköta oss lika bra som lärarna i de enskilda skolorna. Varför skola då vi ha denna kontroll över oss, när de äro fria? Jag har även den uppfattningen, att i händelse det är en präktig lärare inom en enskild skola och han sköter undervisningen fullt tillfredsställande, så skulle det vara ganska egendomligt, om en styrelse skulle vilja dominera över honom och leda in honom i sådana riktningar, som han icke själv godkänner och gillar.

Nu yttrade herr Larsson i Dala, att styrelsen skulle kunna tillsätta och avskeda föreståndaren även vid de enskilda skolorna, ifall styrelse där skulle inrättas. Ja, det kan ju hända, att det är på det sättet med det nuvarande reglementet, men vad hindrar, att reglementet ändras i avseende på styrelsens befogenhet vid de enskilda skolorna, så att det bättre passar för deras särskilda förhållanden. Herr Ekerot ansåg, att inspektören skulle kunna ersätta styrelsen. Jag får då påminna herr Ekerot om, att inspektören har skyldighet att besöka varje skola minst en gång om året, och vi kunna väl icke fordra, att inspektören, som kanske bor i en annan landsända, skall kunna effektivt kontrollera skolornas verksamhet, när han besöker dem endast en gång om året.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan 2:o) avslag å samma hemställan och bifall i stället till den av herr Jönsson i Slätåker i ämnet väckta motionen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till herr Säfstrands motion; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 5 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Jönsson i Slätåker i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 109 ja, mot 42 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.
(Forts.)

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkten 8.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Efter föredragning härpå av *punkten 9*, angående statens skogs-försöksanstalt, begärdes ordet av

Herr Vice talmannen D. Persson, som yttrade: Herr talman! Det är endast ett litet tillägg som skall göras här på sid. 59 och som rör vaktmästarna vid anstalten. Det står nämligen där: »att vid avgång från tjänsten till följd av avskedstagande, entledigande eller dödsfall själva lönen utgår till månadens slut». Det bör efter »lönen» läggas till »ävensom ortstillägg». I första kammaren är ett dylikt yrkande framställt och godkänt.

Jag anhåller sålunda, herr talman, att få föreslå, att efter ordet »lönen» insättas orden »ävensom ortstillägg».

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som föreslagits av herr vice talmannen D. Persson, fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkterna 10—21.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

*Punkten 22.**Avd. I.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. statsbidrag till nybyggare å Alträsk m. fl. kronoparker.

Härpå föredrogs *avd. II*, angående ordningen för utbetalande av statsbidrag till nybyggare å Alträsk och Svanå kronoparker samt f. d. Selets stockfångstskog; och yttrade därvid

Herr Lundsström i Långnäs: Herr talman! Vid denna punkt av jordbruksutskottets betänkande har jag jämte utskottets ordförande herr Daniel Persson och herr Kronlund låtit anteckna vår reservation. Vi reservanter ha ansett och inom utskottet yrkat, att utskottet

mätte med tillstyrkande av herr Hages och min motion så formulera sitt utlåtande, att nybyggare å Alträsk m. fl. kronoparker i Norrbottens län mätte nu på samma gång komma i åtnjutande av de lättnader angående statsbidragets utbekommande, som kammaren nyss tillerkänt lägenhetsinnehavare och innehavare av torp å kronoparker inom de sex nordligaste länen. Dessa nybyggare eller kolonister å Alträsk kronopark äro i behov av precis samma lättnader för statsbidragets utbekommande för nybyggnad och nyodling som övriga lägenhetsinnehavare å kronoparker inom de sex nordligaste länen. Utskottet har också erkänt detta i sin motivering, ty utskottets motivering går, så vitt jag kan läsa densamma rätt, helt och hållet ut på ett tillstyrkande av motionen. Utskottet säger, att den i motionen gjorda framställningen är väl grundad. Utskottet anser det ock rättvist. »att den lättnad i nu förevarande avseende, som föreslagits beträffande torp och lägenhetsinnehavare, även må komma ifrågavarande nybyggare tillgodo». Men utskottet har icke tilltrött sig kunna formulera bestämmelserna och därför har utskottet föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan att riksdagen i anledning av herrar Hages och Lundströms i Långnäs förevarande motion må hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av enahanda ändringar i bestämmelserna rörande ordningen för utbetalande av statsbidrag till nybyggare å Alträsk och Svanå kronoparker samt f. d. Selets stockfångstskog som dem, vilka nu föreslagits beträffande skogstorp och lägenhetsinnehavare, d. v. s. sådana i de sex nordligaste länen.

I den förhoppning, att Kungl. Maj:t med anledning av den föreslagna skrivelsen skall till nästa års riksdag framlägga förslag i frågan, skall jag, herr talman, icke nu framställa något annat yrkande, än bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 23.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 9.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående innehavares av jordavsöndring befriande från utgörande av avgäld, föredrogs härefter. Därvid anförde

Herr Sundström: Herr talman! Då tiden är så långt framskriden, och jag har föga hopp om att kammaren skall bifalla denna motion gent emot ett enhälligt utskott, så skall jag icke heller upptaga kammarens tid med att hålla ett så kallat liktal över densamma, utan jag skall bara be att få

Andra kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 29. 5

Ang. statsbidrag till nybyggare å Alträsk m. fl. kronoparker.
(Forts.)

säga, att det är icke sista gången detta krav från torparne kommer till riksdagen. Det kommer säkerligen tillbaka.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande, för renskötelsens upphjälpande i Västerbottens och Norrbottens län, av två fonder, benämnda Västerbottens lappfond och Norrbottens lappfond;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av förra militiebostället Narveryd nr 3 i Östergötlands län;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Saxtorp nr 13 i Malmöhus län;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Fjärrestad nr 1 och 2 i Malmöhus län;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område från förra länsmansbostället Stora Hammar nr 14 i Malmöhus län;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronolägenheten Nykvarn nr 1, en vattenmjölkvarn, i Uppsala län;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Sörby nr 1 i Östergötlands län;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Mårtenstorp nr 1 i Jönköpings län;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av förra militiebostället Vare nr 3 Västergård i Kronobergs län;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Agnäs nr 1 i Kronobergs län;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Ljungby nr 5 i Kalmar län;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av ett område från förra häradshövdingbostället Österarp nr 1 och 2 i Kalmar län;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra landshövdingbostället Hossmo nr 1 med Dunö nr 1 i Kalmar län;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upp-

låtande av lägenheter från förra militiebostället Skramstad nr 1 m. m. i Kalmar län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Gladsax nr 15 och Järrestad nr 17 i Kristianstads län;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Gräsma nr 1 i Kristianstads län;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Eskilstorp nr 1 i Malmöhus län;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av en lägenhet från förra militiebostället Fjällie nr 22 i Malmöhus län;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Rågåkra nr 1 i Malmöhus län;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande i särskilda lägenheter av förra militiebostället Eggelstad nr 10 i Malmöhus län;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av områden från förra häradshövdingbostället Henninge nr 3 och 7 i Malmöhus län;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället $\frac{1}{2}$ mantal Sälelund m. m. i Göteborgs och Bohus län;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militieboställena Säm Öster nr 1 och Säm Söder nr 3 i Göteborgs och Bohus län;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Välan nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Ormo nr 1 m. m. i Göteborgs och Bohus län;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av en lägenhet från förra militiebostället Stommen nr 1 i Älvsborgs län;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av lägenheter från förra militiebostället Silboholm med underlydande i Skaraborgs län;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppåtande av en lägenhet från förra militiebostället Anderstorp nr 1 i Skaraborgs län;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av det till kronoparken Västra Hillet i Skaraborgs län hörande skiftet Galjmossen;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upp-

låtande av vissa delar av de till kronoparken Kungsskogen i Värmlands län hörande hemmanen Kungsskogen, Gräs och Sorkedalen;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronans andel i ett soldattorp å ägorna till Tjugesta nr 1 och 2 i Södermanlands län;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av förra länsmansbostället Hummelsta nr 3 i Uppsala län;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra kronofogdebostället Eckerud eller Eckre nr 1 med Eckre nr 2 i Älvsborg län;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Blinneberg nr 1 i Skaraborgs län;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Vrånghult nr 1 Kampegården i Skaraborgs län;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Hallebo nr 2 i Skaraborgs län;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Åversta nr 2 i Örebro län; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Bredgården nr 1 i Västmanlands län.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Ang. upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Skörpinge nr 20.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Skörpinge nr 20 i Kristianstads län, jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 1 maj 1914 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande handläggning avlåten proposition, nr 20, hade Kungl. Maj:t under återropande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen medgiva, att åtta till förra häradshövdingbostället $\frac{7}{8}$ mantal Skörpinge nr 20 i Höja socken av Kristianstads län hörande lägenheter, betecknade med a, b, c, d, e, f, g och h, finge med i statsrådsprotokollet angivna områden jämte mark, som avsatts till utfartsvägar, var för sig från egendomen upplåtas enligt kungörelsen den 17 oktober 1913 angående grunder för upplåtande av egnahems-lägenheter från vissa kronoegendomar och med iakttagande av de i kungl. brevet till domänstyrelsen samma dag meddelade närmare bestämmelser i fråga om tillämpningen av berörda grunder samt under förbehåll om skyldighet för innehavare av lägenhet, som be-

kommit vägområde, att upplåta detsamma till allmänt begagnande som väg.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft en inom andra kammaren av herr *Borggren* väckt motion, nr 97, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta om avslag å nu ifrågasvarande proposition och hemställa om ärendets återremitterande till domänstyrelsen för verkställande av förnyad värderingsförrättning.

Ang. upplåtan-
de av lägen-
heter från
förra häradshövding-
bostället Skör-
pinge nr 20.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å herr *Borggrens* motion, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Reservation hade avgivits av herr *Nilsson* i Tånga.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr *Borggren* som yttrade: Herr talman, mina herrar! Vid den värdering, som år 1913 förrättades å förra häradshövdingebostället nr 20 Skörpinge hade ett antal torpare å domänen inlagt ansökan om att få köpa så mycken jord, att de kunde bliva självständiga jordbrukare. Det var en del av dem, som hade egna hus på domänen, vilka hemställde att få köpa 15 å 20 tunnland jord. Detta avlogs av uppskattningsmännen, då de förrättade värdering och till stöd för detta sitt avslag anförde de, att det icke var lämpligt att avskilja så mycket jord från gården, enär gårdens huvudbyggnader skulle bliva för stora för den areal, som blev kvar. Fyra av dessa lägenhetsinnehavare klagade över uppskattningsmännens förrättning hos konungens befallningshavande och yrkade i sin klagoskrift, att ärendet skulle återförvisas till förnyad värdering, men det blev icke bifallet av konungens befallningshavande. Deras klagan har sedan dess gått igenom alla instanser och befinner sig nu inför riksdagen genom den nu föreliggande kungl. propositionen. I denna kungl. proposition framställes bl. a. såsom motiv för avslagsyrkande att dessa torp skulle ligga så nära Ängelholm, att det för dessa lägenhetsinnehavare funnes utsikt att få arbete där, så att de på grund härav icke skulle behöva mera jord, än vad som tillerkänts dem av uppskattningsmännen. Men det förhåller sig icke riktigt på det sättet, ty det är naturligtvis omöjligt, att dessa småbruksinnehavare, som fått sig tillerkänt två, tre å fyra tunnland jord, kunna leva av denna jordareal. Ej heller är det på det sättet, att det där finns något stadigvarande arbete för dessa torpare, utan de vore kanske många gånger tvungna att, om de ville hava arbete, vistas långt borta från sina torp, och under sådana förhållanden är det naturligtvis alldeles omöjligt för dem att sköta sina torp så, som de egentligen borde skötas. Det finns visserligen någon industri i Ängelholms stad, men denna industri är ganska liten; den största industriella anläggningen är ett sockerbruk, men detta är endast i verksamhet fem å sex veckor om året under den tid, då betkampanjen pågår.

Nu hava dessa fyra, som anført klagomål över uppskattningsmännens förrättning, begärt 15 å 20 tunnland jord vardera. Area-

Ang. upplåtande av lägenheter från förra härads-hövding-bostället Skörpinge nr 20.
(Forts.)

len av bostället är cirka 120 tunnland. Man kan då naturligtvis invända, att det är bra mycket begärt att få 15 à 20 tunnland vardera, om man tager i betraktande jordens beskaffenhet där nere och jämför den med jord på andra håll. Det är som bekant mycket god jord som finns där nere, så att de skulle kanske kunna nöja sig med mindre areal. Om man t. ex. tänker sig, att dessa torpare tillerkändes en jordareal av 10 tunnland vardera, så skulle de nog på dessa 10 tunnland kunna försörja både sig och sin familj och skulle ändå uteslutande kunna ägna sig åt sitt lilla jordbruk. Då skulle i alla fall för själva huvudgården återstå 80 à 90 tunnland jord, och då får man väl anse, att icke huvudgården såsom sådan blir spolierad utan väl bör räcka till för en arrendator.

Nu anför man vidare, att gårdens huvudbyggnader äro för stora och att man av detta enkla skäl icke låtit dessa torpare få någon mera jord än som blivit dem tillerkänt; men detta är nog icke med rätta förhållandet överensstämmande. Förra året hade jag ett samtal med arrendatorn, som hade detta boställe. Han sade då, att om han fick nytt arrendekontrakt, så var det meningen, att han själv skulle bygga en uthuslänga till, ty byggnaderna voro bra små. Ja, nu är det väl ingen, som tror, att ifall arrendatorn fick nytt arrendekontrakt, han verkligen själv skulle bygga den erforderliga uthuslängan, utaf detta komme väl att ske på statsverkets bekostnad.

Det synes mig alltså, att de motiv, som äro anförda dels av uppskattningsmännen, dels av konungens befallningshavande och dels av domänstyrelsen och nu till sist i den kungl. propositionen, icke hålla fullkomligt riktigt streck, utan man skulle nog mycket väl med litet god vilja från myndigheternas sida kunna tillerkänna dessa torpare litet mera jord. I grunderna för upplåtelse till egnahemslägenheter från vissa kronodomäner finnes det angivet, att jordbrukslägenheterna ej böra göras större än att de i uppodlat skick kunna brukas utan lejd arbetskraft. Det är naturligtvis alldeles på sin plats, att detta anges i dessa grunder och att bestämmelserna tillämpas så, att en familj som verkligen vill ägna sig åt jordbruket icke får mera jord än att den kan sköta den själv och slippa att hålla någon lejd arbetskraft. Detta är också deras tanke, som nu begära att få sig tillerkänt mera jord.

Emellertid är det en faktor, som också måste få spela in i detta fall. Om man tager i betraktande, att det från visst håll klagas över, att man icke kan erhålla duglig arbetskraft till jordbruket eller att det icke finns tillräckligt med folk, som vill ägna sig åt jordbruksarbete, så torde man väl i ett fall som detta, då det verkligen finnes lägenhetsinnehavare, som vilja hava jord och ämna ägna sig åt densamma, hava anledning förmoda, att deras barn komma att få ett vida större intresse för jordbruket, än om föräldrarna endast hava så litet jord, att de äro absolut tvungna att skicka barnen till städerna och till industrien. Jag tror, att det vore ett lyckligt förhållande, om vid sådana förättningar, när man skall utlämna jord från statens jordbruksdomäner, uppskattningsmännen

verkligen såge till att lägenhetsinnehavarna kunde få så mycket jord, att de kunde draga sig fram på densamma.

Jag har väckt en motion, däri jag nu berört saken till en del, och det finns vidare en karta där borta på väggen, vilken herr Nilsson i Tånga kommer att tala om, då han är medlem av jordbruksutskottet och där reserverat sig i denna fråga.

Herr talman, jag ber att få hemställa om avslag å jordbruksutskottets utlåtande och om bifall till den motion, som jag väckt i detta ämne.

Ang. upplåtande av lägenheter från förra härads-hövdingsbostället Skörpinge nr 20.

(Forts.)

Härpå anförde:

Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet friherre Beck-Friis: Herr talman, mina herrar! Det stora antal betänkanden från jordbruksutskottet, vilka nu behandlats och därvid riksdagen välvilligt godkänt vad Kungl. Maj:t hemställt, torde tillsammans med de ofantligt många ärenden av samma art, som under senare åren blivit av riksdagen bifallna, mer än något annat bära vittne om det stora intresse, med vilket såväl Kungl. Maj:t som riksdagen omfattar de nu gällande bestämmelserna om att vid förnyad arrendevärdering de gårdar eller delar av gårdar, som kunna upplåtas till egna hem, jordbrukslägenheter eller bostadslägenheter, verkligen bli upplåtna till sådana egna hem. Jag vill också konstatera, att de underordnade myndigheter, som hava att i första hand behandla dessa frågor, synas med mycken förståelse följa de givna bestämmelserna. De göra sig underrättade om de önskemål, som lägenhetsinnehavare och torpare hava, och försöka, om det är möjligt, att gå deras önsknings till mötes. Dessa myndigheter och då i första hand värderingsmännen hava dock icke endast att främst se till, att de, som önska friköpa sina lägenheter, få vad de vilja, utan de hava även en annan sida av saken att ge akt på, nämligen att kronans rätt och bästa blir tillgodosett. Det är då med nöje jag kan säga, att i de allra flesta fall går det att på ett lyckligt sätt ena dessas intressen, deras som önska friköpa, och kronans intresse att behålla vad kronan behöver för sina förnyade utarrenderingar. I ett och annat fall kanske det dock icke går att vinna enighet i en sådan fråga, och det är nu fallet vid denna egendom, Skörpinge i Kristianstads län.

Det är en rätt egendomlig figur, som denna egendom bildar. Det är nästan en alldeles kvadratisk gård. De åtta torpen och lägenheterna ligga sammangyttrade i ett hörn av gården. Nu när gården skulle värderas till förnyad utarrendering, begärde dessa åtta lägenhetsinnehavare, att de skulle få friköpa sina lägenheter, och gjorde också hemställan om att få utvidgade arealer. Deras första begäran var så stor, att hela gårdens areal icke skulle räckt till. Jag vill minnas att ehuru hela gården endast är 120 tunnland, deras sammanlagda krav var på 135 tunnland. Somliga av dem fingo dock litet ökade områden, andra fingo behålla, vad de haft. Värderings-

Ang. upplåtande av lägenheter från förra härads-hövding-bostället Skörpinge nr 20. (Forts.)

männens förslag godkändes av konungens befallningshavande och domänstyrelsen.

Emellertid framställde dessa torpare ånyo sin önskan att få större lägenheter, och genom motionen blev såväl min företrädare i ämbetet som jag underrättad om detta förhållande. Frågan har varit återförvisad och ånyo tagits under omprövning, men icke desto mindre hava såväl värderingsmännen som konungens befallningshavande och domänstyrelsen förklarat, att de icke anse det lämpligt att avdela större jordområden till dessa lägenheter, än vad de första gången föreslagit. Under sådana förhållanden har det varit mig omöjligt att tillråda Kungl. Maj:t annat än den proposition, som blivit överlämnad till riksdagen, och som nu också av utskottet tillstyrkts.

Jag skulle emellertid vilja lägga en annan syn på denna fråga. Först vill jag dock säga, att jag icke kan förneka något av det, som motionären har sagt. Det är naturligtvis fördelaktigt, om dessa lägenhetsinnehavare kunna få mera jord. Det är för dem bättre, det är givet. Vad vidare beträffar frågan om huru arbetsförhållandena äro i Ängelholm, vågar jag därom icke diskutera med herr Borggren. Alltnog, mycket kan från deras sida tala för önskvärdheten att erhålla större områden, men jag vill, som sagt, lägga en annan syn på denna särskilda egendom, och det är, att egendomen ligger alldeles intill Ängelholms stad. Det är väl ändå antagligt, att dessa jordbrukslägenheter, om de nu skulle tilldelas så stora områden, som man önskar, alldeles utanför stadens gräns, näppeligen komme att för framtiden förbliva jordbrukslägenheter. Det är väl sannolikt, att dessa jordbrukare snart skulle falla för frestelsen att börja stycka och sälja till tomter.

När då staten har i sin hand en sådan gård som denna, torde man väl ändå kunna tänka sig, att förr eller senare kommer den dag, då Ängelholms stad behöver utveckla sig och det blir fråga om inköp av tomter. Kan det då icke vara lyckligt, att staten har denna mark kvar och får direkt upplåta dessa tomter, bestämma deras pris och sälja dem, utan att det behöver bliva denna så vanliga konkurrens om tomtpris, detta s. k. tomtjobb? Jag vill icke säga, att vad jag nu påpekat gäller dessa lägenhetsinnehavare, som nu önska friköpa sina torp, men jag har märkt, att i allmänhet vid förslag om försäljning av lägenheter, som gränsa till en stad, ett större samhälle, eller en järnvägsstation, som man väntar skall svälla ut, framställes ofta begäran om större tomtområden, större lägenheter, än annars vanligen komma i fråga, och det kan väl kanske icke underlätas, att man då tänker, att dessa personer, som vilja hava de större områdena, tänka på att i en framtid möjligen stycka och i sin tur sälja.

Herr talman, på de grunder jag här anfört och då, oaktat ärendet varit återremitterat, samtliga myndigheter hava vidhållit sin uttalande åsikt, att dessa lägenheter icke böra göras större, än vad här föreslagits, och bland annat som skäl därför angivit, att själva gården, som skall bibehållas i statens ägo, får sin bästa form och sin bästa proportion i fråga om åkerjordens förhållande till husen, därest

icke någon ändring i anledning av denna framställning från lägenhetsinnehavarnas sida göres, har jag icke kunnat tillstyrka kungl. proposition i annan form än sådan den här föreligger.

Ang. understöd åt vissa lantbruks- och lantmannaskolor m. m.

(Forts.)

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet, har jag reserverat mig utan att angiva skälen därtill och jag skall därför be att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några ögonblick.

Av de föreliggande handlingarna framgår ju, att fyra stycken torpare eller lägenhetsinnehavare, om man så vill kalla dem, vid arrendeuppskattningen framställt begäran att få köpa större jordlotter, än vad uppskattningsmännen kunnat tillstyrka. Sedermera har ju såväl Kungl. Maj:t som konungens befallningshavande och den lokala domänförvaltningen följt uppskattningsmännen. De skäl, som vederbörande stödjare sig på, äro emellertid enligt mitt förmenande alldeles ohållbara.

Uppskattningsmännen säga att den till försäljning uppdelade arealen tagits så stor, som lämpligen kunnat göras. Ja, detta är ett sådant där kategoriskt påstående, som egentligen icke bevisar något. Men så fortsätta de: skulle köparnas önskningsar följas, skulle gränserna bli orimliga. Nu kan dock var och en, som studerar den karta, som är uppsatt här, finna, att dessa lägenheter äro belägna i ett hörn av egendomen. Enligt uppskattningsmännens förslag skulle gränsen, såsom här synes, något utvidgas. Den skulle då komma att gå ungefär på detta sätt. Men då blir i alla händelser gränsen till egendomen ganska orimlig, även om man följer uppskattningsmännens förslag.

Nu tror jag mig dock veta, och det framgår för övrigt också av handlingarna, att dessa torpare äro villiga att taga jord längs hela egendomen. Jag anser visserligen, att detta icke bör vara synnerligen lämpligt. Det beror naturligtvis på hur stor areal man tager till; men annars bliva jordlotterna synnerligen smala. Emellertid hindrar icke detta, att dessa torpare anse det så nödvändigt att få köpa mera jord, att de vilja underkasta sig dessa besvärligheter. Om man nu tänker sig, att dessa lägenhetsinnehavare få 8 à 10 tunnland vardera och låter järnvägen utgöra gränsen, kan man icke tala om någon orimlig gräns. Det blir då uppskattningsmännens påståenden som bli orimliga. Nu anser jag för min del, att torparna, som begärt 15 à 20 tunnland, haft för stora anspråk, men det är väl så, att man resonerat på det sättet: den lokala förvaltningen kommer att pruta på den begärda arealen och då är det bäst att begära bra. Men av jord utav sådan beskaffenhet, som det här är fråga om, kunna självständiga jordbruk bildas på en areal av 8 till 10 tunnland, och jag tror mig också veta, att om man tillmötesgått torparnas begäran i detta avseende, hade de nöjt sig därmed.

Nu säga vidare uppskattningsmännen, att om man skulle tillmötesgå deras anhållan, skulle huvudgårdens byggnader bliva för stora för gårdens behov, men det är också ett alldeles ohåll-

Ang. upplåtande av lägenheter från förra härads-hövdingbostället Skörpinge nr 20.

(Forts.)

bart skäl. Det framgår av handlingarna, att huvudgårdens åbyggnader äro brandförsäkrade för 17,600 kronor. De, som känna till skånska förhållanden, inse nog, att i fråga om ett skåniskt lantbruk med en areal av 120 tunnland och åbyggnader, brandförsäkrade för 17,600 kronor, det icke kan vara tal om några överflödsbyggnader, såvida byggnaderna icke för lågt försäkrade. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att i dessa värden ingår boningshuset med ungefär halva beloppet, 8,000 kronor. Det är sålunda motsatta förhållandet mot vad uppskattningsmännen hava påstått. Ladugårdsbyggnaderna äro faktiskt otillräckliga för den areal, som finnes, och jag tror mig veta, att arrendatorn, om han icke gjort det redan, kommer att den närmaste tiden framställa krav på nybyggnad av en s. k. loglänga. Hur uppskattningsmännen kunnat komma fram med sådana påståenden, som de göra här, är mig alldeles ofattligt. Frånskiljas däremot 8 å 10 tunnland åt vardera av dessa lägenhetsinnehavare, skulle man kunna säga, att huvudgårdens åbyggnader ungefär bliva sådana, att de svara mot behovet, men så är icke fallet, och man skall frånskilja så litet, som uppskattningsmännen föreslagit.

Med vad jag nu anfört, tror jag mig hava visat, att uppskattningsmännen saknat fog för sitt avslag på torparnas begäran, och kan jag därför icke annat än yrka avslag på Kungl. Maj:ts framställning i detta avseende.

Men det är också andra skäl som tala och som jag skall be att närmare få utveckla.

Principiellt är jag av den uppfattningen, att staten icke skall sälja bort sin jord. Men så länge vi icke hava någon upplåtelseform, som till sin praktiska innebörd svarar mot äganderätten, får man nog finna sig i de nuvarande förhållandena. Vad jag dock absolut är motståndare till, det är, att staten plottrar bort sin jord i sådana smålotter, att man med skäl kan säga, att innehavaren kan där varken leva eller dö på den. Det borde nog vara vederbörande lokala domänförvaltnings åliggande att se till, att när det beslutas styckning uti sådana smålotter, som det här gäller, man har absolut trygghet för att dessa småbrukare hava en stadig arbetsförtjänst vid sidan av skötseln av sitt lilla jordbruk; och där detta icke är fallet, måste man taga till arealen så stor, att den kan bereda innehavaren och hans familj ständig sysselsättning. Det är onekligen en vacker och — jag skulle vilja säga — i sann mening fosterländsk gärning att öppna möjlighet för bildandet av egna hem, men det är minst lika viktigt att se till, att dessa egna hem bli sådana, att innehavarna kunna föra en dräglig och människovärdig tillvaro. Men huru, tro herrarna att det skall vara möjligt att på så små jordlotter som det här gäller, man skall kunna draga sig fram och föra en dräglig tillvaro? Jag ber att få säga herrarna att en av dessa torpare, som nu skall beviljas den, förmodligen enligt uppskattningsmännens uppfattning

stora förmånen att inköpa 1 hektar och 99 ar denne torpare har utom sig själv och hustrun nio minderåriga barn i åldern 1—13 år att försörja. Man säger visserligen, att underverkens tid är förbi; men det ser ut, som om uppskattningsmännen ha den uppfattningen, att vi leva i underverkens tid, då sådana konststycken kunna utföras, som att en familj på 11 personer kan föda sig på en areal, som understiger fyra tunnland. Nu säga visserligen uppskattningsmännen helt nonchalant: »Ängelholms stad ligger ju i närheten och där finns väl arbetsförtjänst». Och man talar om, att det finns ett sockerbruk där. Det är alldeles riktigt. Detta sockerbruk bereder dock icke arbete under mer än högst ett par månader av året. Och för övrigt hade uppskattningsmännen — jag höll på att säga — sett längre än näsan räckte, skulle de funnit, att hela den kringliggande landsbygden är mycket tätt befolkad med småfolk, som kunna behöva skaffa sig arbetsförtjänster; och sockerbruket kan väl i all rimlighets namn icke bereda arbete åt alla, ens om det vore en välgörenhetsinrättning. Det har också av motionären i hans motion betonats, att Ängelholms stad icke i övrigt har någon nämnvärd industri. Jo, det är sant det finnes visst, i alla händelser har det funnits en industritillverkning av lergökar och förnämligen mena uppskattningsmännen att då kunna väl torparna traska in till Ängelholm och skaffa sig arbetsinkomst genom att tillverka lergökar. Jag har verkligen känt mig upprörd över det nonchalanta sätt, på vilket man behandlat dessa torpare.

Ang. upplåtande av lägenheter från förra härads-hövdingbostället Skörpinge nr 20.

(Forts.)

Det skulle icke vara så mycket att säga, i fall statens intressen med avseende å huvudgården varit bättre tillgodosedda. Men här ha vi ett typiskt fall, som visar, huru illa ställt det på många håll är med förvaltningen av Kronans jordegendomar, och varför Kronan har så liten inkomst av desamma. Den egendom, det här gäller, har under de senaste 20 åren varit utarrenderad mot en arrendesumma av 19 kronor pr tunnland. Jag ber att få säga herrarna, att detta är Skånes bättre jord. Och för jämförelses skull kan jag nämna, att alldeles i närheten ligger en egendom, med jord av precis samma beskaffenhet, och som varit utarrenderad mot 47 kronor pr tunnland. Detta låga pris har naturligtvis också gjort, att denna egendom blivit föremål för spekulation i stor skala. Det framgår av tillgängliga handlingar, att densamma sedan år 1907 skiftat innehavare fyra gånger. Men det framgår icke av dessa handlingar, vad som betalats i avträde. Det kan jag dock upplysa om, ty jag har skaffat mig tillförlitliga och säkra uppgifter om den saken. Första gången betalades i avträde 13,500 kronor. I detta ingick varken lösöre eller gröda. Andra gången var det 35,000 kronor, men då ingick lösegendomen och en del av grödan. Allt lösöre ansågs vara värt 15,000 kronor och grödan 10,000 kronor, d. v. s. 25,000 kronor. I alla händelser 10,000 kronor i avträde. Tredje gången betalades 10,000 kronor i avträde; då ingick icke

Ang. upplåtan-
de av lägen-
heter från
förra härads-
hövding-
bostället Skör-
pinge nr 20.
(Forts.)

lösöre, ej heller gröda, bara litet stråfoder. Om man fördelar dessa avträdesbelopp på de gångna sju åren, finner man, att man kommer upp till belopp, som mer än fördubblar det nuvarande arrendebeloppet. Jag frågar kammarens ledamöter är det rätt, att när staten anser sig kunna utarrendera sina jordegendomar till så ovanligt billigt pris, man skall vägra några fattiga torpare att köpa så mycket jord, att de kunna nöjaktigt försörja sig och de sina. Jag ber att få säga, att jag icke vill vara med om en sådan jordpolitik.

Nu sades det av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att denna egendom kan bli föremål för spekulation. Ja, det skulle kunna hända, men då ber jag att få försäkra herr statsrådet, att inte blir det varken i vår eller våra barns tid. Denna egendom ligger över en kilometer från Ängelholm, en synnerligen liten stad, som egentligen icke har några utvecklingsmöjligheter. Här föreligger inte den minsta fara i detta avseende.

Jag skall icke upptaga tiden längre, utan ber att få yrka avslag, på det att vederbörande må bli satta i tillfälle att taga ärendet under förnyad omprövning.

Herr vice talmannen D. Persson: Jag kan icke neka till att de herrar, som talat för bifall till motionen, haft tämligen goda skäl för sitt yrkande. Men det fattas dock något ganska väsentligt uti deras bevisföring; och det är, att de icke kunna lämna någon garanti för när frågan återigen kan komma upp. Här har yrkats avslag på Kungl. Maj:ts framställning, och man hoppas på att det skall bliva ny uppskattning. Motionären yrkar emellertid endast, att ärendet skall återremitteras till domänstyrelsen.

Nu är det, som herrarna känna till, så, att såväl uppskattningsmännen som vederbörande myndigheter alla varit eniga om att tillstyrka förslaget i den form det nu föreligger. Hur tro herrarne, att det kommer att gå, om förslaget återremitteras? Jag fruktar, att det kommer att dragas ut långt på tiden. Vad som nu är visst, det är att om motionärens framställning bifalles, få dessa köpare ingenting. Däremot om vi i likhet med första kammaren bifalla Kungl. Maj:ts proposition, få de åtminstone det område, som där är föreslaget. Sedan står det ju öppet att framställa förslag om utvidgningar. Men skulle det då vara bättre att uppskjuta frågan och vänta och vänta på obestämd tid?

Jag kan icke tro det. Utan jag anser att man bör taga det säkra för det osäkra, och ber sålunda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ryd én: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få säga ett par ord, eftersom jag känner till jordstycket i fråga. Jag vill säga, att jag vägar för min del bestämt be-

strida, att det ligger något som helst jobbarentresse här från torparnes sida. Det är allom bekant, att Ängelholm är en stad, som icke utvecklats på långa tider något nämnvärt och som icke har vare sig industriella eller kommersiella utvecklingsmöjligheter. Nu ligger detta område två kilometer från järnvägsstationen. De fattiga arbetare, som det här är fråga om, tror jag skola bli mycket överraskade, när de skola finna, att man misstänkt dem hava jobbarentressen. Jag har icke den uppfattningen, att en sådan misstanke gjort sig gällande ifrån herr statsrådets sida, men det har kanske ändå hos någon vaknat ändå en sådan misstanke.

Ang. upplåtande av lägenheter från förra härads-hövding-bostället Skörpinge nr 20.

(Forts.)

Jag vill säga, att om man skall medtaga personliga moment vid avgörandet av denna fråga, så är frågan icke uttömd genom att man betraktar den ur denna synpunkt. Det finnes en annan part, som också är intresserad av denna affär och som haft myndigheterna på sin sida, nämligen arrendatorn. Denne betalar icke fullt 20 kronor per tunnland i arrende för en så utomordentligt god jord som den, vilken ligger här alldeles intill Ängelholms stad. Var och en som känner till Skåne vet, att 50 kronor per tunnland anses vara ett billigt arrende. Då förstår man, hur det är möjligt, att man handlat med arrendeöverlåtelser som skett här, och man förstår, att arrendatorn har ett starkt intresse av att priset på det arrenderade området icke förminskas. Det är en annan sida av saken.

Jag vädjar till kammaren, om det icke nu vore skäl i att låta den nye domänintendenten i länet få taga saken under behandling. I fall den nye domänintendenten får lov att försöka sig på det, tror jag för min del, att han kanske kan företräda möjligen en i någon mån olika syn på hela det spörsmål, som det här är fråga om, och jag tror, att det vore skäl att låta vår gamle kamrat i kammaren herr Nils Larsson i Klagstorp få lov att vara med om att handlägga ärendet. Jag har för min del förhoppningen, att det då kommer andra synpunkter med i detta. Det dröjsmål, som här uppkommer, behöver icke bli mer än ett år. Vederbörande äro faktiskt icke hjälpta med att få de områden, varom nu är fråga. Det ser varje människa, att en torpare med hustru och nio barn icke kan sitta och reda sig på två och ett halvt tunnland jord, det får allt vara mera. Då kan det efter min uppfattning ordnas så, att man låter skiftena gå ned till järnvägen, varigenom åstadkommes 7—8 tunnland. Därigenom skulle de vara hjälpta, men de äro icke hjälpta med ett förslag, som här föreligger från utskottets sida.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet friherre Beck-Friis: Herr talman! Jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på, att jag icke sagt, det jag tror, att dessa torpare hava någon tanke på tomtspekulationer, men jag säger, att det ligger bra nära till hands att göra det antagandet, att skapas

Ang. upplåtande av lägenheter från förra härads-hövding-bostället Skörpinge nr 20.

(Forts.)

nya större jordbrukslägenheter alldeles vid gränserna till städer eller municipalsamhällen, så komma de antagligen icke att förbli jordbrukslägenheter, utan de komma förr eller senare att bli utsatta för styckning och tomtförsäljningar. Då man i allmänhet icke bör uppmuntra något sådant som spekulation i tomter, anser jag, att man bättre undviker en sådan sak genom att en gång, när den tiden kommer, då Ängelholm behöver utvecklas, staten bestämmer ett visst pris för dessa tomter och de, som vilja betala dessa pris, få tomterna.

Herr Linders: Jag har icke deltagit i utskottets behandling av detta ärende, men jag vill säga att i det läge frågan haft, då den behandlats inom utskottet, jag anser, att utskottet haft goda grunder för det beslut, vartill utskottet kommit. Det har nämligen varit så, att det varit fråga om en framställning om upplåtelse av lotter på 15—20 tunnland. Då menar jag, att utskottet haft rätt i, att det förefunnos ganska stora svårigheter att ordna saken på ett förmånligt sätt. Nu har det framkommit under debatten här i dag dels av motionärens framställning och dels av vad herr Nilsson i Tånga anfört, att de fyra lägenhetsinnehavare det närmast är fråga om tydligen låta sig nöja med mindre areal. Jag ville då hava sagt, innan debatten är slut, att jag för min del anser det icke vara orimligt att under sådana förhållanden låta ärendet gå tillbaka.

Herr Borggren: Herr talman, mina herrar! Herr jordbruksministern befarar, att dessa jordbrukslägenheter i en nära eller långt avlägsen framtid möjligen skulle komma att säljas och styckas i tomter. Nu kan jag icke på rak arm säga hur många tunnland jord Ängelholms stad äger på det hållet, men det är väl 3—400 tunnland jord. Ängelholms stad har redan där börjat upplåta egnahemslägenheter åt arbetare, som arbeta i staden. Staden kommer naturligtvis att hålla på därmed, så länge den har något kvar av den utmarken att upplåta till egnahemslägenheter åt dem som vilja bygga, hellre än att man låter dem flytta så långt ut, att man möjligtvis kan befara, att de nya områdena behöva inkorporeras med staden. Jag tror sålunda icke att riksdagen härvidlag behöver hysa någon farhåga, då Ängelholms stad äger så mycket jord som den gör. Att dessa lägenhetsinnehavare, om de få några tunnland jord skulle bedriva något slags tomtjobberi är alldeles säkert uteslutet.

För övrigt kan naturligtvis ärendet hinna tillbaka till riksdagen 1915, och då arrendekontrakten inte utgå förrän 1916, kan ju frågan ej nödvändigt behöva avgöras av detta årets riksdag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 41, bifaller den i ämnet väckta motionen, röstar

Ang. upplåtande av lägenheter från förra härads-hövdingbostället Skörpinge nr 20.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

(Forts.)

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 52 ja, men 59 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Slutligen föredrogos vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Åbyn nr 16 i Gävleborgs län;

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

statsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för underläkaren vid Kristinehamns hospital, medicine kandidaten Axel Boo Erik Wahlström att söka och erhålla befattning såsom biträdande läkare vid statens hospital och asyler med förordnande tillsvidare; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av anslag till uppförande av vissa ny- och tillbyggnader vid kustsanatoriet vid Apelviken för skrofulösa barn samt två i ämnet väckta motioner; samt

bevillningsutskottets betänkande, nr 8, i anledning av väckt motion om ändring i 12 § 1 mom. tredje stycket i gällande bevillningsförordning.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 13.

Herr *Leander* avlämnade en motion, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 156, angående vissa engångskostnader för sjöförsvarets ordnande.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 228, blev på begäran bordlagd.

§ 14.

Anmälles och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 15, till Konungen, i anledning av riksdagens år 1913 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1912.

Vidare anmälles och godkändes riksdagens kanslis förslag dels till riksdagens skrivelse, nr 21, till Konungen angående val av Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; dels ock till riksdagens förordnanden: nr 22, för häradshövdingen m. m. O. Berger att vara riksdagens justitieombudsman; och nr 23, för häradshövdingen m. m. A. R. Östergren att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare.

§ 15.

Till bordläggning anmälles:
bankoutskottets utlåtande, nr 8, angående avsättande av medel till fonden för statsskuldens amortering;
lagutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om lagstiftning till skydd mot olovligt tillägnande av kottar; och
andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om expeditiöslösen vid växelprotest.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Sandberg</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 3 juli,
» <i>Erlandsson</i>	» 5 » » » 2 »
» <i>Zelahn</i>	» 5 » » » 6 »
» <i>Larsson i Bondarve</i>	» 7 » » » 2 »
» <i>Rosenquist</i>	» 2 » » » 2 »

Kammarens ledamöter åtskiljdes härefter kl. 1,35 på natten.

In fidem
Per Cronvall.